

NR. 1/2-1991
32. ÅRGANG

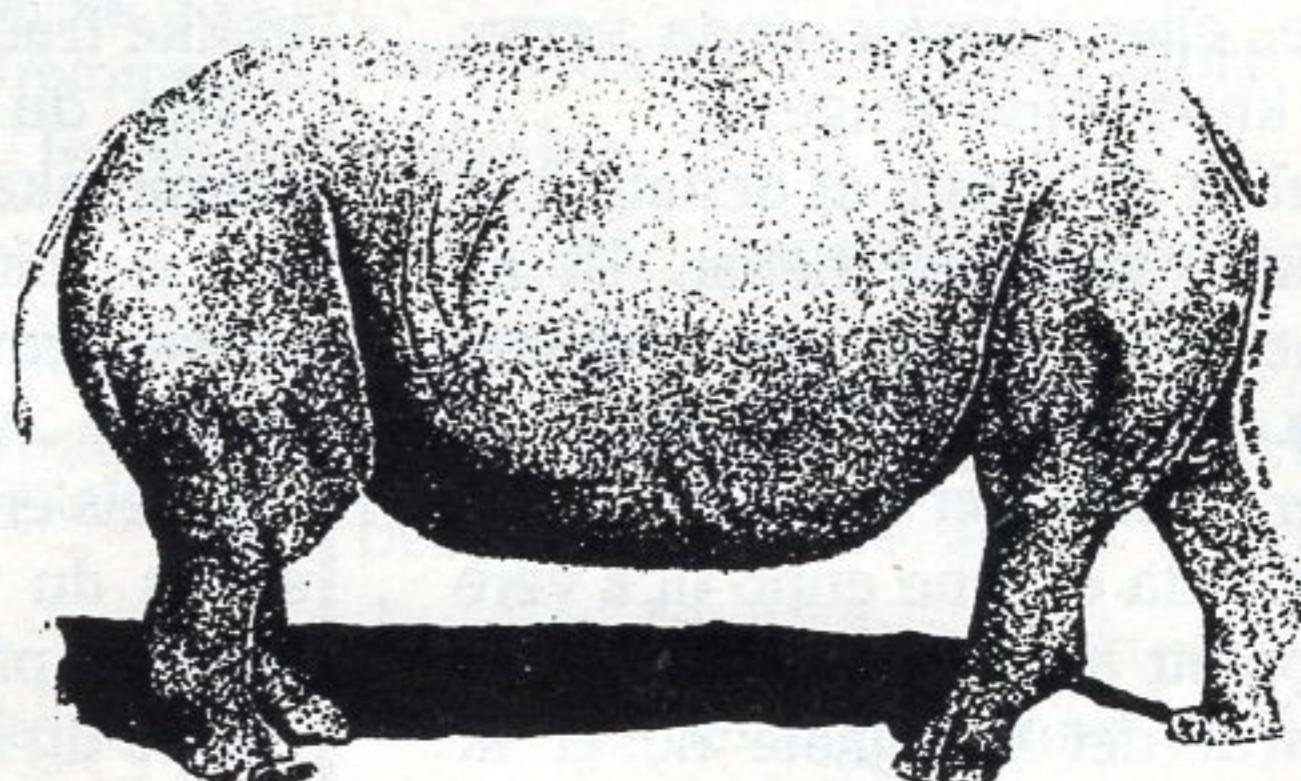
Kr 40,00
dobeltnummer

SPRÅKLEG SAMLING

GITT UT AV

LANDSLAGET
FOR
SPRÅKLEG
SAMLING

Frå bladet
«Vestmannen»
Nr. 3-1991

I siste 1990-nummeret av «Språkleg Samling» finn me ei teikning av sjølvaste samnorskdyret. Nærast sjølpportrett er det vel å kalla. At dyret ser ut til å töma seg i både endar, er so si sak; me segjer ikkje meir. Men at det er heilt utan hovud, er sterkt, sers sterkt. Aller verst er det at dyret, so vidt me ser, er ribba for økslingsevna, noko som tyder på letal mutasjon – eller, um me skal halda oss til folkemål, drepande brigde i arveeigenskapane. Men me skal tyda alt til det beste og medgjeva at det sjølvsgt kann vera tale um sporeøksling.
Kor som er, teikningi høyrer til millom dei betre.

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Rolf Theil Endresen
Bekkelia 60
1481 Hagan

Bladpengar: Kr. 75,- pr. år.

Adressa til laget og bladet:

Postboks 636 Sentrum, 0106 Oslo 1
Postgiro 0803 5163787

Utgitt av:
LANDSLAGET FOR SPRÅKLIG SAMLING

Leiar: Arne Torp
Eikskollen 7
1345 Østerås

Medlemspengar: (Inkluderer bladpengar):
Kr. 100,- pr. år;
for skoleelevar, studentar og pensjonistar:
Kr. 50,- pr. år.

Redaksjonelt

Denne gongen vender eg meg først og fremst til deg som er medlem i Landslaget for språklig samling og til deg som er opptatt av dei spørsmåla laget vårt driv eller burde drive med. Viss du har følgt med i debatten i dette bladet den siste tida, har du oppdaga at mange av oss er djupt ueinige med kvarandre om mye av det som skal vere heile grunnlaget vårt som språkstridsorganisasjon.

Ingen tviler på at frisk debatt og utlufting av usemje er sunt. Det viser at det er liv i oss, meir liv enn mange utafor laget vårt kunne ønske. Den dagen debatten stilnar av, er det fare på ferde, eller kanskje enda verre: da er vi knapt i live lenger.

Likevel er det viktig at debatten er konstruktiv, som det heiter. Ut av usemja må det vekse noe, det må gro fram ein felles vilje til å drive oss framover i arbeidet vårt. Men det spørs om tida er inne enno til å vere altfor opptatt av denne sida ved sak. Eg trur det viktigaste no er at flest mulig deltar i debatten. Med dette ber eg deg, om du er medlem eller bare abonnent eller leser av bladet, å skrive innlegg til bladet og fortelje oss kva du meiner om dei sakene vi diskuterer for tida.

Ved å ha lesi bladet ei stund, vil du ha ei viss oversikt over kva for saker eg tenker på, men la meg likevel nemne noe av det eg meiner er hovudpunktata:

Skal LSS drøfte strategi? Bør vi definere langsigktige og kortsigktige strategiar? Er arbeidet for samnorsk noe vi bare skal arbeide med på lang sikt?

Kor høgt skal vi prioritere arbeidet for samnorsk? Viss du meiner vi skal prioritere det høgt, kva skal da dette innebere? Viss du meiner vi skal prioritere det lågt, kva skal vi prioritere i staden?

Viss du meiner vi skal prioritere samnorskarbeidet lågt, meiner du da at det viktigaste vi kan gjøre er å arbeide for folkelig bokmål/nynorsk? Fins det andre oppgåver du også vil trekke fram?

Viss du meiner vi skal prioritere samnorskarbeidet høgt, synes du da det er viktig å utarbeide ein samnorsknorm, eller synes du framlegget til samlenormal frå 1966 framleis er det beste å satse på? Eller synes du vi arbeider best for samnorsken på heilt andre måtar?

Viss du synes vi skal utarbeide ein ny samnorsknorm, skal da denne norma vere trond eller vid? I kor stor grad skal dagens bokmål og nynorsk sette grenser for utforminga av samnorsknormen? Synes du revisjonar av dei norske rettskrivingsprinsippa har noe med samnorsk å gjøre?

Skal vi ha meininger om den skriftlige språkforma som LSS-medlemmer brukar når dei står fram som LSS-medlemmer? Bør dei skrive

talemålsnært bokmål og nynorsk, eller samnorsknært bokmål og nynorsk?

Skal bladet «Språklig Samling» ha ei særskilt språkform i redaksjonelt stoff? Bør vi skrive talemålsnært bokmål og nynorsk, samnorsknært bokmål og nynorsk, eller bør vi halde oss innafor ei eiga samnorsk-norm?

Er det å arbeide for samnorsk bare urealistisk fantasteri?

Er du einig med dei som hevdar at samnorsk ikkje «sel» bra for tida? Kva er ditt inntrykk?

Kva synes du om namnet på bladet og laget? Synes du namna vi har i dag fortel klart nok for dei som ikkje veit det kva vi er for organisasjon? Viss du ikkje likar dei namna vi har i dag, har du i så fall framlegg til andre namn? Somme av dei som vil tone ned samnorskarbeidet synes at laget like gjerne kunne heite noe i retning av «Landslaget for folkemål». Somme av dei som vil legge stor vekt på samnorskarbeidet synes at laget heller burde heite «Samnorsklaget». Er kanskje «Landslaget for språklig samling» eit passe inkjeseiande namn til å famne om begge grupper?

Eg kunne ha haldi fram med enda mange spørsmål til, men la meg likevel stoppe her. Og så gjentar eg:

SKRIV TIL OSS! FORTEL OSS KVA DU MEINER! VI TRENG DEG!

RTE

Arne Torp:

Nytt fra dialektfronten

Da folk i Bærum skulle til å fylle ut det velkjente skjemaet fra ligningsvesenet i januar, var det en del mennesker som fikk seg en alvorlig støkk i livet: Med skjemaet fulgte det et hefte med tittelen *Korleis fylle ut sjølvmeldinga*. Heldigvis blei dette skjendige overgrepet raskt retta opp igjen ved at alle innbyggere i kommunen et par dager etter fikk tilsendt et nytt eksemplar med tittelen *Hvordan fylle ut selvangivelsen*.

Dette kan stå som et lysende eksempel på hvor effektivt også ligningsvesenet kan være i en kritisk situasjon. Når

det gikk så bra til slutt, hadde nok dette ikke minst sammenheng med *dialekten* i Bærum, kan vi lese i et innlegg i Asker og Bærum budstikke:

Bærum har heldigvis fremdeles bevart sin gamle dialekt, og den har ingenting med nynorsk å gjøre

For oss dialektvenner er det hyggelig å få høre at de gamle bygdemåla fortsatt lever i beste velgående. Her kan det også være på sin plass å be målfolka slutte med sitt evinnelige mas om at «nynorsken byggjer på dei norske dialektnane»: Denne påstanden gjelder i alle fall ikke for den gamle Bærumsdialekten, for «den har ingenting med nynorsk å gjøre.» Så veit vi det også.

Fra sekretæren:

NORSKE MAND I HUS OG HYTTE – MELD IFRA NÅR DU SKAL FLYTTE!

(Gjelder begge kjønn)

Alle medlemmer og abonnenter får innbetalingskort for 1991 med dette nummeret. Vi håper at du bruker det. Kortet har standard utforming, og de som ikke er medlemmer, men bare abonnenter, kan merke seg at det står påtrykt «abonnent». Du er altså ikke plutselig blitt medlem.

Vi minner om at du bruker det vedlagte innbetalingskortet når du betaler for medlemskap eller abonnement. Ikke skriv beskjeder på dette kortet, for det går bare til Postgiros medlemsbetaling. Andre innbetalinger (gaver eller materiellkjøp) sendes til vår egen postgirokonto (adresse og postgironummer står et anna sted i bladet). Adresseendringer, nytegninger og oppsiinger meldes i eget brev eller postkort til Landslaget for språklig samling.

PRESSEMELDING

SPRÅKLIG SAMLINGS LITTERATURPRIS FOR 1990 GÅR TIL

Kim Småge

Kim Småge debuterte i 1983 med Nattdykk. Debutanten vakte oppsikt med den spennende romanen som ho fikk Riverton-prisen for. Den frodige hovedpersonen Hilke går igjen i oppfølgeren Origo fra 1984. Begge bøkene skildrer ei kvinne i et mandsdominert miljø, og på den måten er romanen Kainan fra 1986 en fortsettelse. Her er imidlertid dykkermiljøet og lokalsamfunnet skifta ut med frimurerloasjens lukka sirkler, og hovedpersonen er skipsrederdatter.

I 1986 kom også ungdomsromanen Figurene, som vant Aschehougs ungdomsbokkonkurranse det året. Igjen viste Småge sin evne til å komponere truverdige personer rundt en spennede intrige. Interrail (1988) heter den siste boka hennes, utgitt i forbindelse med ungdomskulturkampanjen mot AIDS. I tillegg er Kim Småge representert i årets erotiske novellesamling fra Aschehoug, Decamerone 90.

Språklig samlings litteraturpris deles ut hvert år til en forfatter/skribent som i sitt forfatterkap skriver et folkelig, radikalt bokmål. Prispengene er de årlige rentene av Tomas Refsdals litteraturfond, og blir i år på 31.000 kroner. Det er sentralstyret i Landslaget for språklig samling som deler ut prisen, og kandidatene blir innstilt av en prisjury som i år har bestått av Tove Berg, Ragnar Baartvedt, Anne-Ma Grønlie og Pål Styrk Hansen.

Om forfatterens språk sier prisjuryen: "Kim Småge har fått ros for språket fra flere hold, både når det gjelder naturskildringene og replikkene. Mindre påkta har forfatterens bevisste valg av radikale former vært. Her er et bokmål som har klangbunn i hovedpersonen og i den nordvestlandske naturen som skildres, og en klar forankring i forfatterens egen trønderske språkbakgrunn".

Kim Småge mottar litteraturprisen

14. desember klokka halv ett sto vi der nesten alle sammen. Ivar Havnevik fra forlaget, journalister og fotografer fra Aftenposten til Klassekampen, med skrevne taler både fra LSS og prisjuryen, vi mangla bare prisvinneren sjøl — og kassereren med sjekken. Ti minutter seinere hadde vi sjekken, men framleis ingen prisvinner, så forlaget krepta lettere nervøst, spretta sjampanjen og lurte på om vi ikke hadde veldig lyst på smørbrød og wienerbrød. Så lenge. Samtidig satt minst to sekretærer og ringte Fornebu, Keflavik og Icelandair. Kim Småge skulle nemlig komme fra Island samme dag,

en halvannen times tid før sjølve prisutdelinga. Vågalt? Joda, men flyplasen var tåkefri, flyet hadde vært i rute og vi hadde kjent oss ganske trygge.

Ingen Kim Småge. Sjampanje er godt, wienerbrød er nesten bedre, til lønsj, i allfall, men det er jo grenser for hva man kan få journalister og fotografer hive innpå. Så ringte man til Hotel Varmahlid. Kim Småge? Nei, ho hadde forlatt hotellet dagen før for å dra til Norge.

Men så var ho der, lettere irritert på trafikk-korker og drosjekø, det var visst ikke sånn på Nord-Island. Alle fikk sitt, forfatteren fikk sine 31.000

kroner, og kvitterte med at nettopp språkformene hennes hadde voldt henne en del kvaler. Ho hadde prøvd ut flere varianter, men kommet tilbake til det språket vi nå hadde honorert henne for. Det tok ho som ei kraftig oppmuntring og som et bevis på at det opprinnelige språket hennes, det holdt. Vi fikk også vite at ho hadde med seg et nytt manuskript hjem fra Island, og kan altså se fram til mer spenning i folkelige former fra Kim Småge.

PSH.

Kim Småge.
Til venstre: PSH.

Foto:
W.Gunnesdal/Skoleforum

Pål Styrk Hansen:

Ved overrekkinga av Språklig Samlings litteraturpris 1990 til Kim Småge

Den eneste egentlige revolusjonen som har funnet sted i Norge, er språkrevolusjonen. Det å skape et nytt norsk skriftspråk tufta på underklassens talemålsformer og gjennom bevisst kamp for dette legge grunnlaget for dagens moderne norske skriftmål — bokmål og nynorsk — det har på alle måter vært en revolusjonær prosess.

LSS blei stifta i 1959 for å videreføre denne prosessen, i ei tid da myndighetenes språkrevolusjonære holdning tok til å kjølne. Sia starten har vår revolusjonære virksomhet blant annet bestått i å gi ut samlenormal, kjempe for det folkelige talemålet, gi råd om bruk av radikalt bokmål og foreslå konkrete rettskrivingsendringer i Språkrådet.

Og vi deler ut en litteraturpris. Språklig Samlings litteraturpris har vært delt ut 19 ganger sia 1963, dette er altså 20. gangen. Fra og med 1982 har prisen også omfatta den årlige avkastinga av Tomas Refsdals litteraturfond. Fondet er på hele 250.000 kroner, så det blir en hyggelig sum å dele ut hvert år.

Da vi i 1988 delte ut prisen til Mari Osmundsen, hadde Aftenposten en notis med følgende overskrift: «Sprogris til Osmundsen». Dette illustrerer for meg hvor mye som ligger av innhold, mening og politikk i sjølve det språklige uttrykket, i rettskrivinga,

om man vil. Kjære Kim Småge. Vel er du kvalifisert til prisen gjennom din bruk av et folkelig, talemålsnært bokmål, men vi driver på ingen måte noen språklig børsnotering av norske forfattere; «SMÅGE 149 A-FORMER, NED FEMTEN-OG-EN- HALV». Vi er satt til å ivareta det radikale bokmålets interesser, og det gjør vi sjølsagt best gjennom å velge kandidater til prisen som er litterært godt kvalifisert. Og lista over tidligere prisvinnere, som er delt ut her i dag, burde jo få deg til — om ikke å skamrødme, så i allfall kjenne deg litt stolt over å ha fått prisen, og ikke tvile det grann på at det er en litterær utmerkelse du får.

Det er interessant å se hva anmelderne sier om bøkene dine. Du har blitt beskyldt for blant annet å «sprenge grensene for alminnelig kvinnekamp og feminism», «fornye kriminalsjangeren» og være «lillesøstera (sic!) til Jon Michelet». Enkelte anmeldere gjør ingen ting for å skjule sitt eget språkpolitiske prosjekt:

(H. Freihow om Kainan)

Sproglig sett skriver Kim Småge denne gangen et helt greit og aldeles upretensiøst norsk. Nøyaktig slik går jeg ut i fra, som hensikten må ha vært når spenningen og un-

derholdning kommer i aller første rekke.

For balansens skyld må vi ta med litt stygt om deg også:

(G. Uthaug om Figurene)

Kim Småges sprog er selvfølgelig et kapitel for seg selv — det er heller ikke egnet til å danne grunnlag for noen sprogbewisssthet hos de unge. Hun skriver et radikalt bokmål, men er ikke konsekvent. Av og til er det a-endelser, så er det en-endelser, så er det ord jeg forbinder med dialekt eller nynorsk. Og så er det tabuordene da, ikke å forglemme. Hvordan skal man vente at ungdommer skal la være å bruke dem i daglig tale, når de støter på dem i sin egen litteratur. De må jo føle at det er slik det skal være. Greit og rett på sak.

Kjære Kim Småge, det er sånn vi vil ha deg: med «Inkonsekvent» radikalt bokmål, ord som Uthaug forbinder med dialekt eller nynorsk, tabuord når det er på sin plass — greit og rett på sak!

Sjøl om dette ikke er den av de språkpolitiske litteraturprisene som led sages av den mest sublime etikette, eller de lengste innslaga i Dagsrevyen, trenger du ikke være i tvil om at det er den STØRSTE. Så kan du tolke det som du vil, her er i allfall en sjekk på 31.000 kroner.

Jomas Refsdals litteraturfond øka til 350 000 kroner!

I januar fikk Landslaget for språklig samling melding om at Tomas Refsdal har satt inn enda 100 000 kroner på kontoen til Tomas Refsdals litteraturfond. Litteraturfondet var fra før på kr 250 000, slik at Språklig Samlings litteraturpris allerede var etablert som en av de store litteraturprisene her til lands. I 1988 fikk Mari Osmundsen 32 000 kroner, i 1989 fikk Arvid Hanssen 36 000 kroner og i 1990 fikk Kim Småge 31 000 kroner.

Litteraturprisen er en av pillarene som arbeidet i LSS bygger på. Ved sida av å være ei skikkelig oppmuntring til gode norske forfatterer med folkelig og talemålsnær språkføring gir den oss ei enestående anledning til å komme ut med det vi arbeider for. Hva prisen betyr av inspirasjon for oss som er aktive i laget, lar seg ikke måle.

Vi takker Tomas Refsdal varmt for denne fantastiske gava.

Arne Torp:

Har dialektane ei framtid?

Både hos oss og i andre land ser ein rett som det er spådommar om at dei moderne massemedia vil jamne ut alt som heiter dialektskilnader på kort tid, og at alle snart vil ta etter statusspråket i media. Dette er i og for seg ein rimelig tanke, for me vil jo alle gjerne bli godtatt, også når det gjeld språket, og viss ein snakkar som eit mediemenneske, må ein vel vere heilgardert, tenker mange.

Nå viser det seg likevel at dette er helt feil — folk begynner slett ikkje å snakke slik som dei gjør i fjernsynet. Når folk ikkje lar seg påverke meir enn tilfellet er av mediespråket, heng det trulig saman med at massemedia er einvegskommunikasjon — det er svært sjeldan ein får høve til å samtalé med dei som opptrer i radio og fjernsyn. Den delen av språket som blir påverka av massemedia, er nok derfor helst ordtilfanget — ord for

nye omgrep og moteord kjem ofte inn gjennom media. For påverknad av bøyingsformer og uttale er nok personlig kontakt ein mye viktigare faktor enn media.

No er det klart at folk i dag også har direkte kontakt med folk frå eit mye større område enn før — bilar og andre kommunikasjonsmiddel har gjort det moglig. Folketalet veks stadig i byar og tettstader — omleggingar i yrkeslivet gjør også at langt

fleire enn før arbeider i bystrok, jamvel om dei bur på landsbygda.

Regionmål

Dette fører til at drag frå talemålet i byar og tettstader spreier seg til bygdene ikring. Dermed blir det mindre skilnad innanfor eit større område. På Austlandet er det sjølvsagt oslomålet som verkar sterkest inn, og hovudstadsmålet påverkar nok

også målet i dei største byane i andre delar av landet. Men i bygdene på vestlandet eller i Trøndelag har likevel bergensmålet og trondheims-målet langt meir å seie for talemåls-utviklinga enn oslomålet. I staden for mange ulike bygdemål får me altså ei utvikling mot meir einsarta *regionmål*, ein slags utjamna dialekt som byggjer på talemålet i regionsentret.

Høgstatusmål og lågstatusmål

No veit me jo at det finst ymse slags talemål i dei større byane. I Oslo seier t.d. somme «*jei kasta boka*» medan andre seier «*jei kastet boken*». I Trondheim seier dei fleste «æ kasta boka» og i Bergen «eg kastet boken», men både i Trondheim og Bergen finst det også folk som seier «*jei kastet boken*». Den siste versjonen er det me kallar *standardtalemål* eller riksmål, og alle er klar over at det er den språkforma som har høgast prestisje. Ein kunne då kanskje tenke seg at det er dette talemålet som vinn fram når bygdedialektane må vike, men det er slett ikkje alltid tilfelle.

La oss sjå på eit par døme: Når folk i bygder på Austlandet legg bort «bondske» verbformer som *braut* og *har brøti*, går dei som regel ikkje over til å seie *brøt* og *har brutt*, slik det heiter i riksmålet på vestkanten i Oslo, nei, dei går over til *brøyt* og *har bryti*, som er austkantmål. I det gamle bymålet i Trondheim heiter det til dømes «å vis», men «å vætta». I det yngre bymålet heiter det derimot å vis og å vit, og det er desse formene som spreier seg til bygdemåla — ikkje «fintrondhjemske» former som å vise og å vite.

Dette viser at verken skriftmål eller standardtalemål har så mye å seie for talemålsutviklinga som mange trur, trass i at me daglig får den slags språk inn gjennom massemedia.

På Austlandet er det «finare» å seie *brøt* og *brøtt* enn *brøyt* og *bryti*, men likevel er det altså dei siste formene som breier seg. Årsaka er trulig noko me kan kalle *språklig gruppessolidaritet*: Dersom du snakkar altfor «fint», skil du deg ut frå den sosiale og lokale gruppa du hører heime i. Ein kan gjerne vise med språket kvar ein kjem frå sosialt og geografisk.

Eit blikk ut i Europa

Derfor ser me òg at regional tale-målsvariasjon i dag er på frammarsj i mange land. I eit Europa der landsgrensene stadig får mindre å seie er det ein tydelig tendens til at jamvel folk i høgare sosiale lag legg mindre vekt enn før på å snakke «dialektfritt». Å snakke med ein «regional aksent» er no sosialt akseptabelt i dei fleste europeiske land.

I eitt europeisk land er det jamvel slik at *alle* snakkar rein dialekt, utan omsyn til kva for sosial gruppe dei hører heime i. Det er den tyskspråklike delen av Sveits, der *alle* snakkar sveitsartysk til daglig, og bare i heilt spesielle situasjoner skiftar dei over til høgtysk.

Er me språklige sinker her i landet — eller tvertom?

Ein hører stundom riksmålsfolk jamre seg over kor tilbakeståande me er her i landet fordi standardtalemålet står så veikt hos oss, og rett som det er, hevar det seg røyster som roper på opplæring i «normaltalemål» for at me skal kunne hevde oss mellom dei siviliserte nasjonane i Europa.

Eit slik krav har svært lite for seg, for i røynda er det slik at dei «dialektfrie» standardtalemåla er på nedtur i andre land — det er regionale tale-målsvariantar som er i framgang — og i det tyskspråklike Sveits jamvel rein dialekt. Dersom me vil følgje med tida, som det heiter, bør me altså ikkje setje i gang med kurs i normaltalemål i dag — det er slikt som hørte ei anna tid til, då det var viktig å markere sosial status gjennom språket. Dersom me derimot tar vare på vår tradisjonelt liberale holdning til språklig variasjon, kan må ligge i forkant av den utvikinga me no ser i mange land.

Lågstatusmål (her framstilt som eit havuhyre) angrip høgstatusmål (her framstilt som ein båt).

Lyse utsikter for eit folkeligare skriftmål?

Når ein ser utvikinga i dette perspektivet, kan ein også ha grunn til å vere optimist på vegner av eit meir folkelig skriftmål, i alle fall her hos oss. Grunnen til det er først og fremst at me her i landet har ein tradisjon for å rette skrifa etter talen meir enn i dei fleste andre land. Ein meir allmenn bruk av talemålet som basis for den første lese- og skriveopplæringa ville føre oss endå eit steg i den same retninga.

Som kjent er dette eit pedagogisk tiltak som riksmålsfolk strir mot med nebb og klør, og etter mi meinig med god grunn: Eg trur nemlig at dersom ungane verkelig blir medvitne om korleis dei snakkar — og det blir dei dersom dei skal skrive ned det natulige talemålet sitt — så vil dei også bli meir medvitne om forholdet mellom tale og skrift. Og eit høgare medvit på det området vil ganske sikkert ikkje slå særlig positivt ut for riksmålet.

Me samnorskfolk har derimot ingen grunn til å engste oss for den slags skriveopplæring — tvertom — all tilnærming til talemålet tener vår sak. Derfor bør me også kjempe for talemålsbasert lese- og skriveopplæring i alle samanhengar.

Helge Gundersen:

Nynorske ord – fins dei?

Ordforrådet i nynorsk (eller *ordtilfanget*, som det «heiter») har vori eit heitt stridsemne i målrørsla. Særlig høgt gikk bølgjene i første halvdelen av 1980-åra. (Sjå f.eks. Lauvhjell (red.): «Heit strid om nynorsk», Oslo 1983.) Debatten har dels gått på kva for ord og avleiingsaffiks som er «gode» i nynorsk og dels gått på kva for prinsipp som skal styre «ordpolitikken» i nynorsk. Ein ting som har vori lite framme, er kva som bør vere og kva som faktisk er tillati og forbodi for dei som er pålagt å følgje offisiell rettskriving. Og kva status har eigentlig utvalet av ord i godkjenningspliktige ordlister? Bestemmer Norsk språkråd i realiteten kva ord folk har lov til å bruke, og kva mandat har dei i så fall til det? Kva kan ligge i uttrykka «bokmålsord» og «nynorskord»? Slike spørsmål vil eg prøve å svare på i denne artikkelen.

Noen begrepsavklaringar først:

Uttrykka *norm* og *normal* blir ofte brukt litt om kvarandre. I denne artikkelen bruker eg *normal* om eit konkret sett av reglar som seier kva som er påbodi språkbruk. Ei *norm* er det som folk faktisk rettar seg etter. Ein skjønner at kva som er ei norm for språkbruken, er meir laust og skiftande. Normene kan gå på tvers av normalen.

Uttrykka bokmål og nynorsk blir av og til brukt om dei offisielle rettskrivningsnormalane i Norge. Andre gonger meiner ein bokmål og nynorsk som *bruksspråk* (som ikkje alltid fell innanfor offisiell rettskriving). Denne tvetydige ordbruken må vi leve med og godta, etter mi mening.

Fastsettinga av normalar kan vi kanskje kalle *formell normering*. *Uformell normering* kan vi kanskje seie er andre bevisste forsøk på å påverke språknormer. Uformell normering kan i teorien alle praktisere, både dei som har autoritet til å fastsette normalar og andre. (Men skal normeringa bli vellykka, må normgivaren ha ein viss autoritet på området overfor mottakaren.)

«Søkoen føder kun to unger, oftest kun én, som hun elsker højt og omhyggeligt fører med sig, hvorhen un end begiver sig i vandet eller på land. ... Hun kan blive 130 år gammel... Søkalven er den værste silde-forøder blandt vanddyrene; den tømmer fiskernes net.» — Olaus Magnus, 1555.

I norsk skole og offentlig administrasjon må ein følgje dei offisielle rettskrivningsnormalane. (Eg hoppar over skiljet mellom læreboknormalen og den vidare rettskrivinga.) Det er Norsk språkråd som har mandat til å fastsette normalane (noen vedtak krev godkjenning av departementet). Språkrådet gir også råd om språk. Råda kan ofte ha preg av å vere uformell normering.

Spørsmålet i denne artikkelen er hossen ordforrådet i nynorsk kjem inn i bildet.

Ord og bøyning

Vi bør skilje mellom *orda* og *måten dei blir bøyd på*. Ordforrådet i eit språk er det ikkje faste grenser for, og ein bør heller ikkje prøve å forby ord. Rolf Theil Endresen seier det slik i Språklig Samling 2/1990: «Det er ikkje nok å vise til at eit ord ikkje fins i ordbøkene, for det har aldri vore meininga at ordbøkene skulle sette grenser for språkbruken. Slike Brave New World-tilstandar har vi heldigvis ikkje her til lands.» Sjølv om vi skal sjå at vi kanskje kjem faretruande nær ordforbod i

nynorsknormalen, kan også eg slutte meg til dette resonnementet til Endresen: «når dei morfologiske elementa X og Y begge stemmer med nynorsknormalen, så må ordet XY også gjøre det.» Det er altså heller ikke noe formelt forbod mot noen ord som f.eks. ender på *-heit*, så lenge ortografin stemmer med normalen.

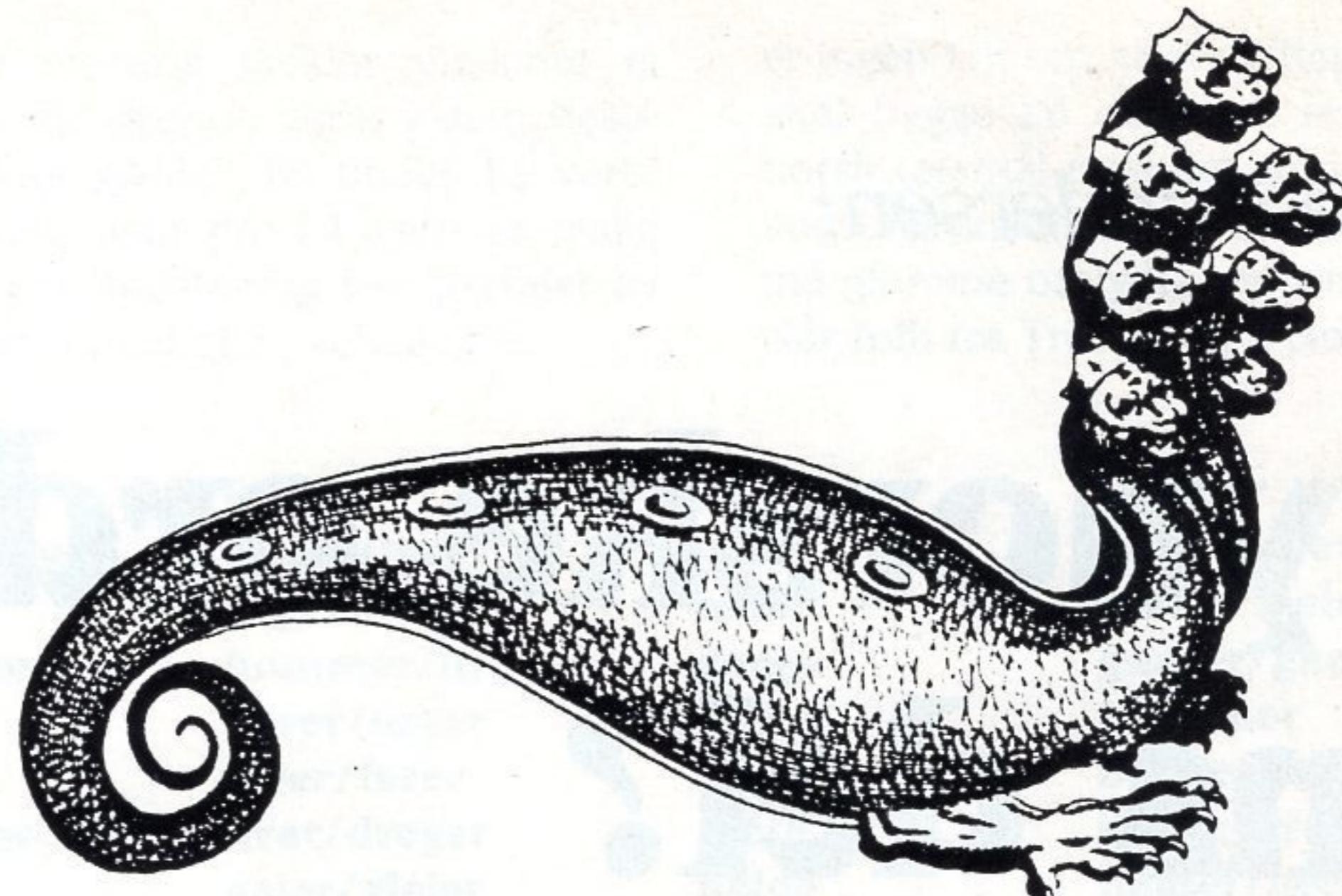
Kontroversielle nynorskord kan vi samanlikne med radikale former i ordlistene. Både ordet *bety* i nynorsk og bøyninga *kasta* i bokmål er i strid med normene til ein del folk. Men det er formelt tillati å skrive begge delar, sjølv om *bety* blir retta over ein låg sko. Når det gjeld ordforrådet i nynorsk, ser det ut til å vere godtatt å «forfølge» dei som opponerer mot dei gjengse normene.

Vi kan også dra parallellar til f. eks. *s-genitiven*. Det er ikkje noe forbod mot s-genitiv i nynorsk, men handbøker i nynorsk sett, som rimeleg er, opp tomelfingerreglar for god bruk. På same måten kan vi seie at ordforrådet er prinsipielt fritt, men at ordet *bivåne* ikkje kan brukas på nynorsk. Men det er ikkje noe i vegen for å ta i bruk s-genitiv i «ulovlige» samanhengar, f.eks. som stillistisk variasjon. På same måten kan vi, lett humoristisk, skrive «dei stod og bivåna seansen», viss konteksten gir mening til det. (Men *bivånet* blir straks noe heilt anna. Det er altså ikkje ordforrådet som gjør ein tekst til bokmål eller nynorsk.)

Vedtekter

At ordforrådet ikkje er regulert i nynorsknormalen, kan vi lese ut av vedtekten for Norsk språkråd. (Dei står trykt i kvar årsmelding frå rådet.) I §5. *Fullmakter i normerings-spørsmål* er det lista opp sju område Språkrådet kan gjøre endelig vedtak på. Det står også når ein må legge fram vedtak for departementet til godkjenning. *Ordforrådet er ikkje nemnt.* I Stortingsmelding nr. 100 (1980–81) står det da også om «ordvalg, bruk av lånord og fremmedord osv.» (side 5): «Norsk språkråds arbeid på dette viktige området bør til vanlig ha karakter av rådgiving og anbefalinger.»

Formell normering av kontroversielle ord i nynorsk har dermed ikkje noe grunnlag i formelle fullmakter.

Eit anbehetelse-ord representert ved den sjuhovda *Hydra*. Hovuda symboliserer dansk-tyske affiks.

Rundskriv

I oktober 1984 sendte Kirke- og undervisningsdepartementet ut eit rundskriv om ordforrådet i nynorsk. (Rundskrivet er gjengitt i 1989-utgåva av ordlista til Hellevik og også i Språklig Samling 2/1984.) Her blir det slått fast: «Ein skal vere merksam på at ordlistene ikkje set faste grenser for kva ord ein kan bruke i nynorsk. Det finst såleis både dialektord med avgrensa utbreiing og meir allment kjende ord som ikkje er komne med i ordlistene. Dette tyder ikkje at desse orda aldri kan brukast av elevar i skolearbeid, eller at det skal vurderast negativt at dei blir brukte i eksamenssvar. Ordliste-ene må med andre ord ikkje nyttast som ein fasit.» Og vidare: «Det må såleis ikkje vurderast negativt om elevane nyttar einskildord som ikkje er med i ordlistene, og som ikkje har tradisjonell hevd i nynorsk.»

Klarare enn dette kan det ikkje sei-as, vil vel mange seie. Men akk, det fins også ting som «nyanserer bildet», som andre enn meg ville ha sagt. Den følgjande ulne passasjen kan ein kanskje tolke som at orda ikkje bør stikke seg ut som «ufolkelige» (i tillegg til at dei må følgje nynorsk ortografi): «Når det gjeld ord som tradisjonelt ikkje har hatt rom i nynorsk, men som i byggnad og bruk ikkje bryt med målforma og derfor kjennest heimlege, bør lærarar og sensorar ikkje vurdere dette som feil.» I det neste sitatet siktar ein trulig til lokale ord som ein ikkje

kan rekne med at folk flest i Norge skjønner:

«I grunnskolen bør ein vere varsam med å gje feil i elevarbeid for ord som høyrer med til det daglege bruksmålet til elevane. Etter kvart som elevane kjem oppover i klassane og over i den vidaregåande skolen, er det naturleg å setje større krav til allmenn-nynorsk ordval og målføring.»

For det første er det ikkje lett å vite kva ein siktar til i slike passasjar, dersom ein ikkje er svært godt inne i sakene. For det andre snakkar ein om at gymnaslærarar har lov til å rette visse «folkelige» ord som feil – trass i at ordlista ikkje er ein fasit og at elevane ikkje skal bli trekt til eksamen! Alt i alt får ein seie at rundskrivet støttar opp om mitt syn i denne artikkelen, sjølv om det står ein del ting som dempar effekten av bodskapen om at ordvalet er formelt fritt.

Grumsete

Normering av ordforrådet i nynorsk er eit grumsete felt. Ein ser så godt som aldri at noen gjør eksplisitt kva dei meiner med «normering» i denne samanhengen. «Ute i samfunnet» trur svært mange at visse ord er formelt forbodi i nynorsk. (Og viss lærarar ikkje trur det, viser dei gjerne til at *sensor* ikkje liker sanne ord.) I Språklig Samling 2/1990 skriv Rolf Theil Endresen noe sånt som at det er gymnasiast-tankegang å rekne med «bokmålsord». Men så

høgt opp som i årsmeldinga frå Språkrådet (for 1988, under «Feil i godkjende lærebøker») kan vi lese: «I nynorskbøkene er det også mange døme på at det dukkar opp bokmålsord eller -bøyingsformer.» Rett nok finns det ord som sjeldan dukkar opp i nynorsk, men det blir ikkje mindre misvisande å kalle dei «bokmålsord» for det. Meir om dette seinare.

Ordlister og lærebøker

Noe av det merkeligaste i denne saka er hossen Språkrådet behandlar ordlister som er inne til godkjenning. I lister over rettskrivingsendringar ser vi av og til «ord som kan tas inn i nynorske ordlister». Det kan vere ord som *anbod*, *bursdag*, *fruktbarhet* og *offentlegheit*, for å ta noen nyare eksempel. Behandlingsmåten for denne praksisen blei formelt vedtatt i 1984:

«For nye utgåver av ordlister skal sekretariatet setje opp ei liste over nye ord som forfattaren vil ha med. Er det ei heilt ny ordliste, skal det lagast ei tilsvarande liste på grunnlag av minst ei tidlegare godkjend ordliste. Desse listene bør leggjast fram for fagnemnda til vurdering, med merknader og innstilling om vedtak frå sekretariatet. Ukontroversielle nye ord (t.d. kurante samansetningar) treng likevel ikkje leggjast fram for fagnemnda.»

Om Språkrådet hadde gjort principptak om denne normeringa tidligare, veit eg ikkje. Men i og med at ein har vedtatt *hossen* ein skal gjøre det, har ein i alle fall sagt at ein skal gjøre det. Derimot er det bare ein innarbeidd praksis at lærebokforfattarane må halde seg til orda i dei godkjenningspliktige ordlistene. Dette kravet kjem i tillegg til at dei må følgje læreboknormalen.

Så vidt eg kan sjå, er dette forsøk på noen slags institusjonaliserte former for uformell normering av ordforrådet til elevane. Ein ønskjer å påverke ordvalet til elevane ved å spare dei for visse ord i ordlister og lærebøker. «Juridisk» meiner ein vel at det held seg innafor kategorien «rådgivning og anbefalinger», som det stod i St.meld. nr. 100. Men for det første blir det ikkje oppfatta sånn. Folk trur som regel at Språkrådet godkjenner og forbyr ord i

nynorsknormalen. For det andre er dette ein sensur av ordvalet til redaktørane og forfattarane.

småtar skal ikkje ha «kanselli-preg». Dvs. at ein skal rette ord som det er heilt ukontroversielt å rette.

Så til spørsmålet i overskrifta. Nynorske ord — fins dei? Eg har vel alt svart på det. Ordforrådet er ikkje ein del av *normalen*, sjølv om det kanskje er nær på å tippe over i den leia i enkelte dokument. I nynorsken som *brukspråk* finns det heller ikkje nynorske ord. Verken nynorsktradisjonen eller bokmåltradisjonen sett forbod mot visse ord. Tradisjonane rommar både hovudstrømmar og ulike gradar av avvik. Noen ord er mindre vanlige i målforma enn andre, og det er delvis fordi normene til mange (ikkje alle) sett forbod mot dei. Ein må ikkje sette likheitsteikn mellom nynorsken som bruksspråk og normene til f.eks. dei som sitt i fagnemnda for nynorsk i Språkrådet. Og dessutan: Skal ein definere målet i ein gitt tekst som bokmål eller nynorsk, kan ein like lite bruke ordvalet som syntaksen som eit kriterium. Det er bøyning og ortografi som gjør ein tekst til eit eksempel på bokmål eller nynorsk. ■

Konklusjonar

Språkrådet tøyer seg svært langt i kva dei har rett til å gjøre. Samtidig gjør dei lite eller ingenting for å gjøre klart kva for ord dei som må følge offisiell rettskriving, har rett til å skrive. Eg er så konspirasjonsteoretisk at eg trur det sitt noen i eller rundt Språkrådet og driv bevisst tåkelegging av feltet: Ein ønskjer at folk framleis skal tru at noen ord er formelt forbodi på nynorsk, ein ønskjer at lærarane skal rette «bokmålsord», sjølv om orda er «folkelige», og ein ønskjer inga fokusering på kva Språkrådet eigentlig driv med i denne saka.

Eg foreslår at ein skil skarpt mellom formell og uformell normering, og at ein stoppar normeringa av ordforrådet i ordlister og lærebøker. Det får halde om ein held seg til dei prinsippa alle er einige i: Ord og uttrykk-

Føniks opbränder sig selv i sin rede. Føniks symboliserer det norske språket og elden det danske. Norsk målstrid sett gjennom hovudet til ein purist.

Bokmålssekretariatet i Norsk språkråd — eit språkpolitisk sensurorgan?

Noen refleksjonar etter ei lærebokgodkjenning

Språkrådet har som ei av sine oppgåver å granske lærebøker for skoleverket. Denne granskingsa gjeld i første rekke målforma i bøkene - rådet skal syte for ei konsekvent målform som held seg innanfor den gjeldande læreboknormalen. Dette trur eg dei fleste lærebokforfattarar er glade for at Språkrådet tar seg av. Ingen er tent med at lærebøker kjem ut med eit vinglete og sjuskete språk.

For norskbøker er det dessutan ein innarbeidd praksis at Språkrådet ser på det faglige innhaldet. Dette burde også i og for seg vere ukontroversielt, dersom ein kunne vere sikker på at Språkrådet heldt seg strengt til det faglige og ikkje tok språkpolitiske omsyn. I det som følgjer, vil eg prøve å vise at ein ikkje alltid kan kjenne seg trygg på at så er tilfellet.

Bakgrunnen for at eg skriv denne artikkelen er språkrådsbehandlinga av ei ny språkhistorie for den vidaregåande skolen som eg har hatt det faglige hovudansvaret for. Det eg opplevde i den samanhengen, var svært uventa og ikkje så lite frustrande for meg. Lenge trudde eg likevel at behandlinga kanskje måtte reknast nærmast som ei arbeidsulykke, fordi tida var så knapp at det ikkje var tid til særlig grundig drøfting. Men seinare, etter at eg hadde fått områdd meg litt meir, fann eg ut

at mitt tilfelle ikkje er eineståande: i *Språklig samling* nr. 2-1985 kan ein lese om to andre lærebokforfattarar, Tove Berg og Reidunn Guldal, som blei utsette for langt på veg den same behandlinga den gongen dei skreiv læreboka *Alle tiders norsk* (jfr. Berg & Guldal 1985:13–14). Denne saka provoserte jamvel Eric Papazian til å skrive ein lengre artikkel i nr. 4-1985, der han konkluderde med at Språkrådet burde ta opp sin eigen praksis til revisjon.

Tydeligvis har ikkje den grundige

og saklige artikkelen til Papazian gjort særlig inntrykk, sidan praksisen i Språkrådet — eller nærmare bestemt bokmålssekretariatet — framleis er akkurat den same. Eg tar derfor denne saka opp på ny, i håp om at det denne gongen skal gå betre å få dei ansvarlige organa i Språkrådet til å reagere.

Eg vil først referere hovudpunktene i det som faktisk skjedde i samband med godkjenninga av mitt manus, og deretter knyte ein del merknader til behandlinga.

«Språklinjer» og Språkrådet

I oktober i fjor leverte eg inn manus til læreboka *Språklinjer*. Vel ein månad seinare fekk eg det att med rettingar og kommentarar frå Språkrådet. Dei språklige rettingane var uproblematiske, dei tok eg sjølv sagt omsyn til utan vidare. Men dessutan hadde bokmålsavdelinga faglige innvendingar mot ein bestemt passasje i opningskapittelet i boka. I dette kapittelet har eg gjengitt ein og same teksten i fire ulike former for offisielt norsk skriftmål.

Det omstridde avsnittet lydde slik i den versjonen eg leverte inn:

I Norge kan vi altså i stor grad velge hvordan språket vårt skal se ut når vi skriver — og det er ganske spesielt for vårt land! Vi kan for eksempel tøye bokmålet i retning av dansk, slik som i den første bokmåsteksten over. Det kaller vi *konservativt bokmål*. På tilsvarende måte kan vi strekke nynorsken i retning av Aasens opprinnelige språk, slik som du ser i den første nynorskteksten. Det kaller vi *konservativ nynorsk*.

Men vi kan også velge ord og former innenfor både bokmål og nynorsk som *nærmer* de to skriftspråka til hverandre. Hvordan det blir da, ser du i de to siste utgavene av teksten. Dette kaller vi *radikalt bokmål* og *radikal nynorsk*.

Her blei eg møtt med eit absolutt krav om å skifte ut termen «*konservativt bokmål*» med «*moderat bokmål*», fordi dette var den «vanlige» nemninga på denne målforma. Derimot blei det ikkje sagt noe om at eg måtte endre på dei andre termene.

Eg reagerte straks på dette pålegget og ringte til sekretariatet, der eg fekk greie på at eg kunne legge saka skriftlig fram for fagnemnda, som skulle ha møte noen dagar seinare, men på grunn av arbeidspresset med bokmanuset greidde eg ikkje å få samla meg til å gjøre det på den korte tida.

Då eg fekk summa meg litt, fann eg likevel ut at eg ikkje kunne slå meg til tåls med bare å bytte ut ordet *konservativ* med *moderat*. 10. desember skreiv eg derfor eit brev til bokmålssekretariatet, der eg prøvde

å finne fram til eit kompromiss. Eg siterer frå brevet:

I første kapittel av boka har jeg tatt med en tekst som presenteres i fire forskjellige varianter, som jeg har kalt henholdsvis konservativt og radikalt bokmål og nynorsk. Dette anser jeg som en svært klar, konsekvent, deskriptivt adekvat og ikke minst pedagogisk heldig terminologi. At noen av disse termene skulle kunne oppfattes som odiøse, falt meg sant å si ikke inn.

For meg var det derfor svært uventet at Språkrådet vil pålegge meg å endre termen *konservativt bokmål* til *moderat bokmål*. Selvfølgelig kjenner jeg også termen moderat bokmål, men finner den pedagogisk uheldig, da den skaper ureie i resten av termsystemet. Det motsatte av *moderat* er nemlig ikke *radikal*, men *ytterliggående* — eller kanskje til og med *rabit* — og ei slik omdøping av det radikale bokmålet har man visst heldigvis ikke tenkt seg. Dessuten kan man angivelig ikke bruke motsettningsparet *moderat* : *radikal* på nynorsk-sida — der skal man bruke det «logisk riktige» *konservativ* — *radikal*.

Jeg finner i det hele tatt at dette endringsforslaget har så mange uheldige konsekvenser, ikke minst faglig og pedagogisk, at jeg ikke uten videre er villig til å bøye meg for det. Jeg velger derfor fortsatt å kalle den angjeldende språkformen *konservativt bokmål*, som jeg mener er en nøytralt deskriptiv term: Innafor bokmålsnormen har forfatteren i den teksten det her dreier seg om, konsekvent valgt de mest *konservative* formene — akkurat som jeg i den ene av mine nynorskversjoner plukket ut de mest konservative nynorsk-formene. Dette er greit og konsekvent, og kan umulig misforstås av noen. Jeg har imidlertid ingenting imot å la det komme fram at denne språkfomen ofte *kalles* moderat bokmål, men jeg ønsker å ordlegge meg slik at ikke jeg som lærebokfotratter skal tas til inntekt for denne terminologien.

Ved å gjøre dette synes jeg ikke at jeg kan beskyldes — eller berømmes — for å drive noe særlig oppsiktvekkende terminologisk nybrottsarbeid — tvert imot forekommer det meg spesielt viktig at man i ei *lærebok* bruker en konsekvent terminologi som er lett å lære og huske. Det kan

Bokmålssekretariatet. Kunstnaren har her gjengitt dei som varulvar utafor ein bymur i Normandie.

neppe diskuteres at det er enklere og mer konsekvent å bruke motsetningsparet *konservativ* – *radikal* både på bokmål og nynorsk, enn å operere med dette motsetningsparet bare på nynorsksida, og i stedet operere med en motsetning *moderat* : *radikal* på bokmålssida.

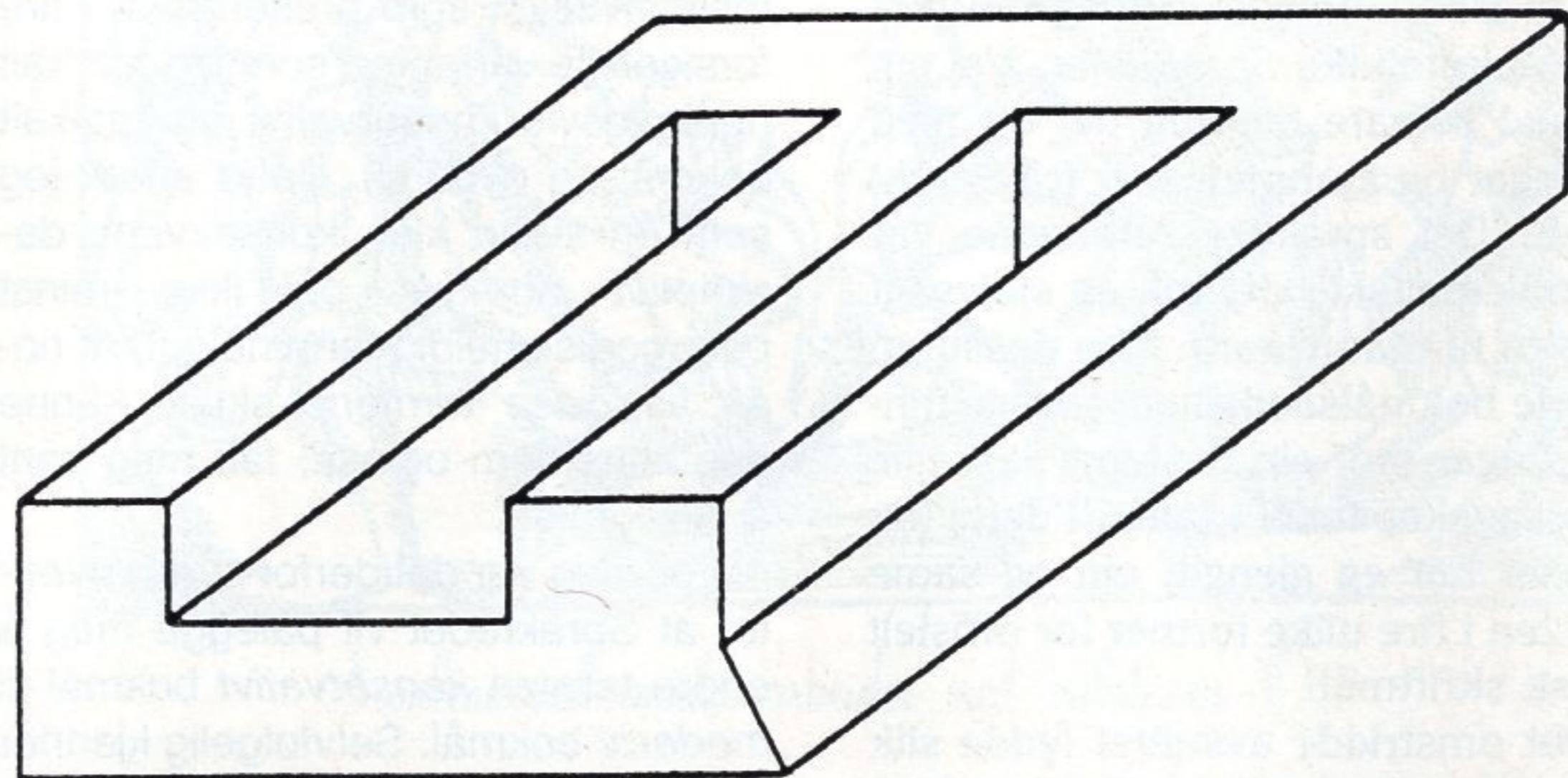
Jeg har derfor nå tillatt meg å formulere det omstridde avsnittet i manus på denne måten:

I Norge kan vi altså i stor grad *velge* hvordan språket vårt skal se ut når vi skriver – og det er ganske spesielt for vårt land! På bokmål kan vi holde oss til de formene som ligger nærmest dansk, slik som i den første bokmålteksten over. Dette er *konservativt* bokmål, ofte også kalt *moderat* bokmål. På tilsvarende måte kan vi legge nynorsken nærmest opp til Aasens opprinnelige språk, slik du ser i den første nynorskteksten. Det kan vi kalle *konservativ* eller tradisjonell nynorsk.

På dette tidspunktet var tida blitt veldig knapp – manus var alt levert til ombrekking og det var derfor ikke tid til langvarige diskusjonar. Eg tok derfor igjen telefonisk kontakt med bokmålssekretariatet for å høre om kompromissframlegget mitt kunne godkjennast. Det kunne det ikkje. Eg sende derfor eit nytt framlegg 18. desember, der avsnittet ovanfor hadde fått denne ordlyden:

I Norge kan vi altså i stor grad *velge* hvordan språket vårt skal se ut når vi skriver – og det er ganske spesielt for vårt land! På bokmål kan vi holde oss til de formene som ligger nærmest dansk, slik som i den første bokmålteksten over. Dette kalles *moderat* bokmål. På tilsvarende måte kan vi legge nynorsken nærmest opp til Aasens opprinnelige språk, slik du ser i den første nynorskteksten. Det kaller vi *konservativ* eller tradisjonell nynorsk.

Nå var altså den forargelige termen «*konservativt bokmål*» fullstendig borte og erstatta med «*moderat bokmål*». Likevel var ikkje bokmålssekretariatet nøgd: Det var ikkje bra å nemne at det moderate bokmålet var den norske målforma som låg nærmast *dansk* – kunne eg ikkje heller seie at det var den forma av bokmål som låg nærmast *riksmålet*?

Verkligheita sett frå bokmålssekretariatet

Problemet var bare det at omgrepene riksmål først blir introdusert *seinare* i boka. Å sjå det såkalla moderate bokmålet i høve til riksmål ville dermed vere pedagogisk mindre heldig, for å seie det mildt.

Dagen etter – den 19. desember – gjorde eg så ein siste freistnad på å få til ei slags løysing. Den utvegen eg valde, var å erstatte det anstøytelege ordet *dansk* i sitatet ovanfor med *utgangspunktet*, slik at den aktuelle setninga kom til å lyde slik: «På bokmål kan vi holde oss til de formene som ligger nærmest utgangspunktet, slik som i den første bokmålteksten over.»

Lausriive lyder dette sjølv sagt heilt kryptisk – og det vil det sikkert bli for mange elevar i vidaregåande skole óg! Men dei gløggaste vil forhåpentligvis greie å kombinere dette «utgangspunktet» med noe som er sagt litt lenger oppe på den same siden: «Den fornorskede dansken ble utgangspunktet for det som i dag er *bokmålet*.»

Dette framlegget fekk eg så telefonisk beskjed om at sekretariatet kunne godkjenne «under tvil». Og dermed senka julefreden seg...

Er «*dansk*» eit tabuord i norsk språkhistorie?

Det mest overraskande – og sjokkerande – i denne behandlinga var for meg det å oppleve at det framleis går an å fornærme bokmålsfolk bare ved å *nemne* den soleklare kjensgjerninga at bokmålet har røtene sine i dansk. Dette nasjonalkomplekset overfor dansken trudde eg verkelig hørte fortida til – bortsett frå hos dei mest ihuga «nasjonalistane» på nynorsksida. Eit forbod mot å nemne ordet *dansk* i ein slik samanheng har eg knapt nok anna ord for enn rein språkpolitisk sensur. Dette *håpar* eg derfor må vere ei rein arbeidsulykke, endå eg kjenner meg langt frå trygg på at så er tilfellet.

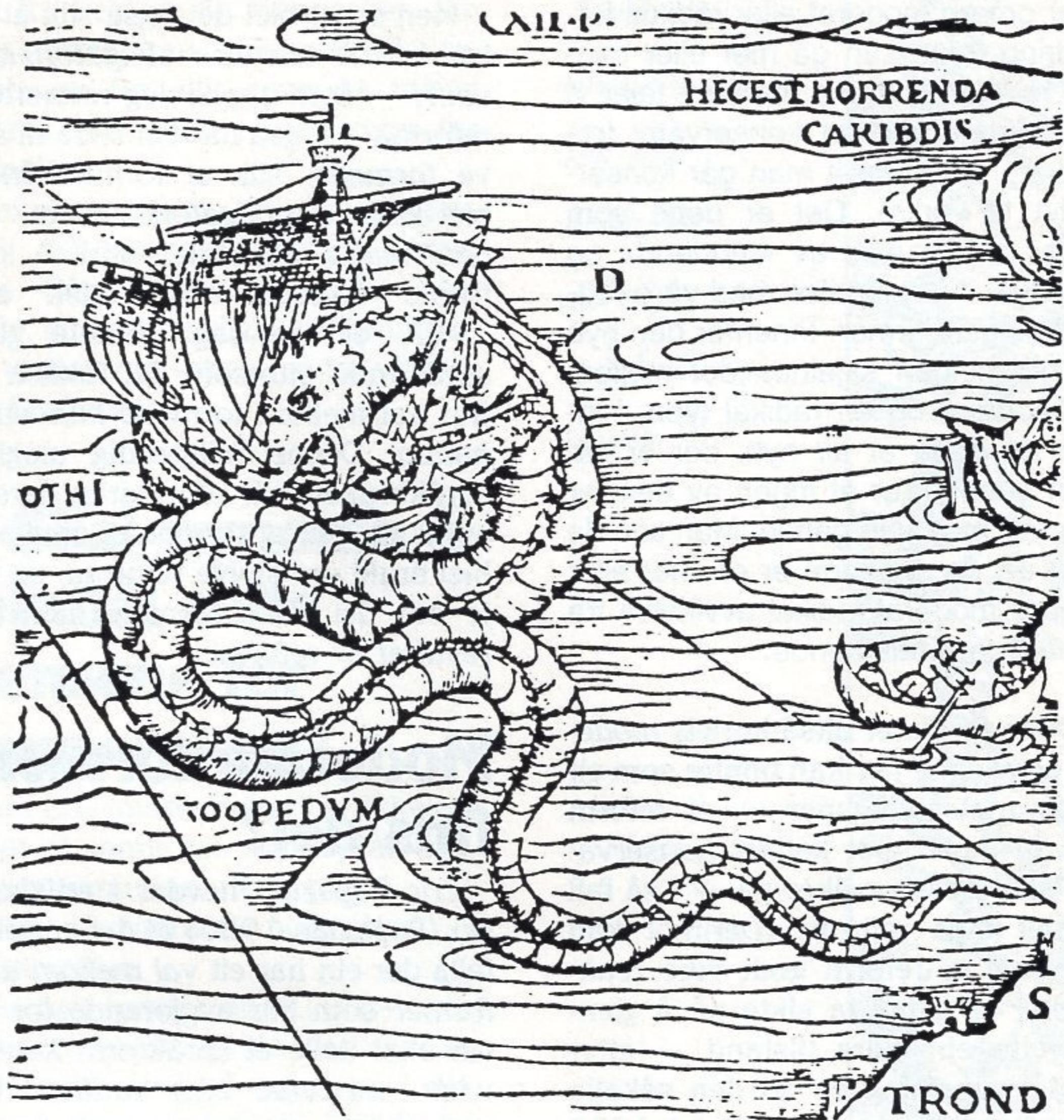
Derimot var det nok så langt frå ei arbeidsulykke at sekretariatet la ned forbod mot termen *konservativt bokmål*. Det var nemlig akkurat dette uttrykket Berg og Guldal også hadde brukt i si bok, ut frå same tankegangen som eg, og også dei fekk pålegg om å endre det til *moderat bokmål*. La oss derfor sjå litt nærmare på kva som ligg i uttrykka *konservativ*, *moderat* og *radikal*.

«Konservativ» – «moderat» – «radikal» – i ordbøkene

Etter eg blei oppteken av desseorda, ha eg kikka litt etter definisjonar i ordbøker på ymse skandinaviske mål, og der fann eg ut interessante ting, særleg om ordet *moderat*.

Dei to nye norske handordbøkene, Bokmålsordboka og Nynorskordboka (1986), som er utgitt i samarbeid med Norsk språkråd, er samde om at det motsette av *radikal* er *konservativ*. Det siste ordet forklarer Bokmålsordboka slik: «som ønsker å bevare det bestående og overleverte». Ordet *moderat* er derimot definert slik: «1) måteholden, rimelig *holde moderat fart/moderate priser* 2) ikke ytterliggående *moderat* og *radikalt bokmål/de moderate i partiet*. Her er altså *moderat* nettopp brukt som motstykke til *radikalt* når det er tale om bokmål! Altså har bokmålssekretariatet sitt på det tørre — i alle fall er ordboksskrivarane med på galeien!

Stort klokare blei eg ikkje då eg slo opp på ordet *moderat* i den store ordboka til Den svenska akademien, trykt i 1943. Der fann eg m.a. denne forklaringa: «i fråga om åsikter inom politik eller teologi: som icke hör till någon ytterlighetsriktning; även använt i betydelsen *högersinnad*; en *moderat tidning*, *De moderata* (av den svenska högern (vid vissa val) använd beteckning för högerpartiet).» På svensk kunne altså orda *moderat* og *konservativ* fungere nærmast som synonym i 1943, og det gjeld sikkert ikkje mindre i dag, etter at Högern i 1969 gjekk over til å heite Moderaterna heile tida, og ikkje bare «vid vissa val». Den aller artigaste «definisjonen» fann eg likevel i eit stort dansk ordboksverk, som siterer den dansk-norske forfatteren P.A. Heiberg (1758–1841): «Moderat kaldes den, der altid forandrer Menning, saa at han stedse holder med det stærkeste Parti.» Ein kunne jamen lure på om han hadde okkulte evner og sikta til det moderate bokmålet nærmare to hundre år seinare. I 1798 gav han nemlig ut eit skrift med tittelen *Sproggranskning*, som tydeligvis må ha vore sterke saker, for året etter blei han landsforvist og levde resten av livet i Frankrike!

Eit reaksjonært sjøuhyre forkledd som eit moderat sjøuhyre.

Moderat = konservativ?

Den lærdommen ein kan dra av desse sitata, er at ordet *moderat* i visse kontekstar faktisk kan bety *konservativ*. Etter mi mening vil det likevel ikkje seie det same som at dei toorda betyr heilt det same: Ordet *moderat* er eit eintydig *plussord* — kven vil vel ikkje vere *moderat* = «måteholden, rimelig»? Det same gjeld ikkje i same grad for ordet *konservativ* — i alle fall ikkje for alle. Det er sjølv sagt i det lyset me må sjå omdøypinga aav det svenska högerpartiet i 1969. Denne ordbruken (*moderat* = *konservativ*) ser eg derfor på som rein högropaganda.

Korleis skal me så forklare at *moderat bokmål* alltid har vore namn på den mest *konservative* varianten av bokmålet — er det fordi den norske språkstriden har vore så dominert av högresida at «högrespråkbruken» har fått breie seg uehemma?

Moderate og radikale reformer

Jamvel om ein slik tanke kanskje er nærliggande, trur eg forklaringa er annleis. I utgangspunktet trur eg orda *moderat* og *radikal* har sikta til dei såkalle rettskrivingsreformene våre — altså til dei *forandringane* ein gjorde med språket, og ikkje til sjølve språket. Dette har eg funne stønad for hos så forskjellige folk som sammorskemannen Geirr Wiggen og riksmålsmannen Brynjulf Bleken.

Wiggen hevda i 1979 at nemnингane *moderat* og *radikalt bokmål* er «utvikla frå utgangstydinga «moderate/radikale forandringer i høve til den gamle rettskrivinga» (av 1917)» (her sitert etter Papazian 1985:17).

Bleken forklarte motsetningsparet *moderat* — *radikal* slik:

Motsetningen *moderat* : *radikal* står (i almindelig sprogspråk) i grunnen på et annet nivå enn motsetningen *konservativ* — *radikal*. Vi kunne si det slik [...]:

Sprogbruken er bl.a. slik at man taler om en moderat eller radikal forandring, man kan gå mer eller mindre radikalt til verks (derimot taler vi ikke gjerne om en konservativ forandring eller om at man går konservativt til verks). Det er dette som ligger bak bruken av «moderat» og «radikal» i forbindelse med våre rettskrivningsreformer. Innenfor den nye rettskrivningen skjelles det mellom en moderat og en radikal type; i ingen av disse er *alt* nytt, der er så, men poenget er at ingen av dem er identisk med den gamle. Man kan da si at en vis subnorm er en mer eller mindre moderat/radikal avvikelse fra det tidligere bestående.

Dette forklarer altså korleis *moderat* og *radikal* her kan opptre som eit slags motsetningspar — ei reform kan jo ikkje godt kallast *konservativ*, slik Bleken peikar på — i så fall er det inga reform. (Derimot kan sjølvsagt ei reform godt vere *reaksjonær* — altså ta siktet på å gjenopprette ein eldre tilstand — etter mange meining er vel den såkalla liberaliseringa av bokmålet i 1982 eit døme på ei slik reform.) Ei *moderat* spåkform blir då resultatet av ei *moderat* reform, mens ei *radikal* reform gir eit *radikalt* språk.

Obligatoriske og valfrie reformer — ein parallel

Det at eit slikt par av termar har gått over frå å bli brukt om ei reform til å bli brukt om sjølve formene, har me elles eit velkjent døme på frå normeringshistoria: i 1917 blei det lov å skrive *handa* på begge dei norske skriftmåla, mens det før heite *haanden* på riksmål og *handi* på landsmål.

Etter 1917 var det då ikkje lengre lov å skrive *haanden* på riksmål, for ved denne reforma blei det bestemt at den «danske skrivemåten aa skulle skiftast ut med den «svenske» bokstaven å, det måtte nå altså heite *hånden*. Men samtidig blei det også lov å skrive *handa*. Etter 1917 kunne ein altså velje fritt mellom formene *hånden* og *handa* på riksmål.

Forandringa frå *haanden* til *hånden* blei kalla ei *obligatorisk reform*. Derimot var innføringa av hokjønnsending — *handa* — i dette ordet (og

i mange andre) ei *valfri reform*.

Men snart blei det også slik at ein tok i bruk termene *obligatorisk* og *valfri* — som opphavleg refererte til reforma — også når ein sikta til *sjølv*e *formene*, slik at forma *hånden* blei kalla ei *obligatorisk* forma, medan *handa* blei kalla *valfri*. Å kalle forma *hånden* *obligatorisk* etter 1917, er sjølvsagt direkte galen språkbruk, ettersom det faktisk var fritt val mellom formene *hånden* og *handa*. Denne fullstendig ulogiske språkbruken blir uforklarlig dersom ein ikkje veit at termparet opphavlig blei brukt om sjølve reforma, og ikkje om dei ulike formene som var resultat av reforma.

Moderate former - fins dei?

Eric Papazian hevdar i artikkelen sin (Papazian 1985) at det er dei tilfella der ein har eit val mellom ulike *former* som blir avgjørende for om ein skal kalle ei språkform *konservativ*, *moderat* eller *radikal*. Her meiner han at «det normalt er valg mellom bare to alternativer: Vi kan skrive enten *sein* eller *sen*, enten *bru* eller *bro* [...] osv. Den ene forma i hvert par er den tradisjonelle forma [...], den andre er ei nyere [...] form, som regel identisk med nynorsk-forma og med (øst-)norske dialektformer.»

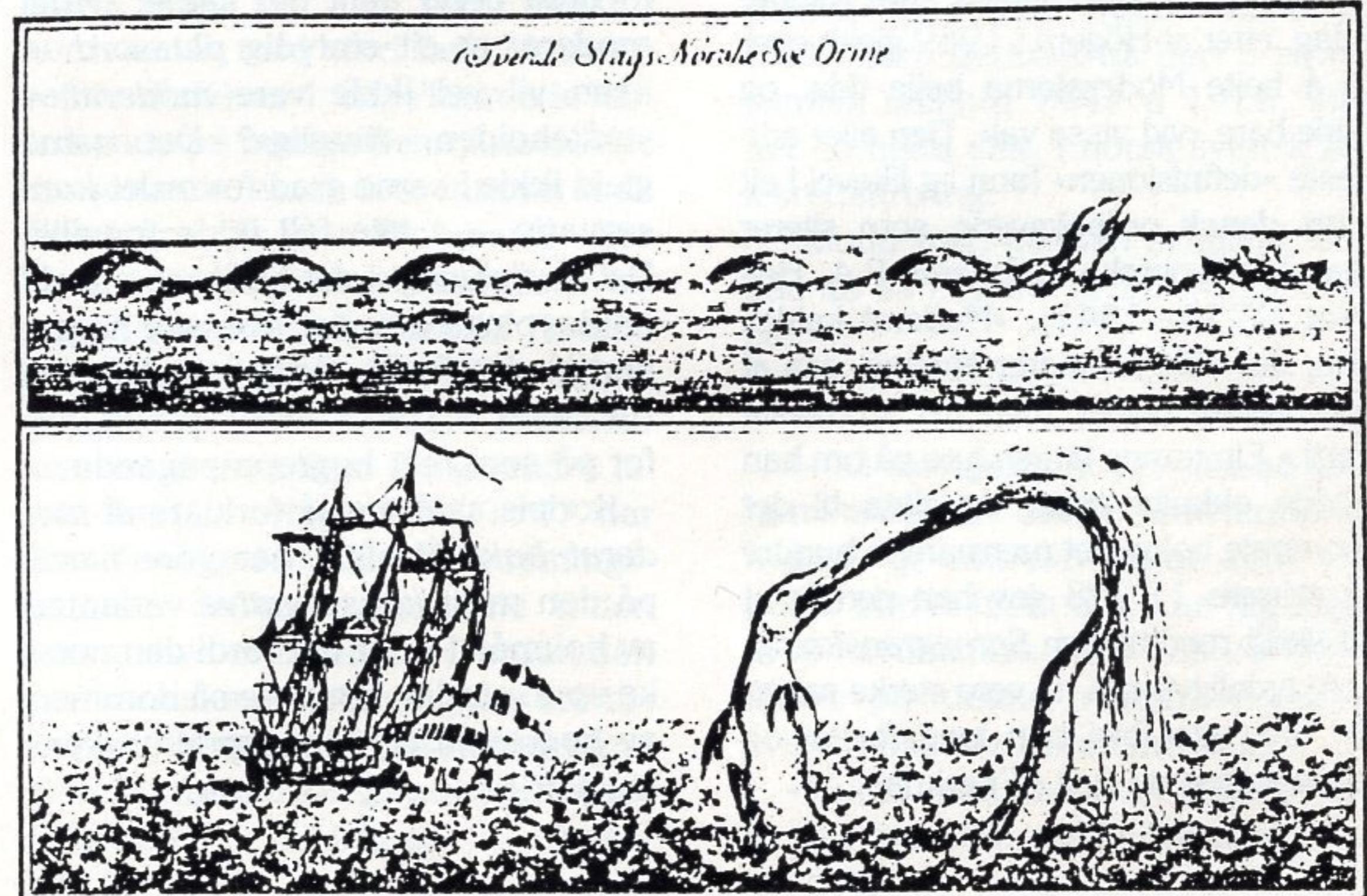
Papazian har utan tvil rett i at det normalt bare er to alternativ å velje mellom, jamvel om ein også kan finne døme på at det kan vere tre, slik som i tilfellet me nett såg på: *haanden* (før 1917) *hånden* («moderat» forandring) eller *handa* («radikal» forandring). Eg må likevel gi Papazian rett i at det er lite rimelig å tru at denne typen som ligg bak «oppfinninga» av termen *moderat bokmål*. Det er nok «propagandaverdien» som gjør termen så populær på den «moderatte» bokmålssida.

Korfor bare moderat bokmål?

Så kan vi spørje oss korfor ikkje ei tradisjonell nynorskform som *handi* kan kallast *moderat* — forholdet til tradisjonen er jo det same ved *handi* og *handa* på nynorsk-sida som ved *hånden* og *handa* og bokmålssida. Likevel er det bare bokmålsforma *hånden* som får merkelappen «moderat». Derimot er det altså fullt lovlig å kalle ei slik forma *konservativ*, som vi har sett. Korleis kan presumptivt formuftige folk gå inn for ein så inkonsekvent terminologi?

Sjølv har eg ikkje hørt noen grunngi denne ordbruken eksplisitt i tale eller skrift. Likevel ser det altså ut til å vere ein så fast og innarbeidd sedvane at bokmålssekretariatet synest dei kan forlange at lærebokforfattarar bruker

Tvende Slags Norske Søe Orme

termen *moderat* om ei form av bokmål eg heller ville kalle konservativ. Og grunngivinga, så vidt eg har kunna slutte meg til ut frå det som har vore sagt, er den at det ville vere gale å kalle t.d. *hånden* for konservativt bokmål, for det er jo slik folk flest skriv! Derimot er det helt i orden å kalle nynorskforma *handi* konservativ, for den slags nynorsk er det bare medlemmene i Norsk målungdom som skriv (og ikkje brått alle der heller...). Denne grunngivinga for å bruke uttrykket *moderat* bare om den konservative varianten av bokmålet, minner som vi ser stygt om P.A. Heibergs aldri så lite ironiske «definisjon» av ordet.

Er riksmålet også «bokmål»?

Men tilhengarane av termen *moderat bokmål* har endå eit argument på lager: Det er misvisande å kalle det (såkalla) moderate bokmålet for konservativt, meiner dei — nemninga *konservativ* bør nemlig reserveast for *riksmålet*. Mot dette argumentet kan det reisast fleire innvendingar: For det første impliserer dette at riksmålet også er eit slags bokmål — noe det offisielt jo ikkje er. Akkurat dette spørsmålet — om riksmålet bør reknast som ein variant av bokmålet — blei det elles ein debatt om i Språklig samling nr. 1 og 2 1986 mellom Eric Papazian og Lars Vikør, der Papazian ville halde desse to omgrepa klart skilde frå kvarandre, mens Vikør meinte den faktiske språkbruken gjorde det rimelig å rekne den uoffisielle riksmalesnorma med til bokmålet som ein «undervarietet» av «bokmål» i vid forstand (Vikør 1986:9).

Sidan så sindige menn som Papazian og Vikør kan ha ulike meningar om denne saka, er det tydelig at her kan vere rom for usemjø. Personlig må eg nok seie at eg synest Papazians syn i alle fall er det som gir den klaraste avgrensinga. «*Hvor mye mer enn den offisielle normalen skal «bokmål» i vid forstand omfatte?*» spør Papazian (Papazian 1986:18), og svaret på dette spørsmålet er vel ikkje så opplagt.

Men jamvel om ein nå følgjer Vikør og andre og reknar riksmålet som eit slags bokmål, må det vere klart at etter den såkalla liberaliseringa av bokmålet i 1981 er i alle tilfelle mye av grunnlaget falle bort for å kalle

ein viss variant av bokmålet for *moderat* og samtidig kalle riksmålet for *konservativt*. Språklig sett er det nå så lite som skil desse målformene at grunnlaget for ei slik sondring mellom «moderasjon» og «konservativisme» knapt kan forsvarast språklig. Derimot kan det kanskje tenkast at det framleis kan vere ein hendig terminologi for dei som elskar det «moderate» bokmålet høgt nok...

Moderat bokmål — ei tilsløring

Min konklusjon på denne drøftinga blir at uttrykket *moderat bokmål* i dag ikkje kan tene noe anna føremål enn å tilsløre det faktum at dette uttrykket oftast siktar til den målforma ein får ved konsekvent å velje dei mest tradisjonelle eller *konservative* formene innanfor det offisielle bokmålet i dei tilfella der det finst valfridom. Det er altså som regel slett ikkje snakk om noen slags «sentrumsversjon», med ei noenlunde likelig fordeling av både radikale og konservative former, slik namnet eigentlig kunne tyde på, og slik det også burde brukast etter Papazians mening (1985:18). At det er den forma av bokmål ein oftast ser brukt er ei heilt anna sak, men det endrar ikkje det faktum at denne målforma faktisk må karakteriserast som klart konservativ innanfor det systemet av valfridom ein har på bokmål i dag.

Kor upraktisk det er å kalle ein variant av bokmål «moderat» når ein i røynda heller burde seie «konservativ», ser ein dersom ein prøver å bruke denne terminen når ein skal karakterisere ei slik «mellomform» som den Papazian meiner burde heite «moderat»: Kan eit slikt bokmål kallast t.d. «litt moderat»? Eller kva med «svært moderat» eller «ekstremt moderat» om den språkforma som Iben Sandemose har brukt i den teksten me har tatt med i språkhistoria vår??

Så lenge bokmalesnormalen ser ut som han gjør i dag, meiner eg det er liten grunn til å kalle ei slik språkform noe anna enn *konservativ*. Annleis kan det saktens bli dersom ein tar bort svært mange av dei «lite brukte» (les: radikale) formene i bokmålet, slik noen har gjort framlegg om for Språkrådet (sjå den redaksjonelle artikkelen i førre nummeret av *Språklig samling*).

Bokmåls-sekretariatet — eit propagandaorgan for bokmål og standardtalemål?

Eg meiner derfor bokmålssekretariatet kunne ta seg til nyttigare ting når dei skal kontrollere lærebøker enn å påby ein så tilslørande term som *moderat bokmål*. Med dette påbodet fell inn i eit mønster, som kort sagt går ut på at bokmålet skal framstilla positivt som råd. I den same artikkelen fra 1985 som eg har vist til før, fortel Berg og Guldal at dei blei «kritisert for å være nynorskvennlige i ei bokmålsbok, og ble på det sterkeste anmoda om å beskrive fordelene ved å være bokmålsbruker!» (Berg & Guldal 1985:14)

Akkurat den oppmodinga har ikkje eg fått. Derimot fekk eg eit vennlig råd om å seie litt om «*behovet for og nyttene av et standardtalemål*» — i staden for bare å forklare kva som ligg i dette uttrykket.

Sjølv sagt tok eg ikkje omsyn til dette «rådet» — og det gjorde nok ikkje Berg og Guldal til den «anmodninga» dei fekk heller. Likevel synest eg det er klanderverdig at lærebokfattarar som gjør seg flid med å skrive objektivt og saklig om den norske språksituasjonen skal bli oppmoda til å propagandere for bestemte språkpolitiske synsmåtar, og det av representantar for eit offentlig organ som burde ta seg av heilt andre oppgåver. Denne praksisen bør det bli slutt på.

Sitert litteratur:

- Berg, T. og Guldal, R. 1985: 'Hva er godt språkrøktsarbeid? Om Språkrådet og «Alle tiders norsk」. I *Språklig samling* nr. 2.
Bleken, B. 1966: *Om norsk sprogsstrid*. Oslo
Papazian, E. 1985: '«Moderat» eller «konservativt» bokmål? I *Språklig samling* nr. 4.
Papazian, E. 1986: 'Bokmål — hva er det?' I *Språklig samling* nr. 2.
Vikør, L. 1986: 'Bokmål — riksmål'. I *Språklig samling* nr. 1.

Rolf Theil Endresen:

SAMNORSK!

I Språklig Samling nr. 2-1990 presenterte jeg et forslag til samnorsknormal. Sant å seie veit jeg svært lite om hvorsen det har blidd mottadd. Jeg regna med å møte ein del motstand – det skulle bare mangle. Bare éin har reagert skriftlig, nemlig Eric Papazian (heretter kalt Eric; jeg synes det er triveligere enn EP), som i Språklig Samling nr. 3/4-1990 hadde ein artikkel med tittelen «Hvorsen har Dem det? Om Rolf Theil Endresens nye samnorsknormal». Han trur, som vi ser av tittelen, at jeg meiner høflig tiltale på samnorsk skal være *Dem*. Det stemmer ikkje, men det skal jeg ikkje bry meg om, for da øydelegger jeg spøken hans, å så humørlaus vil jeg ikkje være. Eit lite glimt i øyet må vi ha!

Men Eric, han er altså veldig kritisk til idéane mine, på fleire plan. Jeg skal ikkje legge opp denne artikkelen som et svar til Eric. Det er mange ting jeg har lyst til å få sagt, å ikkje alt går direkte på artikkelen til Eric. Derfor legger jeg det opp som et meir allment forsvar for samnorsken, å så kommer jeg innom Eric av å til.

● Skal LSS gå inn for samnorsk?

Samnorsken har alltid vært målet for LSS. Laget blei starta i 1959 av ei gruppe mennesker som ønska at Norge skulle få et samlande norsk skriftspråk på folkemåls grunn – samnorsk. Jeg tar det for gidd at LSS skal fortsette kampen for samnorsk. På dette punktet er vel dem fleste av oss einige. Noen røster har innimellom hevda at vi burde legge samnorskideén på hylla å heller konsentrere oss om kampen for folkelig bokmål å folkelig nynorsk, men den linja har ikkje fådd gjennomslag i organisasjonen. Punkt 1 i prinsipprommet våres forplikter oss til å drive samnorskpolitikk:

Prinsipprommet for LSS. Punkt 1

«Landslaget for språklig samling vil kjempe for språklig samling av det norske folket ved å gi det folkelige talemålet i landet sosial og kulturell oppreising, og ved å arbeide for ett samlande norsk skriftspråk bygd på folkemåla i bygd og by, med frihet i ordvalg og med folkelig uttrykksmåte.»

Jeg er medlem av LSS fordi det er ein samnorskorganisasjon, å nedafor skal jeg bland anna ta opp argument for samnorsk. Ueinigheten mellom oss viser seg tydelig når vi begynner å bli litt meir konkrete, å stiller spørsmål som dette:

- Er samnorskpolitikk aktuelt på kort sikt, eller bare på lang sikt?
- Bør vi meine noe om hvorsen det samnorske skriftspråket skal se ut?
- Hvorsen skal det samnorske skriftspråket se ut?

Jeg skal drøfte desse spørsmåla seinere i artikkelen. La oss ta det første først.

● Skal vi overlate heile samnorsken til kommande slekter?

Det ser ut til å være fleire i LSS som meiner at riktignok er vi ein samnorskorganisasjon, men at samnorsk for tida er ikkje aktuell poli-

tikk. Videre hevder dem at det for tida ikkje er noen stemning ute blant folk for samnorsk. Eric gjør seg til talsmann for et slikt syn. Han resonnerer på ein måte som jeg meiner det ikkje er noen sammenheng i. La meg prøve å presentere tenkemåten hans. Premissane hans er desse to:

Premiss 1: «Ideen om samnorsk er så radikal at den rett og slett ikke lar seg virkelig gjøre på kort tid.» (Sitat, s. 11.)

Premiss 2: «Sjøl har jeg fortsatt tro på samnorskanken, men det er ikke til å komme fra at ideen ikke «selger» særlig godt for tida.» (Sitat, s. 11.)

På grunnlag av dette trekker han den konklusjonen at eigentlig samnorskpolitikk bør hvile:

Konklusjon: «Men for min del synes jeg altså at ikke vi skal prioritere dette arbeidet [dvs. arbeidet med ein samnorsknormal; RTE]. Vi bør konsentrere oss om å lirke og lempa bokmål og nynorsk nærmere hverandre, først og fremst ved et godt føredøme i vår egen skriftlige språkbruk. Den endelige samnorsken får vi overlate til våre etterfølgere i framtidige generasjoner.» (Sitat, s. 14.)

At idéen om samnorsk er radikal, er jeg einig i. Hvor radikal den er, skal jeg ikkje gi meg til å måle. Det einaste jeg vil seie er at di meir radikal idéen om samnorsk er, di meir må vi arbeide med han å argumentere å propagandere for han. Di mindre vi drøfter samnorsken, di lenger inn i framtida vil han ligge. Det er LSS som har tatt på seg oppgava å kjempe for samnorsk. Det er ingen som gjør det i steden for oss. Har vi først bestemt oss for å gå inn for samnorsk, har vi ingenting å vente på. Det at kampen kan bli lang å tung, er *ikkje* et argument for å nedprioritere kampen. Ingen har sagt at dette arbeidet er raskt unnagjort. Eric snur saka fullstendig på huet ved å hevde at vanskelig å tungt arbeid skal nedprioriteres.

«Selger» samnorskanken dårlig for tida? Hvor har Eric det fra? Er det motstanden mot samnorsk i Norsk språkråd han tenker på? Er han overraska over at folk som representerer andre organisasjoner enn våres er ueinige med oss? Er han overraska over at elitistiske å reaksjonære bokmålsfolk (såkalte «riksmålsfolk») å nasjonalistiske og konservative målfolk i Språkrådet er mot oss? Er det språkhåldningene i aviser å forlag i oslogryna han bygger på? Eller er det håldninga til samnorsk i Landslaget for språklig samling han tenker på?

Ikkje veit jeg hva han bygger på- standane sine på, men éin ting er jeg overbevist om, å det er at Eric ikkje har grunnlag for å hevde at samnorskanken «selger» dårlig for tida.

Saka er jo den at vi nesten ikkje prøver å «selge» samnorskanken for tida. La meg minne om at LSS ikkje har gjort noen «salgsframstøyter» for samnorsk dem siste tjue åra:

— Vi har ikkje kommi med samnorskorienterte forslag til rettskriveringsendringer i Språkrådet.

— Vi har ikkje drivi aktiv å målretta samnorskpropaganda gjennom bladet våres eller gjennom artikler i pressa.

— Vi har ikkje laga noen samnorskbrosjyre, bare ei brosjyre med det nøytrale spørsmålet «Er du opprett av språkspørsmål?» på framsida. Inni brosjyra var det sett opp som éi av fem saker at «LSS går inn for ei gradvis og gjensidig tilnærming mellom de to målformene våre på grunnlag av det talemålet folk flest bruker.» (Verken *gradvis* eller *gjensidig* er henta fra prinsiprogrammet.)

— Vi har ikkje prøvd å skrive et språk i tråd med «Framlegg til samlenormal» fra 1966, «som vi så vidt jeg veit ennå står ved», som Eric skriver (s. 12).

— Vi har ikkje gådd ut med samnorsk kampanjer i videregåande skoler eller på høgskoler å universitetet.

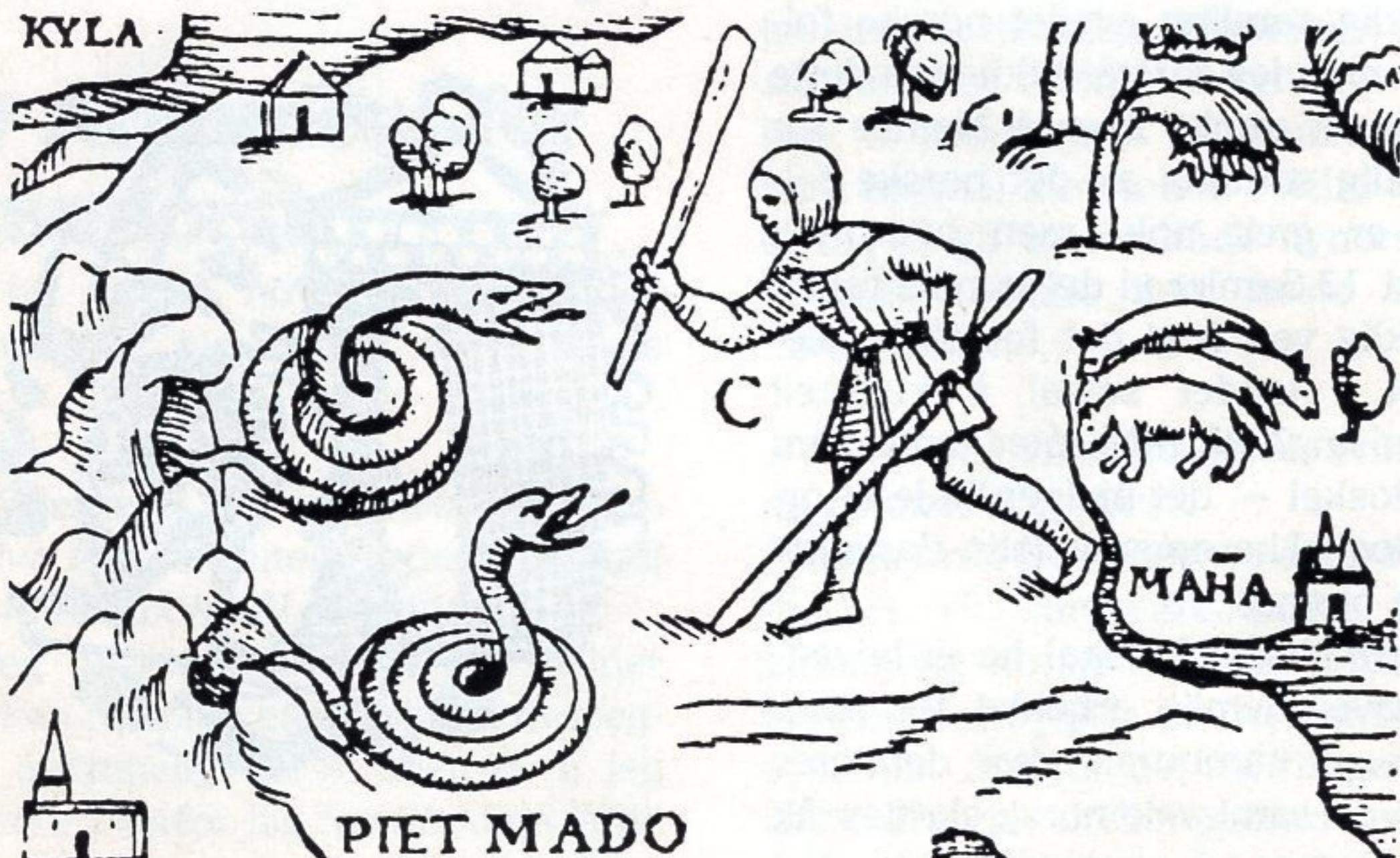
Før vi har prøvd å gå ut med samnorskanken, kan vi ikkje påstå at han selger dårlig. Fra ein kanskje noe overraskande kant har jeg fått meldinger om at tilstanden for saka våres ikkje er så håplaus som Eric frykter. I et par år har jeg hadd mye kontakt med ledelsen i Norsk målungdom — det ser ut til at jeg har

fådd en slags status som «yndlingsmotstander». Fleire av desse folka har reist en god del rundt på videregåande skoler over heile landet å misjonert for målsaka, til dels med godt resultat. Dem har greid å skape ihuga målmennar å málkvinner av ungdom fra områder langt utafor dette reservatet som dem kaller «det nynorske kjerneområdet», som Bodø og andre byer i Nordland. Men fleire NMU-folk har fortalt meg at sjøl om dem har greid å omvende noen til målsaka, så merka dem at det hadde vært mye lettere å reise rundt for samnorskaksaka. Dem blir stadig møtt med samnorskargumentasjon, å dem meiner LSS har et stort potensiale rundt om på skolane i landet våres. Når prøvde vi å utnytte det?

Det finnes dem i LSS som meiner at det konkrete arbeidet for samnorsk må vente til stemninga snur seg, å at den beste samnorskpolitiken i mellomtida er å støtte nynorsken, for viss det går tilbake med den, slik at bokmålet til slutt blir ståande igjen aleine, har grunnlaget for samnorsk for all tid forsvinni. Jeg har sett Lars S. Vikør uttrykke seg slik.

Åsså denne argumentasjonen er jeg ueinig i. Jeg er skeptisk til alle idéer om at vi skal prioritere andre oppgaver enn målretta samnorsk arbeid. Forresten er det svært urealistisk å tru at nynorsken skulle bli borte av seg sjøl. Men viss vi først skal drøfte så hypotetiske spørsmål, så er det mitt syn at det ikkje er sikkert kampen for et folkelig norsk skriftspråk ville være tapt om nynorsken blei borte. Vi måtte bare legge om strategien, å det er ikkje utenkelig at kampen ville bli lettere. Ein kan ikkje se bort fra at nynorsken er et hinder i arbeidet for et folkemålsnært bokmål. Svært mye norsk mål er i dag nærmast utdefinert som «nynorsk», som noe som ikkje hører hjemme i bokmålet. Blei nynorsken borte, ville det stå mye klarere fram hvor lite representativt bokmålet er for vanlig norsk talemål, å da ville det kanskje være lettere å vinne gehør for reformer. Jeg håper ingen trur jeg med dette ønsker å seie at jeg vil begynne å støtte ein kamp for å utrydde nynorsken. Det vil jeg absolutt ikkje. Jeg synes nynorsken er det minste av to onder, i den forstand at jeg føler meg mye meir hjemme i nynorsk enn i bokmål. Jeg kommer til å fortsette med å

Finsk Hyrde, der værger sin Hjord mod Slanger. Hyrden er Samnorskmanden. Slangerne er Maalmænd og Rigsmaalsmænd

skrive mest nynorsk i dem sammenhengane der jeg ikkje kan bruke samnorsk. Det einaste jeg vil, er å imøtegå all argumentasjon som har til hensikt å legge konkret samnorskarbeid på hylla, til fordel for andre oppgaver som vi skal være opptatt av til «stemninga snur seg i våres favør».

● Skal kampen for samnorsk føres i Norsk språkråd?

Jeg har alltid forundra meg over den sterke interessa for Norsk språkråd blant LSS-folk. La meg si litt fra Eric i den sammenhengen:

«Vi har lidd et språkpolitisk nederlag i og med at Vogtkomiteen og det den første til: opprettelsen av Språkrådet og bokmålsrevisjonen av 1981, som innebar at Arbeiderpartiet la samnorsktanken på hylla.» (s. 11.)

Jeg meiner vi i LSS har brydd oss litt for mye om Språkrådet. Det er klart at vi ikkje kan overse Språkrådet, for der blir det tatt mange avgjørelser med ulykksalige følger for norsk språk. Men det er farlig for ein språkorganisasjon å være altfor opptatt av det som skjer der, av fleire grunner.

1. Folk flest veit ikkje hva som skjer i Språkrådet, slik at arbeid i Språkrådet har liten propagandaefekt. Det er bare medlemmane som veit det. Sjøl er jeg varamedlem (i nynorskseksjonen, for LSS), å jeg får ikkje vite så mye om det dem driver med. Dem referata vi får tilsendt forteller jo på langtnær alt, å mye av det språkpolitisk interessante får vi nesten ikkje vite noe om før det er for seint; jamfør saka med «dem lite brukte formene», som vi skreiv om på s. 31 i Språklig Samling nr. 4-1989/1-1990 og på s. 2 i nr. 3-1990.

2. Språkstrid må først å fremst føres med «ikkjeparlementariske middel», det vil seie ute blant folk. Da blir vi lagt merke til. Så lenge vi bruker for mye krefter på Språkrådet, kan ikkje LSS bli noen stor organisasjon.

3. Språkrådspolitikk er i stor grad ørkeslaust taktikkeri overfor

dem døve øra til ei faglig inkompotent forsamling. Hvor ofte har ikkje LSS latt være å fremme forslag i Språkrådet for språkfredens skyld, samtidig som motstanderne våres har fått gjennom store endringer?

● Merknader til punkt 1 i prinsipp-programmet til LSS

Lenger oppe siterte jeg punkt 1 i prinsippprogrammet våres fra 1977. Jeg synes denne paragrafen burde ha vært formulert omtrent slik:

Alternativt prinsippprogram for LSS. Punkt 1.

Landslaget for språklig samling vil kjempe for samnorsk, det vil seie *ett samlande norsk skriftspråk som bygger på alminnelig talemål i alle deler av landet*. Det samnorske skriftspråket er ei viktig støtte for alt norsk talemål.

Slik prinsippprogrammet våres er formulert no, har LSS to hovedoppgaver, som ikkje nødvendigvis henger sammen:

1. Å kjempe for språklig samling av det norske folket ved å gi det folkelige talemålet i landet sosial å kulturell oppreising;

2. Å arbeide for *ett samlande norsk skriftspråk bygd på folkemåla i bygd å by*, med frihet i ordvalg å med folkelig uttrykksmåte.

Desse to punkta blir riktignok bindi sammen ved å framstille dette som to sider ved det å «kjempe for språklig samling av det norske folket», men jeg forstår ikkje hva dette betyr. At punkt 2 er å kjempe for språklig samling av det norske folket, er greit nok, men hva med punkt 1? Samler vi det norske folket språklig ved å gi det folkelige talemålet i landet sosial å kulturell oppreising? På meg låter dette som ein floskel — det hjelper ikkje at ordet floskel kommer av latin *flosculus* «liten blomst».

Jeg meiner LSS skal ha éi hovedoppgave, nemlig arbeidet for samnorsk, å samnorsk skal defineres som «*ett samlande norsk skriftspråk som bygger på alminnelig talemål i*

alle deler av landet.» Sammenhengen mellom skriftspråk Kampen å talemålskampen bør være klar: Ved å kjempe for samnorsk, støtter vi vanlig norsk talemål.

Det ser ut til å være ei vanlig oppfatning i LSS at vi ikkje kan komme noen veg med det samnorske skriftspråket før det folkelige talemålet har blitt oppvurderet. Reint bortsett fra at dette synet har virka som ei solid sperre for samnorsk arbeidet i lange tider å reint bortsett fra at LSS ikkje kan peike på konkrete aksjoner eller anna arbeid vi har gjort for å støtte det folkelige talemålet (det måtte einaste være kampen mot trykkmarkering i ordbøkene, ein kamp vi som ikkje snakker dialekter med østnorsk trykkmønster har problemer med å engasjere oss så sterkt i), så er dette å snu saka på huet. Ingenting gir oss et bedre utgangspunkt i støtta våres for alminnelig norsk talemål enn kampen for det samnorske skriftspråket. Det er velkjent fra alle kanter av verden at folk opplever det som ei oppvurdering av dems eige talespråk at det blir brukt i skrift. Jeg kunne nevne heilt konkrete eksempler på folk som har vært heilt uten tru på sitt eige språk. Når språket har blitt tatt i bruk skriftlig, har det skjedd ei djuptgripande håndlingsendring til både språket å

Helten Kadmos dreper draken i Bøotia.

Kadmos var medlem av LSS, og gjorde dette for LSS.

resten av kulturen. Hvem har hørt om noen som har prøvd å gå den andre vegen, det vil seie noen som først har oppvurdert talespråket å deretter laga skriftspråk? Jeg trur ikke noe slikt går an, å jeg skjønner sant å seie ikke heilt hva det skulle innebære i praksis.

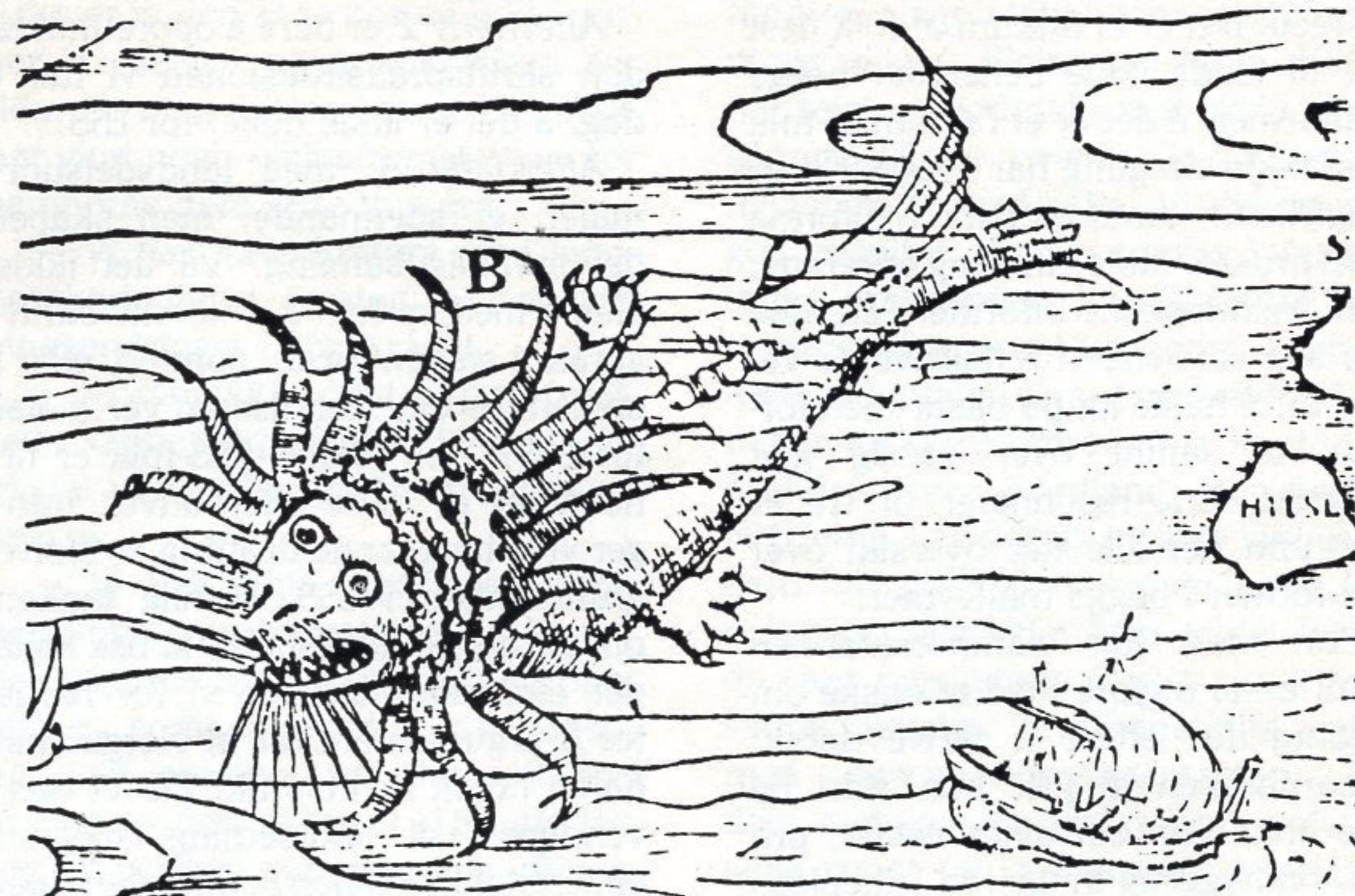
Merk at jeg har unngådd ordet *folkemål* i forslaget mitt til ny utforming av punkt 1. Grunnen er at jeg meiner dette ordet er uheldig. Det virker unødig splittende, å ein organisasjon som heiter Landslaget for språklig samling bør ha som mål å virke samlande — på alle plan. Ordet folkemål gir inntrykk av at det finnes to former for talemål her i landet, «folklig talemål» og «ufolklig talemål», og prinsipprogrammet framstiller det som om dette «ufolkelige talemålet» ikke skal bety noe i utforminga av samnorsken. Sjølsagt varierer norsk talemål både geografisk og sosialt. Videre er det et faktum at ikke alle talemålsvarianter har blitt tatt like mye hensyn til i utforminga av dem skriftspråka vi har i dag: bokmålet er i stor grad et språk for visse høyere sosiale lag i byane, og nynorsken bygger i stor grad på talespråket i «det nynorske kjerneområdet». Men vi kjemper ikke for «språklig samling av det norske folket» ved å trekke fram «det folklige talemålet» spesielt. Jeg meiner vi heller bør snakke om *alminnelig talemål i alle deler av landet*, eventuelt *alminnelig norsk talemål*. Det samnorske skriftspråket skal bygge på alminnelig norsk talemål og ikke på talemålet til visse grupper. Sjølsagt innebærer det ei klar oppvurdering av det vi kaller «det folklige talemålet» — ikke fordi det er folklig, men fordi det er alminnelig.

● Argument for samnorsk

Hva er så hovedargumenta for samnorsk? Jeg meiner det er desse tre:

1 Samnorsk vil være meir representativt for alminnelig norsk talemål enn både bokmål og nynorsk.

Jeg nevnte ovafor at jeg meiner verken nynorsk eller bokmål avspeglar alminnelig norsk talemål, og jeg nevnte hvorfor jeg meiner dem ikke er representative. Hadde talemåla i

«Grueligt Havuhyre med mange Horn og glødende Øine og en Bredde af 16 eller 20 Fod.»

Ein 1500-talskunstner viste sin avsky mot valgfrie former ved å framstille dem som horn på et havuhyre.

Norge vært splitta i to klart atskilte grupper, der hver gruppe sokna klart til hvert sitt skriftspråk, sånn at vi hadde «nynorskdialekter» og «bokmålsdialekter», så hadde den noverande to-skriftspråks-situasjonen hatt noe for seg. Men slik er det ikke.

2 Det samnorske skriftspråket vil ta bedre vare på den fellesnorske språkarven enn bokmål og nynorsk gjør hver for seg i eller i sammen.

Dem fleste norskalande snakker dialekter som ligger i et område mellom bokmål og nynorsk. Et skriftspråk som er ein mellomting mellom bokmål og nynorsk ville passe best for dem fleste. Men vi kan ikke bare slå sammen bokmål og nynorsk eller lage ei trang norm på grunnlag av bare bokmål og nynorsk. I fleire tilfelle må vi gå utafor både nynorsk og bokmål og finne dem beste samnorskformene.

3 Samnorsk vil være lettere enn både bokmål og nynorsk.

Samnorsk vil bli lettere å lære fordi det vil samsvare bedre med alminnelig norsk talemål, fordi det konsekvent bygger på dem enklaste systema, og fordi det vil fange opp dominante utviklingstendenser i moderne norsk talemål.

● Skal samnorsk-normalen være trang eller vid?

Et punkt som Eric og jeg er grunnleggende ueinige om, er hvor trang eller vid ein samnorsknormal skal være. Eric går, for å bruke hans egne ord (s. 12), inn for ein vid, fleirhetlig, anarkistisk normal, mens jeg er tilhenger av ein trang, einhetlig, sentralistisk normal.

Eric støtter den på mange måter svært tiltalande idéen om å slå sammen nynorsk og bokmål, og kalle alt sammen norsk, og ellers ikke foreta seg noe. Så kan folk velge fritt fra heile den «fellesnorske» skriftspråkarven å bruke dem formene som passer best med den dialekten dem snakker. Her skal det være fritt valg i alle hyller, akkurat som når ein er riktig heldig på tivoli, så jeg vil kalle det noe så fint som *basarnorsk*.

På mange måter er jeg svært glad for å se at Eric meiner det han meiner. Det er ei utopistisk betlehemsstjerne som lyser opp i ein artikkel som ellers er prega av nederlagsstemning og svartsyn. Likevel har jeg fleire innvendinger mot basarnorsken til Eric.

Den første og viktigaste er at jeg meiner ei stor valgfrihet aldri vil

bli reell. Det er et faktum at folk flest her til lands ikkje behersker begge målformer, å det er et faktum at folk flest ikkje ein gang har oversikt over valgfriheta innafor den målforma dem bruker. Ikkje ein gang lærerane, som lissom skulle informere elevane om alle «hyllene» i rettskrivinga våres, for å hålle litt på basar-metaforen, har jamnt over særlig god oversikt. Eric resonnerer ut fra et samfunn der alle har oversikt over alle former i begge målformer.

For meg har samnorskanken blant anna å gjøre med et ønske om å gjøre det lettere å skrive norsk. Basarnorsken til Eric kan aldri bli noe anna enn ein uinteressant, privat, omhyggelig inngjerda leikeplass for flinke norskfilologer.

Ei anna innvending gjelder språket i lærebøkene. Jeg kan tenke meg minst fem mulige løysinger på det problemet innafor basarnorsk-alternativet:

(1) Vi avskaffer ordninga med læreboknormaler, å tillater lærebokfetterane å velge språkform sjøl – innafor basarnorskens rammer naturligvis.

(2) Vi innfører to trange læreboknormaler, ein i «nynorskenden» å ein i «bokmålsenden» av normalen.

(3) Vi innfører mellom fem å ti trange læreboknormaler, ein for hver landsdel.

(4) Vi innfører tre trange læreboknormaler, ein i «nynorskenden» å ein i «bokmålsenden» av normalen, å i tillegg ein samnorskaktig midt imellom

(5) Vi innfører éin læreboknormal, som skal ligge midt på å være ein trang samnorsknormal.

La meg kommentere alle fem alternativa.

Alternativ 1 er klart mest i basarnorskens ånd. Men dette alternativet vil jeg gå sterkt imot. Det legger ikkje grunn for språklig frihet, men for språklig liberalisme. Her vil dem sterkeste vinne, det vil seie forлага i Oslo. Resultatet ville trulig bli at alle lærebøker ville ligge så langt over mot bokmål som mulig. Vi ville straks ende opp i ein situasjon som likner til forveksling den vi har i dag, bare enda verre, for nynorsken ville bli borte. Her ligger i det heile tatt hovedinnvendinga mi mot basarnorsken. Den skaper språklig liberalisme.

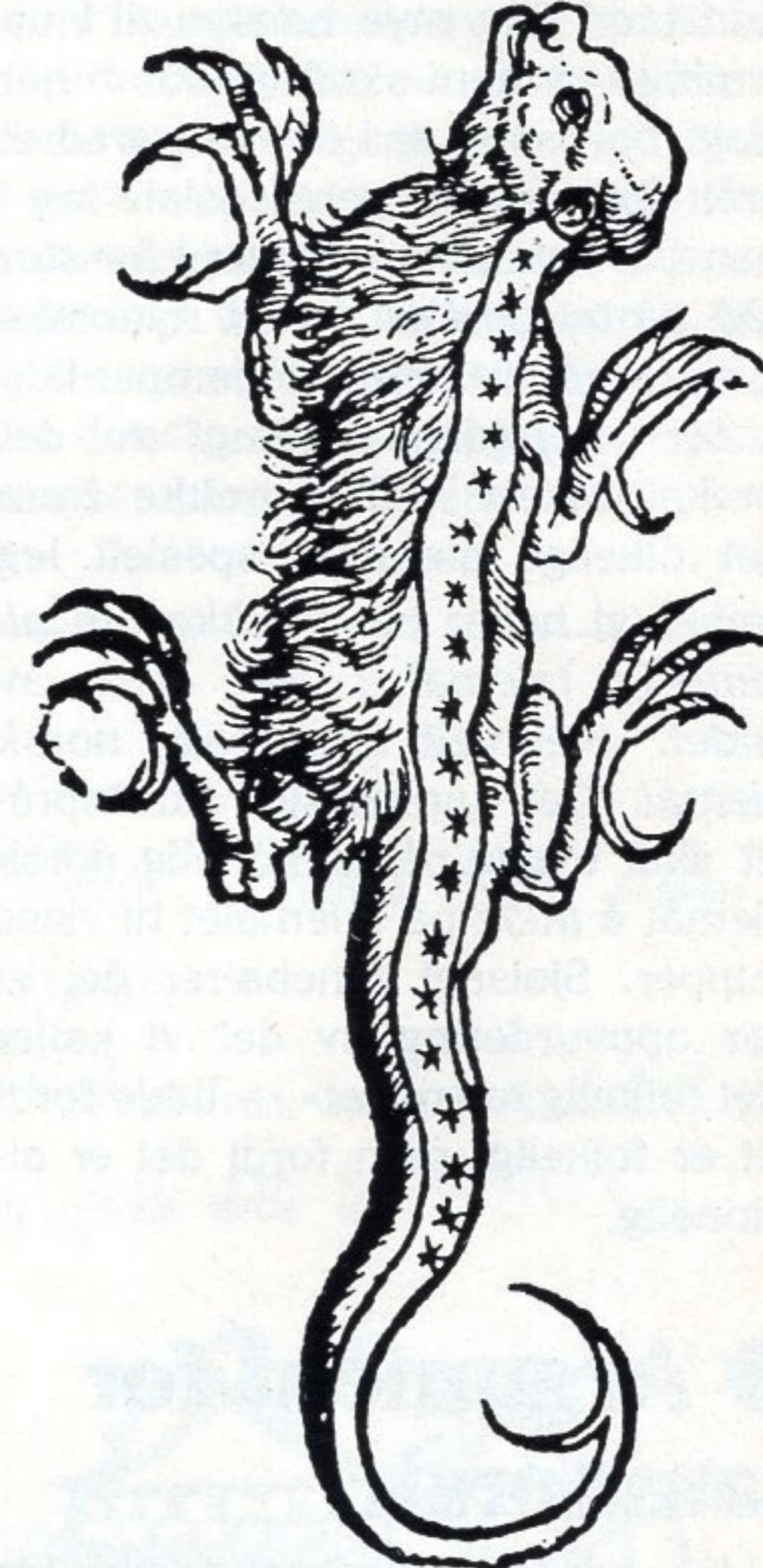
Alternativ 2 er bare å oppretthålde den skriftspråksituasjonen vi har i dag, å det er ikkje målet for LSS.

Alternativ 3, med landsdelsnormaler, er spennande, men skaper det språklig samling? Vil det ikkje skape mellom fem å ti norske skriftspråk, i steden for to, som no, eller i steden for ett, som lissom var målet for LSS? Viss mange LSS-folk er tilhengerer av dette alternativet, trenger vi ei inngående drøfting av sjølve grunntanken i LSS, nemlig tanken om ett norsk skriftspråk, la oss kalle det *einhetsstanken*. Er vi for redde for å argumentere for at Norge skal ha ett norsk skriftspråk? Det er nødvendigvis ei motsetning mellom *einhetsstanken* å *nærhetstanken*, idéen om talemålsnært skriftspråk, samtidig som begge idéane trengs i ein heilhetlig samnorskideologi, den ideologien som krever ei trang samnorsknormal. Viss vi forkaster nærhetstanken, sitter vi igjen med *einhetsstanken* å ein ideologi som er lik Riksmålsforbundet sin. Forkaster vi derimot *einhetsstanken*, sitter vi igjen med *nærhetstanken* å ein urealistisk dialektromantikk. Jeg skal se nærmere på *einhetsstanken* å *nærhetstanken* i et eige avsnitt seinare i artikkelen.

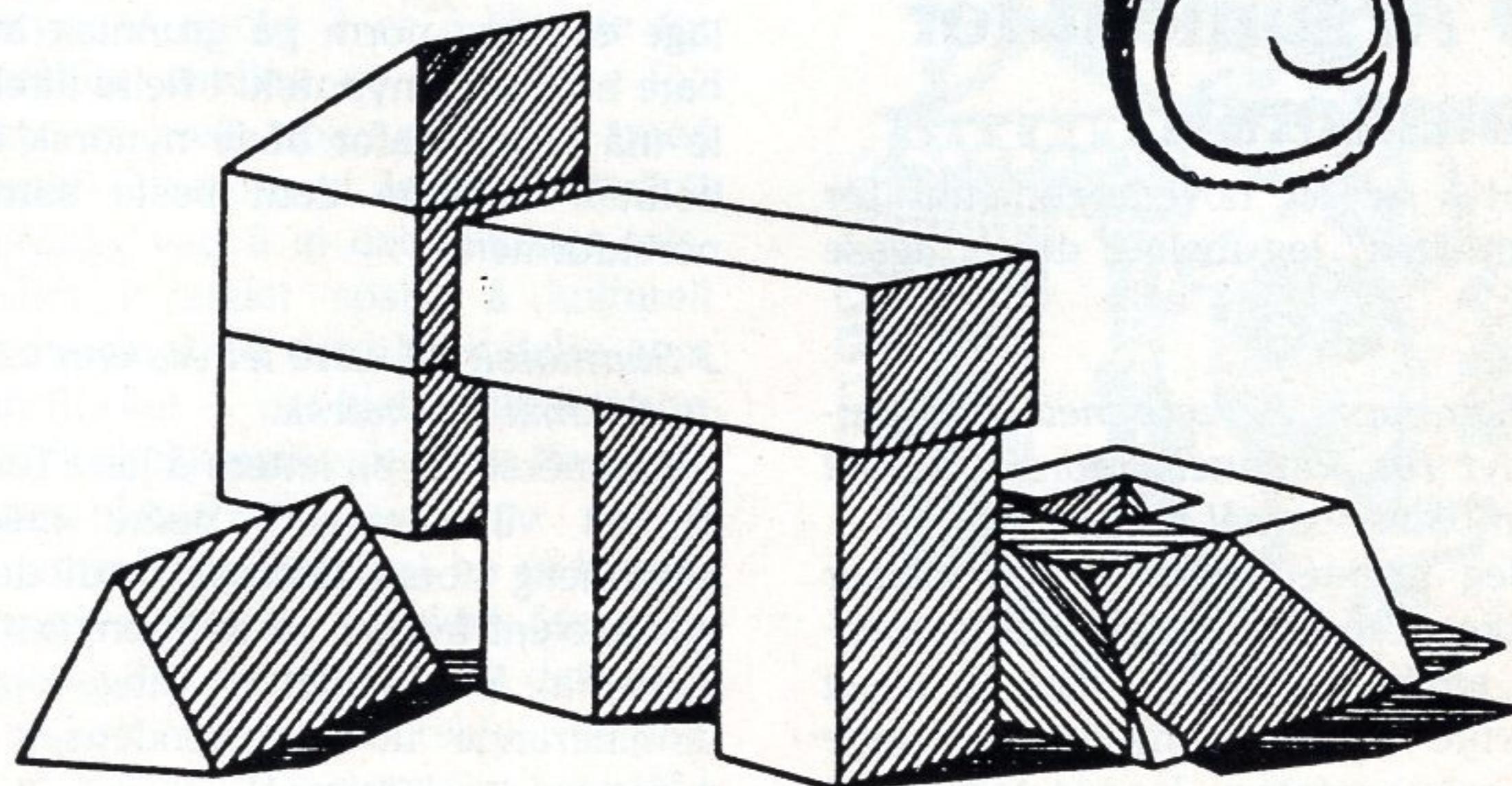
Alternativ 4, med tre læreboknormaler, ein bokmålsaktig, ein nynorskaktig å ein samnorskaktig normal, er interessant på et vis. Ikkje som mål, for meininga var ikkje at vi skulle ha tre målformer i steden for to, men som et middel, som et steg i riktig lei. Jeg synes ikkje det er urealistisk at LSS konstruerer ein samnorsknormal, som i ein overgangsperiode kan eksistere som et tredje alternativ ved sida av bokmål å nynorsk. Samnorskensaka ville seire ved at samnorsknormalen utkonkurrerte dem to andre normene. Dette alternativet meiner jeg LSS kan begynne å kjempe for i dag.

Alternativ 5, ein trang samnorsknormal, er det beste alternativet, som ei følge av argumentasjonen min ovafor. Tankegangen min er rett å slett at dette er det einaste realistiske alternativet.

1 av 5 alternativ:

4 av 5 alternativ:

● Samnorskideo- logiens dialektikk: Einhetsstanken å nærhetstanken

I desse oppbrottstider for Europa er det nærliggande å uttrykke seg i marxistiske vendinger å snakke om den store motsigelsen i samnorsk-ideologien mellom einhetstanken å nærhetstanken.

Einhetsstanken: samnorsk- ideologiens tese

Vi skal kalle einhetstanken for samnorskideologiens *tese*. Einhetstanken har mange tilhengerer i landet våres. Både bokmål å nynorsk er resultat av forsøk på å virkeligjøre einhetstanken, det å få ett norsk skriftspråk, i steden for det eine vi hadde fra før, altså det danske skriftspråket. Einhetstanken arter seg i dag slik at mange ser det som ein fordel at éi av dem målformene vi har i dag nedkjemper den andre. Vi i LSS, å mange andre med oss, er imot nedkjempingsideologien fordi vi har ein *fellesarvtanke*: bokmål å nynorsk er begge bærerer av ein felles norsk språkarv som vi meiner må føres videre. Nedkjemping fører med seg tap av noe. Som samnorskfolk er vi fellesarvfolk: vi vil heller at begge målformene overlever enn at ei av dem nedkjemper den andre, men målet våres er ei sammensmelting som tar opp i seg det beste fra begge, det som stemmer nok med alminnelig norsk talemål til å kunne overleve.

Men hvorfor ett språk? Hvorfor einhetstanken? Svara her må skilles fra det jeg skreiv om i avsnittet *Argument for samnorsk* lengre oppe, for einhetstanken blir støtta av mange nynorskfolk å riksmålsfolk, å er dessuten uavhengig av fellesarvtanken. Nedafor har jeg sett opp ein del argument for einhetstanken. Det er viktig å merke seg at ikkje alle trenger godta alle argumenta — jeg gjør det ikkje sjøl. Den meir allmenne politiske oppfatninga til den enkelte avgjør hva for argument han/ho vil akseptere.

1. Det nasjonalistiske argumentet

Mitt inntrykk er at nasjonalistiske idéer ikkje er særlig populære blant samnorskfolk, men det ville likevel være ein alvorlig feil å overse nasjonalismen. Grunntanken i nasjonalismen er den oppfatninga at truskap til nasjonen er viktigere enn truskap til enheter som er større eller mindre enn nasjonen. Vi kan seie at nasjonalisme står i motsetning til for eksempel internasjonalisme (truskap til ei større enhet) å lokalpatrism (truskap til ei mindre enhet). Nasjonalismen er ein etter måten ny ideologi, som oppsto på 1700-talet, å den er langtfra sjøllynsande. Vi kjenner til fra mellomalderen at staten bare var ei tilfeldig enhet av mange enheter folk viste truskap mot. Politisk kunne det være primært mindre enheter, religiøst kunne det være større enheter, for eksempel heile 'kristenheta', det vil seie heile den kristne verdenen.

Ingenting er viktigere enn språket for å gi nasjonsbegrepet et innhånd. Nasjonen har som sitt ideelle utgangspunkt ei folkegruppe som snakker et særskilt språk. Realiteten er som vi veit aldri så enkle, i det praktisk talt alle «nasjoner» rommer språklige minoriteter. Men åsså dem språklige minoritetane oppfatter ofte seg sjøl som eigne nasjoner.

Vi kan ikkje forstå norsk målstrev uten å dra in nasjonalismen. Ivar Aasen å Knud Knudsen ville skape et norsk skriftspråk til erstatning for det danske skriftspråket fordi dem oppfatta nordmennane som ein nasjon atskilt fra danskane, å fordi dem meinte hver nasjon skulle ha sitt (skrift)språk.

Det vi ovafor kalte einhetstanken, idéen om at Norge skal ha ett skriftspråk å ikkje to (her hålder jeg samer å andre språklige minoriteter utafor), er nasjonalistisk. Einhetstanken vil fjerne skiller innafor nasjonen, mens Aasen å Knudsen trakk opp grensa rundt nasjonen. Hadde vi sett skandinavismen høgre enn norskdommen, kan det hende vi hadde tatt vare på dansken.

For å oppsummere det nasjonalistiske argumentet: Nordmennane skal ha ett (skrift)språk fordi vi er éin nasjon.

Det kan sjølsagt diskuteres hvor stor vekt vi skal legge på dette argumentet. Men éin ting bør vi understreke: det er minst like naturlig å bruke nasjonalismeargumentet til inntekt for samnorsk som for la oss seie gammeldags nynorsk lik den som no er på mote i Norsk målungsdom. Ein nasjonalist trenger ikkje være konservativ eller bakstreversk.

SAGT OM OSS

Framsida er illustrert med 'samnorskdyret', eit hovudlaust vesen med to rumper. Vi forstår det slik at samnorsk er berre rævva og slår opp for å få det stadtfest.

Det får vi ikkje.

— Dag og Tid 5/91

Er t.d. LSS ein demokratisk organisasjon av di medlemene kan meina det dei vil — dvs «stor takhøgd». Ser me på aktiviteten blant medlemene har laget liten demoktrisk appell: kva hjelper om det er 20 meter til taket om golvflata er på 1x1 m?

— Bård Eskeland
Norsk Tidend 1/91

Tese og
antitese,
symbolisert
ved
pygméer i
kamp mot
traner.

2. Det økonomiske argumentet

Det økonomiske argumentet kan formuleres på to måter:

a. Norge har ikke råd til å ha to norske skriftspråk.

b. Norge ville spare mye om vi hadde bare ett skriftspråk.

Variant a er tvilsom, sia Norge er blant dem rikaste landa i verden, regna per innbygger. Derimot er variant b vanskelig å avfieie.

Vi ville spare mange penger viss vi slapp å lage lærebøker eller offentlige brosjyrer å skjema i to målformer. Vi har så mye anna å bruke penger på, uten at vi her trenger å konkretisere. Men ei styrking av lærebokssituasjonen for samer, kvener, sigøyner, taterer, døve å innvandrerer hadde ikke vært av vegen.

Vi ville spare mye undervisningstid i skolane viss vi hadde bare ett skriftspråk. Den tida som no går med til å lære sidemål kunne brukes til andre formål. Noen meiner vi må styrke opplæringa i god språkføring på morsmålet. Sjøl er jeg ikke så overbevist om at det er så mye å hente der, men ei styrking av fremmedspråksundervisninga ville jeg derimot støtte. (Men tru for all del ikke at jeg er motstander av sidemålsundervisning med den skriftspråksituasjonen vi har i dag. Ingenting ville være meir galent.)

Jeg meiner faktisk at LSS ikke skal være så redd for det økonomiske argumentet, dersom vi klarer å distansere oss fra dem som bruker dette argumentet til inntekt for å avskaffe sidemålsstilen, eller sagt meir direkte, til å angripe nynorsk. Men den distanseringa greier vi bra med felle-sarvtanken å nærhetstanken.

3. Det pedagogiske argumentet

Med det pedagogiske argumentet meiner jeg den pedagogiske ulempa med å måtte lære norsk i to varianter i steden for éin. Hadde vi ett norsk skriftspråk, blei mangt pedagogisk enklere. Dette gjelder for mange forskjellige grupper, på litt forskjellige måter.

For det store fleirtalet av norskalande ville det være greit om dem bare skulle lære å lese å skrive éi norsk språkform.

Samane kan velge samisk som sidemål i steden for bokmål eller nynorsk. Likevel støyter dem på begge dem norske målformene i dagliglivet. Det hadde vært enklere om dem bare møtte éi skiftlig norsk språkform.

Innvandrerer å døve har vansker nok med å lære éi norsk språkform, å hadde blidd spart for mye bryderi om vi bare hadde éi skriftlig norsk språkform.

Nærhetstanken: samnorsk- ideologiens antitese

Vi skal kalle nærhetstanken for samnorskideologiens *antitese*. Nærhetstanken har som einhetstanken mange tilhengerer i Norges land. Svært mange av dem rettskrivingsendringene som bokmål å nynorsk har vært igjennom i dette hundreåret gir best mening på grunnlag av nærhetstanken. Som eksempel fra bokmål kan vi nevne innføringa av *p*, *t*, *k* i steden for *b*, *d*, *g* i ord som *dråpe*, *ete*, *kake* mot eldre dansk

Draabe, æde, Kage. Fra nynorsk kan vi nevne innføringa av preteritumsformer som *leika* i steden for eldre *leikade*.

Nærhetstanken har to aspekt, å vi skal ikke legge like stor vekt på begge desse her.

Det eine aspektet ved nærhetstanken gjelder historiske å uregelrette skrivemåter, som står i motsetning til nærhetstanken. Med historiske skrivemåter tenker jeg på blant anna etymologiske skrivemåter som *ski* mot *sj*, jamfør *skjorte*, *skjel* mot *sjuk*, *sjel*. Med uregelrette skrivemåter tenker jeg på mangel på dobbel konsonant etter kort vokal, som bokmål/nynorsk *som*, *kan*, *nok*, *for*, *hos*, *at*. Dette er sentrale problem i norsk rettskriving. Dem uregelrette skrivemåtane er stort sett bare ei ulempe, å det finnes sterke pedagogiske argument for å gjøre noe med dem. Dem etymologiske skrivemåtane er det derimot ikke så lett å gjøre noe med. Det finnes sterke skandinavistiske argument for å ikke gjøre noe med dem. Den nordiske språkfellesskapen bør vi ta vare på, å jamvel styrke.

Det andre aspektet ved nærhetstanken gjelder ordtilfang å bøyningsmorfologi. Ordtilfanget er ikke noe stort problem, men vi må seie litt om det. Det er mulig nynorskens ordtilfang bryter mest med nærhetstanken. Å lære «rett» nynorsk er i veldig stor grad ein øvelse i å unngå anbhetelse-orda å samtidig pugge puristiske å talemålsfjerne avløyserord. Bøyingsmorfologien i verken nynorsk eller bokmål er så talemålsnær som den kunne være, men på hver sin måte i dem to målformene.

Ein del nynorske bøyingsformer er bare representative for mindretalsgrupper, eller dem er historiske rekonstruksjoner. I bokmålet finner vi få eller ingen historiske rekonstruksjoner, men formene er bare representative for mindretalsgrupper.

Hvorfor skal skriftspråket være talemålsnært? Det skal jeg ikke male ut i det vide å det breie. Først å fremst er det et pedagogisk spørsmål. Di meir talemålsnært et skriftspråk er, di lettere er det å lære. Jeg tar det for gidd at det er ein fordel at noe er lett å lære.

Frankrike er for tida midt oppe i ein bitter språkstrid, etter at ei regjeringsoppnevnt ekspertnemnd med 23 medlemmer har foreslått forenkla skrivemåter av ein del ord, særleg fremmendord. Endringane er så små at dem ikkje ville ha blitt lagt merke til i Norge, for eksempel sløyfinga av bindestreken i *pique-nique* eller i-en i *oignon*. Men felles for alle endringene er at dem bygger på nærligstanke, å at dem derfor er pedagogisk fornuftige. Så viser det seg da åsså at den franske lærerorganisasjonen støtter endringene. Motstanderane er stort sett reaksjonære politikarer å sneversynte medlemmer av det franske akademiet. (Meir interessant er det å se reaksjoner fra afrikanerer som meiner det er litt for sjørlådig av fransk-mennane å tukle med den franske ortografien uten å rådføre seg med resten av den frankofone verdenen.)

Trang normal å majoritetsformer: Samnorsk-ideologiens syntese

Som jeg har hevd tidligere, så trenger samnorskideologien både ein einhetstanke å ein nærligstanke, men desse to tankane står klart i motsetning til hverandre. For å ta hensyn til begge tankane, må vi i LSS gå inn for ein samnorsk med trang normal å majoritetsformer:

- Einheitstanke krever ein trang normal.
- Nærhetstanke krever majoritetsformer.

Det er bare *majoritetstanke* som krever sin ekstra kommentar. Den innebærer at vi prøver å lage et sam-

norsk skriftspråk som er talemålsnært for flest mulig mennesker. Ein trang normal kan ikkje være like talemålsnær for alle, men da må vi prøve å gjøre han talemålsnær for ein majoritet.

Majoritetstanke er grunnleggende i det demokratiske systemet våres. Når det finnes fleire motstridande interesser eller oppfatninger, å et vedtak må fattes, så lar vi fleirtalet bestemme.

● Skal nynorsk å bokmål sette grensene for samnorsken?

Som Eric understreker i artikkelen, så bør et samnorsk skriftspråk bygge på to grunnlag, nemlig:

1. Dem eksisterande normalane.
2. Talemålet.

Når han hevder at «RTE ser nærmest bort fra det første», så skal jeg ikkje henge meg så mye opp i det. Det må være ein glepp. Hadde jeg ikkje tatt hensyn til dem eksisterande normalane, ville resultatet ha blitt et heilt anna, heilt uten «stumme» bokstaver, etymologiske skrivemåter i fleng å innfløkt å inkonsekvent notering av for eksempel vokallengde. Hadde jeg kunna lage norsk ortografi heilt fra bånnen av, «med blanke ark og fargestifter tel», hadde jeg virkelig laga noe heilt anna — la meg gjenta forrige setning i ein utradisjonell ortografi meir etter mitt hjerte, sånn at Eric skal forstå hva det vil seie å ikkje ta hensyn til tradisjonen:

«Hade jei ice tad hensyn til dem eksisteane nurmaalane, ville resulataate ha blid et heilt ana, heilt üuten «stüme» bukstaaver, etymuloogiske skriivemootter i fleng o infløkt o inkunsekvent nuteering a for eksempel vukaallengde.»

Det er ein motsigelse mellom komplett fonologisk basert ortografi å skandinavisme. Den ortografi jeg bruker, avviker lite fra den vi finner i bokmål å nynorsk, å den er vel et rimelig kompromiss mellom to ønsketilstander.

Derimot er jeg meir overraska over at Eric er så skeptisk til å la det samnorske skriftspråket høste av rik-

Vanskapte mennesker som ikkje fikk utvikle seg uavhengig av bokmål og nynorsk

dommane i talemålet. Arne Torp argumenterte så overbevisande for å ta opp former fra talemålet i artikkelen sin om «udanna østnorsk» i Språklig Samling nr. 4-1988 at jeg vil vise til det han skrev. La meg gi noen eksempel på det å gå utafor nynorsk å bokmål for å konstruere ein samnorsknormal:

1. Samnorsk bør velge forma *hue* i steden nynorsk *hovud* eller bokmål *hode*.
2. Samnorsk bør velge forma *mårra* i steden nynorsk *morgen* eller bokmål *morgen*.
3. Samnorsk bør velge preteritumsformer som *brøyt* å *skøyt* i steden for nynorsk *braut* å *skaut* eller bokmål *brøt/braut* å *skjøt/skaut*.

Er Eric virkelig motstander av denne forslaga? Det kan hende Eric ikke har så mye mot *hue, mårra, å skøyt*, men at det som har fått begeret til å flyte over, er forslag som desse, som jeg er den første til å komme med:

4. Hovedsystemet for fleirtalsbøyning av substantiv er med *-er/ane*, slik at vi får for eksempel *båter/båtane, skåler/skålane* å *epler/eplane*.

5. Alle «kortverb» skal ha *-dd* i perfektum partisipp, f.eks. *hadd, sedd, dradd, spadd*.

6. Samnorsk skal ha spørreordet *hvoren* der nynorsk har *korleis/ [hoss(en)]/[koss]* å bokmål har *åssen/hvordan/hvorledes*.

Til 4: Eric er einig med meg i at et så enkelt hovedsystem for fleirtalsbøyning av substantiv er svært vanlig, sia vi finner noe slikt i både Kristiansand, Bergen og Trondheim, og han legger for eiga regning til at (særleg konservativt) bokmål har noe liknande. Men han forkaster det som skriftnorm fordi det skiller seg fra formene i både bokmål og nynorsk.

Jeg oppfatter forslaget mitt i 4 som usedvanlig vellykka. Det har mange fordeler:

a. Det er svært vanlig, og det er ekspansivt. Derfor vil det trulig bli stadig meir representativt. Det er aggressive folkemålsformer som kan ta opp konkurransen med meir presisjefylte former.

b. Vi finner det i dem fleste storbyane våres. Det er urealistisk å satse på former som ikkje er vanlige i storbyane.

c. Det er et vellykka kompromiss mellom bokmål og nynorsk. Det kombinerer det enkle i bokmålet med vokalforhålda i nynorsken.

La meg likevel nevne at jeg i høgaste grad er åpen for andre løysinger. Det finnes et brukande alternativ som jeg skal komme meir inn på seinere i artikkelen, og som jeg forresten bruker i heile denne artikkelen!

Til 5: Eric forkaster dette av samme grunn som han forkasta 4.

Her har jeg velgt det enklaste systemet som finnes. Dette er det vanligaste systemet fra Trøndelag og nordover, og jeg skjønner ikkje hvorfor folk i desse områda skal belemres med å lære ett eller anna uregelrett sønnafjelsk system. Det er mye lettere for oss å lære dems regelrette system.

Enda
fleire
vanskapninger

La meg ikke sleppe taket i samisen med ein gang. Jeg har samisk i fagkretsen min fra studietida, og det er mulig jeg har blidd litt «miljøskadd» av det, for å seie det sånn. Etter å ha bala med samiske rettskrivingsendringer ei stund, synes ein lissom det meste av det vi pusler med i norsk er bare småplukk. Blant oss norske talande finnes det prester som heller registrerer seg som arbeidslause enn står i kirka og seier siste varianten av Fadervår. No finnes det ikkje så mange samer med teologisk embeteksamen (bare éin, så vidt jeg veit, og han er sørsame), men når folk flest slår opp i sin Bibel på Matteus 12–6 («Og det seier eg dykk: Her er det som er større enn templet»), så finner dem dette:

«Mutto mon cælkam digjidi, atte dast læ son, gute læ stuoreb go tempel.»

— for slik skreiv dem nordsamisk på slutten av 1800-talet. Men viss dem slår opp i den beste læreboka i samisk (før Klaus Peter Nickels store *Samisk grammatikk* utgitt på Universitetsforlaget i 1990), nemlig Konrad Nielsens *Lærebok i lappisk* fra 1926, så finner dem samme setninga skrivi slik (jeg har sløyfa ein del overflødige diakritiske tegn, eller «muselort», av typografiske grunner):

«Mutto mon cælkam diggiidi, atte dast læ son, gutti læ stuoreb go tem-pel.»

Ikkje så store endringa kanskje, men mye meir enn det som ville fått medlemmer av det franske akademiet til å rive sund kappa si. Skulle dem derimot ha lært å skrive samisk mellom 1947 og 1978, ville det ha blidd slik, i norsk-svensk fellesrettskriving:

«Muttu mán cælkán didjiide, atte dás læ sán, gutte læ stuorit gå tem-pel.»

— så forskjellig at det ville ha kosta menneskeliv utafor Sameland. For å ikkje gi inntrykk av at dette var noe å skrive hjem om, kan jeg legge til at nordsamisk sia 1978 har blidd skrivi på denne måten, i norsk-svensk-finsk fellesrettskriving:

«Muhto mon cealkkán didjiide, atte dás lea son, guhte lea stuorit go tempel.»

Til 6. No bør vi ha kommi i den rette stemninga til å se nærmere på forslaget mitt om at samnorsk skal ha spørreordet *hvorsen* der nynorsk har *korleis/[hoss(en)]* å bokmål har *åssen/hvordan/hvorledes*.

Når Eric har reagert så sterkt på dette, å sammenlikner *hvorsen* med det wesensteenske «*kvisleis*», er det sjølsagt fordi han nok er mye meir opphengt i skriftspråka enn det jeg er. Det er naturligvis ikkje bare på grunnlag av skriftspråkformene jeg har «*laga*» *hvorsen*. Eric trekker *hvordan* inn i bildet som ett av fleire grunnlag *hvorsen*. Det har ikkje jeg gjort, faktisk hadde jeg i det heile tatt ikkje *hvordan* i tankane. Den forma er for lite representativ til å komme i betraktning for meg. Nei, følgande former fra østnorsk å trøndersk/nordnorsk lå til grunn for resonnemanget mitt:

Samnorsk Østnorsk	Trøndersk/nordnorsk
hva	å
hvor	å
hvorfor	åffer/åffår
hvorsen	åssen

Elementet *hvor(-)* i sammorsknormalen min blir uttalt *ko(r)* i trøndersk/nordnorsk å å i østnorsk, både i *hvor*, *hvorfor* å *hvorsen*. Det kan ikkje være urimelig å rekonstruere litt for å nå fram til et fellesnorsk skriftspråk. Kan vi ikkje overlate konservatismen å bokstavtruskapen til noen utafor Landslaget for språklig samling? Går det ikkje an å tenke litt i nye baner, i allfall innimellom?

Personlig synes jeg det ikkje er noen særlig forskjell på *hvorfor* å *hvorsen* ovafor. Kanskje det eigentlig er *hvorfor* jeg sjøl har vanskeliggast for å svegle, for den forma får ein til å tenke på den lite representative uttalen *vorfår*. Det er først når ho blir sett inn i den sammenhengen som jeg har sett ho i ovafor at det finnes noe grunnlag for å ha ho med i ein sammorsknormal. Sia det ser ut til at Eric ikkje har sans for mine rekonstruksjonsresonnemang, forunderer det meg eigentlig stort at han godtar forma *hvorfor* uten ein einaste kommentar. Et batteri å la «*kvifor/korfor/åffer/vorfor*» burte være meir i hans ånd, men noe særlig i sammorskens ånd er det ikkje.

● Et par ord om å være skuggeredd

Erik begynner artikkelen sin slik: «Man kan si mye om Rolf Theil Endresen, men skuggredd, det er han ikke. Ikke før har han erta på seg puristiske nynorskfolk med den radikale nynorsken sin, så slår han til med et forslag til sammorsk som er så radikalt at håret stritter på gamle, garva sammorskfolk.»

Nei, Eric. I denne sammenhengen er jeg ikkje skuggeredd.

For det første: Meiner Eric på ramme alvor at det skulle være noe dristig å skrive den nynorsken jeg skriver? Jeg hålder meg stort sitt innanfor offisielle rammer, enda jeg uten særlige problem kunne ha gådd mye meir utafor. Skulle jeg være *redd* for å erte puristiske nynorskfolk? For ein idé! Reint bortsedd fra at dem puristiske nynorskfolka ikkje opptar noe som helst av plassen i mi bevissthet når jeg skriver — jeg har da anna å tenke på — så er det da bare moro å erte puristiske nynorskfolk.

For det andre: Jeg har ingen skrupler når det gjelder å foreslå ein sammorsknormal. Det er da bare sunt at håret stritter litt — da blåser flasset lettere bort. Jeg har alltid oppfatta LSS som ein organisasjon for språkradikalisme. Vi representerer et tredje alternativ i norsk språkpolitikk. Vi er ikkje fornøgd med at Norge har to skriftspråk. I prinsippprogrammet våres står det at vi skal «arbeide for *ett* samlende norsk skriftspråk bygd på folkemåla i bygd og by.» Jeg meiner vi gjør det best ved å komme med konkrete forslag til ein sammorsknormal, å jeg har ingen problemer med å presentere radikale forslag. Det overrasker meg lite at noen reagerer negativt på slik radikalisme, men jeg tar meg ikkje nær av negative reaksjoner å kritikk. Skulle vi være redde for kritikk? Skal vi bare ha pene, forsiktige meininger som ingen er imot?

● Kritiske merknader til «Framlegg til samlenormal» fra 1966

I 1966 ga LSS ut et lite hefte med tittelen «Framlegg til samlenormal.» Forfatterane var Jakob Skauge, Magne Aksnes og Lars S. Vikør, tre lysande navn i historia til laget våres. Heilt sia laget blei stifta i 1959 hadde det blidd planlagt ein slik samlenormal. På side 20 skriver dem blant anna dette:

«Samlenormalnemnda ser det slik at det er böyinga av orda — formverket — som er det viktigste i en samlenormal. Rettskriving og ordtilfang spiller mindre rolle. Kan en få satt opp et noenlunde fast formverk på sammorsk grunn, da **har** vi alt et sammorsk skriftspråk. Derfor har vi da prøvd å finne fram til høvelige samformer også på de punkt der Norsk språknemnd ikke fullførte tilnærminga i 1959. Der det ikke fins samformer fra før, har vi prøvd å finne fram til den forma som står sterkest i talemålet. Men i mange tilfelle har vi mått jamstille bokmåls- og nynorskforma.»

Jeg er heilt einig med Samlenormalnemnda (heretter SNN; SNN hadde 13 medlemmer oppnevnt på landsmøtet i 1960. Formann var Ola Halvorsen, Skien) i at formverket er det viktigaste i ein samlenormal. Men jeg synes dem har vært altfor lite dristige når det gjelder å sette opp et noenlunde fast formverk på sammorsk grunn. Dem har i alt for stor grad jamstilt bokmål-å nynorskformer, etter mi mening fordi dem har vært altfor redde for å forkaste bokmålsformer med svakt talemålsgrunnlag utover reint bokmålstalande kretser. Detaljane skal jeg komme inn på etter hvert. Jeg skal ta for meg formverket, å komme med kritiske merknader innimellom.

Substantivbøyingsa

Her er ei forkorta framstilling av hovedpunktata:

«1. Artiklene.

Den ubestemte artikkelen heiter **e(i)n, ei, e(i)t**.

Den foranstilte bestemte artikkelen heiter **den, det, de(i)**.»

Min kommentar:

Til sammenlikning forslår jeg **ein, ei, ett å den, det, dem**. Ein får ikkje noe fast samnorsk formverk viss ein ikkje eingong her kan skjære igjenom. Når det gjelder den ubestemte artikkelen, er uten tvil uttalen med monoftong den vanligaste i intekjønn. I hankjønn er saka meir uklar, men vi bør kunne gjøre et valg. Den bestemte artikkelen i fleirtal bør heite **dem**, for den bør ha samme form som det personlige pronomenet i 3. person fleirtal.

«2. Hankjønnsord.

Hankjønnsorda ender i fleirtall på **-er** og **-ene** eller **-ar** og **-ane**. Altså: **hester-hestene** eller **hestar-hestane**.

Dette gjelder også ord som i nynorsk har hovedforma på **-er/-ene** (gjester-gjestene eller gjestar-gjestane).

Ord på **-nad, -else** og **-het** får likevel **-er** og **-ene** som eineform, likeeins **fremmedord** på **-a** (månder, forsinkelser, nyheter, villaer). **Avleiinger** på **-er/ar** (arbeider/arbeidar) blir bøyd slik i fleirtall: arbeidere(r)-arbeiderne eller arbeidrar-arbeidarane. Men **avleiinger av geografiske ord og fremmedord** kan bare ende på **-er** i eintall (bergenser, akademiker), og blir bøyd slik: bergensere(r)/bergenserne eller bergenserar/bergenserane.

3. Hokjønnsord

[...] Det skal altså heite:
ei stjerne-stjerna-stjerner-stjernene
ei regjering-regjeringa-regjeringer-regjeringene

Hovedregel:

Bestemt form eintall ender på **-a**.
Fleirtall ender på **-er** og **-ene**.

[...]

5. Nøytrumsord

Her må en skille mellom **einstavlingsord** og **fleirstavlingsord**. I einstavlingsorda går utviklinga i retning av ubestemt form uten ending og bestemt form på **-a**. Men i fleirstavlingsord står fleiretalsformene på **-er** og **-ene** så vidt sterkt at det fore-

Samlenormalnemnda arbeider med bokstaven O.

løpig ikke er grunnlag for å sløyfe dem.

Einstavlingsorda skal bøyes slik: **e(i)t hus-huset-hus-husa**. [...] På den andre sida bør former med sterkt preg av konservativt bokmål få **-ene** i bestemt form (bruddene, hullene). Fleirstavlingsorda får valgfri bøyning: kontor-kontoret-kontor eller kontorer-kontorene eller kontora, et eplet-eplet-eple eller epler-epla eller eplene.

Unntatt fra dette mønsteret er fleirstavlingsord på **-er**, som ikke skal ha fleirtallsending og blir bøyd slik:

et anker-ankeret-anker-ankera eller ankrene.»

Min kommentar:

Forsлага fra SNN er overraskande lite dristige. Forsлага er kompliserte å lite einhetlige. Det er ikkje anna enn den basarnorsk som jeg har kritisert tidligere i artikkelen. Argumenta mine skulle det ikkje være nødvendig å gjenta her.

Et hovedproblem når ein skal sette opp ein samnorsknormal er om vi skal ha genusbøyning i fleirtal. Sjøl er jeg usikker på dette punktet. I min eigen samnorsknormal har jeg foreslått systemet i A nedafor, men et einsarta å konsekvent system som det i B nedafor har åsså mye for seg. Jeg synes valget mellom A og B er vanskelig. I denne artikkelen har jeg valgt B.

A. Min samnorsknormal

Sterk m: ein hest-hesten-hester-hestane
Svak m: ein ende-enden-ender-endana
Sterk f: ei skål-skåla-skåler-skålane
Svak f: ei stjerne-stjerna-stjerner-stjernane

Svak n: ett hus-huset-hus(er)-husane
Svak n: ett eple-eplet-eple(r)-eplane

B. Et brukande alternativ

Sterk m: ein hest-hesten-hester-hestane

Svak m: ein ende-enden-ender-endane

Sterk f: ei skål-skåla-skåler-skålene

Svak f: ei stjerne-stjerna-stjerner-stjermene

Sterk n: ett hus-huset-hus-husa

Svak n: ett eple-eplet-eple-epla

Sjøl om A er enklast, er fortsatt B ganske greit å lære, å både A og B er ganske representative for alminnelig norsk taletmål. Ei hovedsak for meg er at jeg meiner vi må kunne velge det eine eller det andre. Vi trenger ikkje begge deler. Forslag B er mye meir tradisjonelt, men fremdeles mye meir einsarta å enkelt enn framlegget til samlenormal fra 1966, som opererer med ein masse finurlige unntak som jeg ikkje forstår tanken bak. Det går sjølsagt ikkje an å lage et system som alle føler seg 100% hjemme i. Men jeg trur dem fleste godtar avvik fra sin eigen dialekt viss dem veit at systemet er ordentlig underbygd, å at det gjenstegler alminnelig norsk taletmål.

Når det gjelder detaljer i forslaga fra SNN, er jeg særlig forbauta over desse tre punkta:

a. «Ord på **-nad, -else** og **-het** får likevel **-er** og **-ene** som eineform, likeeins **fremmedord** på **-a** (månder, forsinkelser, nyheter, villaer).»

Min kommentar: Dette er ei utviding av ein nynorsk regel som bare gjelder **-nad** og **-a**. Desse unntaka er ikkje så vanlige at dem trenger å være med i ein samnorsknormal. I min eigen dialekt gjelder denne rege-

len bare **-else**. Jeg kjenner til fra nordnorske dialekter at dem ikke har noen av desse unntaka (**-het-**orda er i liten grad hankjønnsord der).

b. «**Avleiinger** på **-er/-ar** (arbeider/arbeidar) blir bøyd slik i fleirtall: arbeidere(r)-arbeiderne eller arbeidrar-arbeidarane.»

Min kommentar: Jeg forstår ikke hvorfor bøyninga **arbeidere-arbeiderne** skal gå inn i ei samnorsk-norm. Ei slik bøyning er for meg heilt ukjent utafor reint bokmålsbasert talemål.

c. «På den andre sida bør former med sterkt preg av konservativt bokmål få **-ene** i bestemt form (brudde-ne, hullene).»

Min kommentar: Dette er et heilt unødvendig unntak. Forma **brudd** er vanlig i store deler av landet, men bøyninga blir alltid tilpassa den lokale dialekten. Forma **hull** er mindre vanlig, men åsså her skjer det ei tilpassing. Forresten er jeg ikke overbevist om at **hull** har noe i ein samnorsknormal å gjøre.

Personlige pronomener

SNN har følgande forslag. Former som dem nevner står i **halvfeite typer**. Former som ikke er nevnt, men som det er meir eller mindre innlysande at skal være med, står i **kursiv**. Merk at SNN åsså opererer med [klammeformer].

Subjektsform	Objektsform
eg eller jeg	meg
du	deg
han	han eller [ham]
ho eller hun	henne
den	den
det	det
vi	oss
de eller dere	dere
dei eller de	dei eller dem eller [de]

Mine kommentarer:

— Det er overraskende at SNN vil tillate objektsforma **[ham]**, sjøl om ho står i klammer. Forma har et svært tynt talemålsgrunnlag. Som skriftspråksform ligger ho langt utafor det Landslaget for språklig samling bør støtte.

— Det er åsså overraskende at SNN vil tillate forma **hun**. Ho står ikkje eingang i klammer. Talemålsgrunnlaget er spinkelt. For meg kommer **hun** i samme bås som **[ham]**. Skulle to former tillates, måtte det være **ho** å **hu**.

— Jeg synes det er unødvendig å ha med objektsforma **henne**. Det er få dialekter som har ei slik objektsform. I steden for å tillate eigne objektsformer som **[ham]** å **henne** ville det være mye meir aktuelt å ha med «kortformer» som **-a** å **-(e)n**: **jeg kjänner-a, kommer-a? Jeg kjänner-n, kommer-n?** (Om dem bør hektes på ordet føre med bindestrek eller apostrof, for eksempel **kommer'a?**, eventuelt om dem bør skrives i ett med ordet føre, for eksempel **kommera?**, skal jeg ikke ta stilling til her.) Dette er ein naturlig del av moderne norsk talespråk i store å folketette område.

— Pronomena i 2. å 3. person fleirtal er et vanskelig problem. Løsinga til SNN er svært uheldig: Dem vil tillate **de** å **deres** som både 2. å 3. persons pronomer. Dette er neppe håldbart, men så galent kan det bli viss ein ikkje våger eller greier å bestemme seg. Mitt alternativ for 2. å 3. person fleirtal er:

Subjektsform
dere eller **dåkker**
dem

Objektsform
dere eller **dåkker**
dem

Eigeform
deres eller **dåkkers**
dems

Dette er et alternativ med solid talemålsgrunnlag, samtidig som det fjerner dem kunstige problema med sammenfall av former i 2. å 3. person. Vi må ikkje glømme at et slikt sammenfall bare finnes i eigeforme-

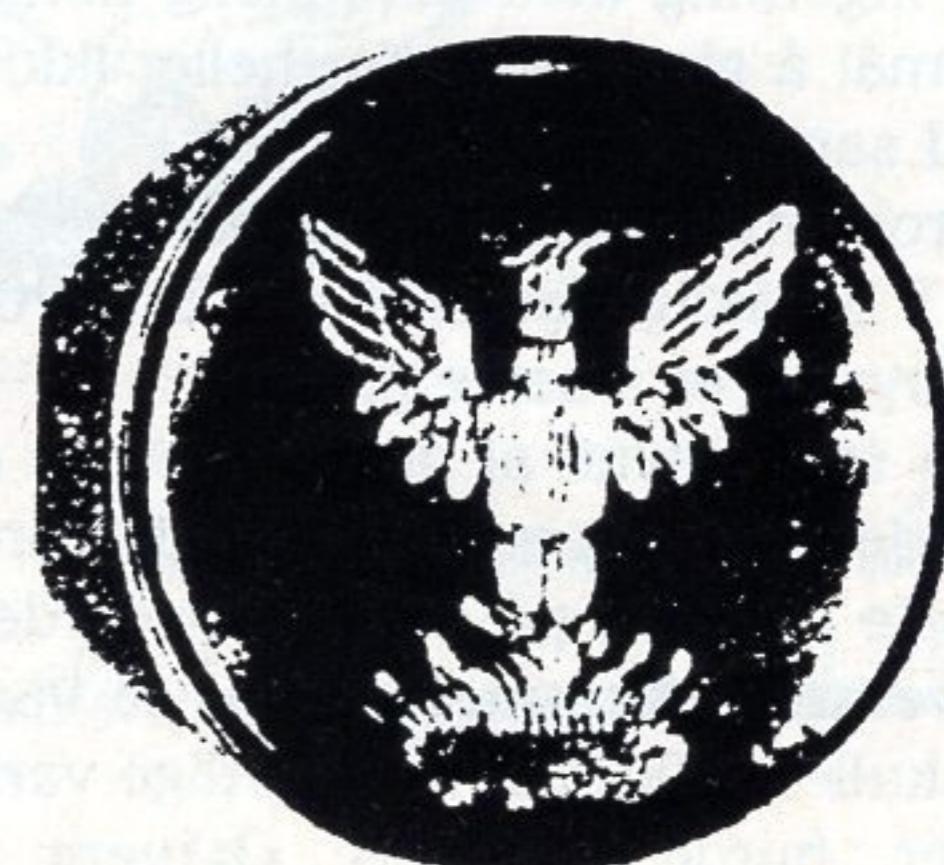
Subjektsform	Objektsform	Eigeform
eg eller jeg	meg	min, mi, mitt, mine
du	deg	din, di, ditt, dine
han	han eller [ham]	hans
ho eller hun	henne	hennes
den	den	dens
det	det	dets
vi	oss	vårt, vårt, våre
de eller dere	dere	deres
dei eller de	dei eller dem eller [de]	deires eller deres

ne i **bokmål**, å ikkje i noen dialekt. At SNN i så stor grad vil hâlde oppe et skilje mellom subjekts- å objektsformer i 2. å 3. person fleirtal, er åsså overraskande. Talemålsgrunnlaget for noe slikt er spinkelt.

La meg likevel peike på et mulig problem i mitt eige forslag. Jeg meiner ingen former kan konkurrere med **dem** som personlig pronomen i 3. person fleirtal. Derimot er jeg litt usikker nå det gjelder det eine foranstilte peikepronomenet i fleirtal, det som både på nynorsk å bokmål har

Gresk vasemaleri som viser Herakles i kamp med Hydra, som her likner ein blekksprut. Blekkspruten er et gammelt symbol på et skriftspråk med mange valgfrie former.

Enda ein
fuggel Fôniks

samme form som det personlige pronomenet i 3. person fleirtal, jamfør nynorsk **dei svarte hestane** å bokmål **de svarte hestene**. Jeg har foreslådd samme systemet på samnorsk, med andre ord **dem svarte hestane**. Likevel bør det ikkje stikkes under ein stol at forma **dem** ikkje er på langt nær så vanlig i denne funksjonen. I for eksempel Tromsø heiter det personlige pronomenet alltid **dæm**, men dem seier likevel **di svarte hæstan**, å et sånt system ser ut til å være svært vanlig, ikkje bare i Nord-Norge, men åsså på Østlandet. I tradisjonelt oslomål heier det personlige pronomenet **dem** (el. **døm, dom**), men mange seier likevel **di svarte hesta**. Ein bør kanskje tillate **di svarte hestane** på samnorsk. Men da har vi skapt et nytt problem. Det er ikkje så lett å forklare for folk uten solide grammattikk-kunnskaper når **dem** å når **de** er tillatt. Resultatet ville nok bli at ein måtte jamstille **di** å **dem** over alt:

Subjektsform
dem/di

Objektsform
dem/di

Men, som jeg har nevnt tidligere, så er jeg jamnt over svært skeptisk til å innføre valgfrihet.

Spørrepronomen

«**Hjem** og **kven, hva og kva** er jamstilt, med genitivformene **hjem, sin, si, sitt, sine** og **kven sin, si, sitt, sine**.

I relativsetninger kan en nytte genitivforma **hvis**.

Hva for en, ei, et og kva for ein, ei e(i)t er jamstilt med **(h)vilken, (h)vilket, (h)vilke..**

Min kommentar:

Spesielt overraskande er det at SNN godkjenner genitivforma **hvis** i relativsetninger, dvs. slik som **Han snakka med den jenta hvis mor han hadde kjent i mange år**. Dette har ingenting med alminnelig norsk talemål å gjøre, å derfor heller ikkje med samnorsk.

Problemet med **hv** mot **kv** drøfta jeg i Språklig Samling nr. 2-1990. Mi løysing er å satse på **hv**.

La meg nevne at grunnlaget for å godkjenne **kven** er tynt. Dem to vanligaste formene på dette spørreordet er **vemm** å **kemm/kæmm**, så viss vi skulle godkjenne to skriftlige varianter, burde det være **(h)vem** å

k(v)em. Skal vi bare godkjenne éi skriftlig form, er **hvem** det beste.

Bokstavgruppa **hv** må oppfattes så «abstrakt» at ho ikkje kan seies å favorisere verken **vemm** eller **kemm/kæmm**. Min idé er at **hv** må kunne leses som **kv** på norsk akkurat som på færøysk å islandsk. Jeg er sjølsagt klar over at dette er enkleire i teori enn i praksis, fordi bokmålet har befesta uttalen **v** så sterkt i landet våres, å jeg har blidd kritisert for å tru at det går an å sette seg opp mot bokmåltradisjonen. Likevel meiner jeg at ein slik idé ikkje er heilt håplaus. Vi skal ikkje glømme at bokmål å nynorsk har litt forskjellige uttaleregler, å da måtte det kunne gå an å regne med visse særegenheter ved uttalen i samnorsk å. Vi er for eksempel vant til at **g-en** i **meg, deg, seg** skal uttales som **g** på nynorsk, dvs. **meg, deg, seg**, men som **i** på bokmål, dvs. **mæi/mei, dæi/dei, sæi/sei**. Det er altfor pessimistisk å gi opp før en har prøvd.

Eigeform
dems/dis

Adjektiv å adverb

Det einaste som er verdt å kommentere her, er gradbøyninga. Her ville SNN ha det slik:

«I komparativ og superlativ av adjektiv og adverb er endingene **-ere** og **-est** jamstilt med **-are** og **-ast** (vakrere-vakrest eller vakrare-vakrast).»

Min kommentar:

Mitt alternativ er **-ere** å **-ast**. Viss ein ikkje skal gjøre som SNN å sette opp alle former for både nynorsk å bokmål, så finnes det fire alternativ, så lenge ingen andre former blir dradd inn, for eksempel komparativendinga **-ære**, som blir brukt i dem folketette områda rundt Oslofjorden å et stykke nedover Sørlandet:

- a. -ere/-est
- b. -are/-ast
- c. -are/-est
- d. -ere/-ast

Når det gjelder superlativ, er uten tvil **-ast** vanligere enn **-est**, så her skulle saka være grei. Forhåldet mellom **-ere** å **-are** i komparativ er meir komplisert. Det finnes dialekker, i det minste på Sørlandet, som har **-ere/-ast**. På Sørøstlandet har vi **-ære/-ast**. Skal **-ære** telle i favør av

«PC eller PD?»

La denne overskrifta, som er et sitat fra vår store formann, kamerat Arne Torp, være innledninga til ei melding om at Språklig Samling heretter helst vil ha manuskriptet på diskett, sammen med ei utskrift av manuskriptet. Helst skrevet på Macintosh. Det vil gjøre utgiinga av bladet greiere og billigere.

- Red.

-ere eller **are**? Reint lingvistisk er det ingen tvil om at **-ære** faller ut til fordel for **-are**, i det **æ** i endinger i sørøstlandsk kontrasterer med **e**, men ikkje med **a**, jamfør substantivformer som **hestær/hestane** å **gjester/gjestene**. Men det er mye som tyder på at folk i dette området ikkje opplever det slik likevel. Det finnes for eksempel forfatterer som skriver tilnærma sørøstlandsk dialekt, men som skriver **hester/hestane** å **sterkere/sterkast**, enda faktisk uttale er **hestær** å **stærkære**. Ein opplever trulig det å skrive **e** når ein seier **æ** som naturlig, fordi ein er vant til det fra trykksterk stilling, jf. første stavinga i **sterkere**, uttalt **stærkære**. Bokmålsformer som **fiskerne** blir jo åsså uttalt **fiskærne** av folk over et stort område, noe som åsså støtter opp om dette. Her var det mye om Sørøstlandet, men dette er et folketett område som ein nødvendigvis må ta mye hensyn til. Derfor er konklusjonen min at samnorsk bør velge alternativ d ovafor. Jeg synes ikkje det er noen grunn til å la være å nevne at dette er et usedvanlig vellykkja kompromiss mellom nynorsk å bokmål – åsså fra ein reint «tekknokratisk» synsvinkel!

La meg til slutt i dette avsnittet nevne samsvarsbøyninga av adjektiv. I et stort område som omfatter

Nord-Norge, Trøndelag å deler av Vestlandet har ikkje adjektivet eigne fleirtalsformer i predikativ stilling. Det heiter for eksempel **båten e fin** i eintal å **båtan e fin** i fleirtal. Dette systemet må kunne brukes i samnorsk, slik at ein skriver **båten er fin** å **båtane er fin** eller **båtane er fine**. Dette er ein type valgfrihet som jeg synes må være grei å godta — ho går ikkje på sjølve bokstaveringa av formene, men på bruken av dem.

Verb

«1. Infinitiv

skal ende på **-e** (å kaste), men refleksivinfinitiven kan få **-es** eller **-as** (å kastes eller å kastas). Presens partisipp kan få **-ende** eller **-ande** (kastende eller kastande).»

Min kommentar:

Jeg synes SNN har tatt ein grei avgjørelse når det gjeld infinitiven på **-e**, som uten tvil er den vanligaste. Interessant at dem ikkje har nevnt muligheten for kløyvd infinitiv, som jeg heller ikkje finner grunn til å ta inn i samnorsk.

Derimot er jeg igjen misfornøgd med at dem ikkje har kunna velge éi form for presens partisipp. Sia jeg har regna med at **-ande** er vanligast, har jeg satsa på den forma.

Refleksivinfinitiven er verre, men sia det heilt klart er vanligere med **e** i denne endinga enn i presens partisipp, har jeg satsa på **-es**. Men saka trenger å bli undersøkt nærmere.

«2. Presens av svake verb.

På dette punktet skulle det være mulig å komme bort fra det nokså

innfløkte bøyingsystemet i nynorsk, der en som kjent opererer med tre ulike former (kastar, dømmer, tel). *Uti fra omsynet til den forenklinga som samlenormalen bør føre med seg, foreslår vi her -er som eineform, som i bokmål nå (kaster, dømmer, teller). Vi ser da bort fra tru-klassen naturligvis.)» (Mi utheving. RTE.)*

Min kommentar

Dette er ett av dem mest interessante avsnitta i heile «Framlegg til samlenormal», for her argumenterer dem akkurat som meg! Her har dem våga å innføre ei *eineform*. Det er viktig å legge merke til at grunnlaget for å innføre ei *eineform* ikkje er stertere her enn i alle dem tilfella der dem ikkje har kunna bestemme seg for slikt. Mange å folketette område av landet her *ikkje* et så enkelt system. Vi finner det vel eigentlig først å fremst i sørlandsk å bergensk å i østlandsk flatbygdemål.

I vestnorsk ellers finner vi ofta et system som ligger nær det nynorske, med **kasta(r)**, **dømme(r)**, **kreve(e)**, å sånn er det i midlands-mål åsså. Jeg bruker **kreve** som eksempel i steden for **telle**, som veldig mange steder har gått over i dømme-klassen (jeg seier **teller** med tonem 2; i Tromsø seier dem **tælle**, å der er tonem 2 obligatorisk når verbet har ei ending).

I vikværsk, som jeg sjøl snakker, seier vi **kastær**, **dømmer**, **krever**. Vi har tonemforskjell mellom dem to siste, slik at det ikkje er noe vanskelig for oss å skille mellom dømme-klassen å kreve-klassen.

Fra Trøndelag å nordover finnes det mange dialekter som bøyer alle tre forskjellig, f.eks. **kasta**, **dømme**, **kræv**, men det er kanskje vanligere med **kaste**, **dømme**, **kræv**.

Det er inkonsekvent når SNN har bestemt seg for ei *eineform* i presens av dem sterke verba, mens dem så å seie aldri ellers har klart å eines på denne måten. Jeg skal komme nærmere inn på dette nedafor, i samband med dem sterke verba.

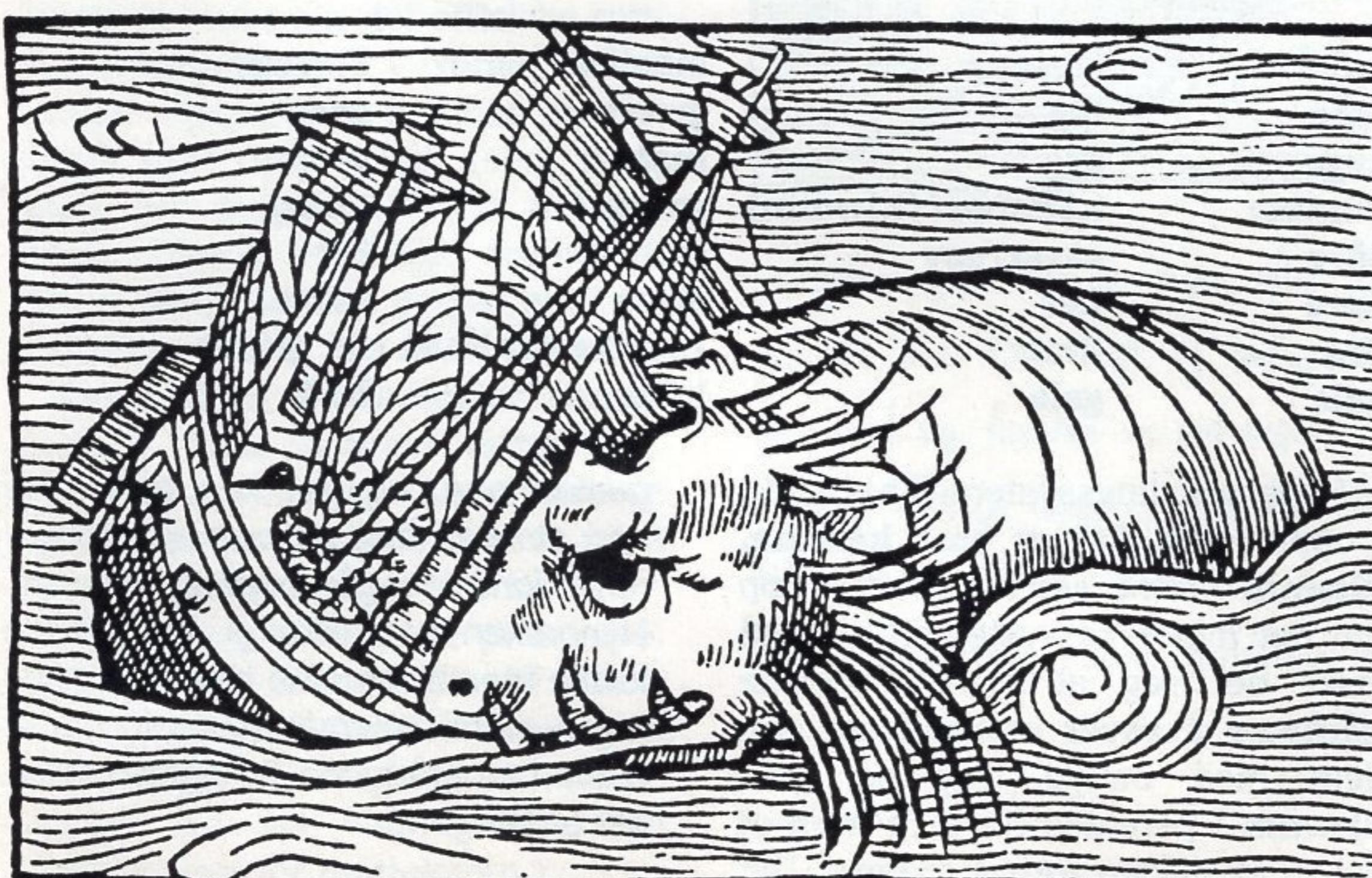
«3. Presens av sterke verb

Bokmålet har her endinga **-er**, med trygt grunnlag i sør austnorske dialekter. De endingslause nynorsk-formene står imidlertid svært sterkt i mesteparten av landet ellers, og vi vil derfor gjøre framlegg om jamstilling. Altså: **skriver** eller **skriv**, **faller** eller **fell**, **kommer** eller **kjem**.»

Min kommentar:

Jeg kjenner ikkje til noen dialekter som har det systemet som SNN her går inn for, når vi sammenlikner svake å sterke verb. Så vidt jeg veit, har alle dialekter like forhånd i kreve-klassen å i sterke verb. Viss ein skal tillate **skriv**, **fell**, **kjem**, så må ein åsså tillate **kreve**.

Det er ingenting jeg har vært meir usikker på enn hvoren system samnorsk skal ha for presensbøyning av sterke verb. Jeg har foreslådd **-er** som einaste endinga i alle verb. Jeg vil ta det for gidd at vi skal ha **-er** i både kaste- å dømme-klassen. Spørsmålet gjelder kreve-klassen å dem sterke verba. Jeg vil dele diskusjonen i to, ut fra desse spørsmåla:

Kampfisken Hav-Gumsen angriber et Skib. Den kan dog skremmes med Trompetstød eller narres bort, hvis man giver den tomme Tønder at lege med. Hav-Gumsen symboliserer Rigsmalet i Folketroen.

- Hva skal dem ende på? Her finnes tre alternativ:
  - Skal desse verba obligatorisk ha endinga **-er**, altså **krever**, **skriver**?
  - Skal vi valgfritt tillate inga ending, altså **rev(er)**, **skriv(er)**?
  - Skal vi bare tillate inga ending, altså **rev**, **skriv**?
- Skal vi tillate omlyd? Her finnes tre alternativ:
  - Skal vi bare ha former uten omlyd, altså **kommer**, **faller**?
  - Skal vi åsså tillate omlyd, altså **kommer/kjem(er)**, **faller/fell(er)**?
  - Skal vi bare tillate former med omlyd, altså **kjem(er)**, **fell(er)**?

Til spørsmål 1:

Jeg meiner vi må velge alternativ a, med obligatorisk **-er**, fordi denne endinga står så sterkt i Sør-Norge sønnafor Trøndelag. Det er nesten bare i nord-østnorsk (nord-midlandske og nord-flatbygdemål) vi finner **rev**, **skriv**. Annen sørnorsk (sør-flatbygdemål, sør-midlandske, vikværsk, sørlandske og vestlandske) har **krever**, **skriver** eller **kreve**, **skrive**. Formene uten **r** finner vi dialekter som åsså mangler **r** i kasteklassen og dømme-klassen, dvs. som har presensformene **kasta** (evt. **kastte**) og **dømme**. Talemålsformene **kreve**, **skrive** støtter skriftformene **krever**, **skriver**, sia det ser ut til å være allmenn einighet om at skiftspråket skal ha med desse **r**-ane, som mangler i så mange dialekter (så mange at tradisjonen nesten er det sterkeste argumentet for å ha dem med i skrift). Formene uten **r** er nærmest einderådane i vestlandske og sørlig midlandske. Med andre ord gir nynorsknormalen et noe falsk inntrykk av styrken til formene **rev**, **skriv**.

Til spørsmål 2:

Sia jeg meiner vi skal la alle verb ende på **-er** i presens (kortverb som **tru**, **bli** osv. hålder vi sjølsgart utafor, pluss diverse mindre grupper av uregelrette verb), sitter vi igjen med eineformer for alle sterke verb uten omlyd, som **biter**, **bryter**, **detter**, **stikker**, **ligger** osv. Dette med om-

lyd i presens gjelder eigentlig ei svært lita gruppe verb. I dem fleste dialekter gjelder det under 15 verb, og denne lista på 14 verb er trulig meir enn fullstendig for fleirtalet av dialekter med slike vekslinger:

Infinitiv	Presens	Infinitiv	Presens
ljuge/lyge	ljuger/lyger	grave	graver/grever
suge	suger/syger	male	maler/meler
komme	kommer/kjemer	gnage	gnager/gneger
sove	sover/søver	ta(ke)	tar/teker
fare	farer/ferer	blåse	blåser/blæser
dra(ge)	drar/dreger	gråte	gråter/græter
gale	galer/gjeler	hålde	hålder/helder

Viss omlydte presensformer skal være med i samnorsk, må lista heilt klart gjøres kortere, ved at **lyge**, **dra**, **ta** går ut av lista:

1. Verbet **ljuge/lyge**, **ljuger/lyger** bør ha eineformene **lyge**, **lyger**, med ein stammevokal som er vanlig over store deler av landet.

2. Verb som har ei kortform i presens uten omlyd, jfr. **dra(ge)**, **drar/dreger** og **ta(ke)**, **tar/teker** bør ha kortformene som eineformer, slik at vi lander på **dra**, **drar** og **ta**, **tar**. Desse formene står uten sammenlikning sterkere enn langformene.

Jeg er skeptisk til å sleppe omlydte presensformer inn i samnorsk. Hovedgrunnen er at desse vekslingene står for svakt i bymåla. I dem bymåla som har omlydte presensformer viser det seg svært ofte at åsså *infinitiven har omlydt stammevokal*. Desse formene fra Tromsø, som er representative for mye trønderske og nordnorske bymåla, gir ikkje noe grunnlag for et system likt det nynorske:

Infinitiv	Presens	Infinitiv	Presens
lyge	lyg	græve	græv
syge	syg	male	male
kåmme	kåmmer/(kjæmm)	gnæge	gnæg
såve	såver/søv	ta	tar
fære	fær	blåse	blåse
dra	drar	(skrike blir brukt istf. gråte)	
gale	gale	hålle	håll

er ingen tvil om at et skiftspråk som skal bygge på det som er vanlig i norsk talemål å på det som er utviklingstendensane, det skriftspråket må glømme omlydte presensformer. Når folk fra Trøndelag og Nord-Norge

skal lære at **syge**, **fære**, **græve**, **gnæge** (apokoperte infinitiver lengre sør: **syg**, **fær**, **græv**, **gnæg**) skal skrives **suge**, **fare**, **grave**, **gnage**, er det greiest for dem at heller ikkje skiftspråket har vokalveksling mellom infinitiv og presens.

I det heile tatt synes jeg SNN har hengt seg for mye opp i skiftspråket når dem har godkjent nynorskformene, på samme vis som dem i fleire andre tilfelle har tatt med bokmålsformer med svakt talemålgrunnlag. Når SNN vil ha det til at «[d]e endingslause nynorskformene står imidlertid svært sterkt i mesteparten av landet elles», så er det ei sannhet med mange modifikasjoner.

«4. A-verb

Den største motsetninga mellom bokmålet på den eine sida og nynorsken på den andre ligger i formene **kastet-kasta**. For oss samnorskfolk er det innlysende at denne barrieren må falle viss vi skal nå fram til ei sammensmelting av

målformene, og det kan bare skje ved at bokmålet gir opp si tradisjonelle form og går over til **a-forma**. Nynorsken kan ikke gi opp denne forma uten å fornekte heile sitt grunnlag — norsk talemål, der **a-forma** er nesten einerådende (viktigste unntaket er Bergen.)

Vi finne det derfor både nødvendig og riktig å føre opp
kasta – har kasta
som eineformer i preteritum og perfektum partisipp.»

Min kommentar:

Her har sjølsagt SNN tadd ein grei å ukontroversiell avgjørelse om eineformer. Dem har glømt å nevne at østnorsk flatbygdemål stort sedd har **e**-ending i denne klassen, altså **kaste – har kaste**, men ellers er forhålda meir like på dette punktet i alle dialekter fra Lindesnes til Nordkapp enn på nesten noe anna punkt i bøyningssystemet.

«5. Supinum av sterke verb

Supinum av sterke verb ender i bokmål på **-et** (funnet), i nynorsk på **-e** eller **-i** (funne eller funni).

Også her har nynorsken nesten alle målføre på si side, og vi satser derfor på de nynorske formene. Et mindetall i nemnda går inn for å beholde bokmålsendinga som jamstilt form, men fleirtallet ser det slik at supinumsformer på **-et** vil virke uheldig i tekster der fortidsformer på **-a** er gjennomført ellers, og foreslår derfor å stryke endekonsonanten **t**.

Vanskligere er valget mellom **e** og **i**. **E**-endingene står særlig sterkt på vestlandet, og skulle også falle mest naturlig for bokmålsfolk. **I**-endingene har vist seg å være svært ekspansive på Austlandet. På denne bakgrunnen fant nemnda det mest naturlig å jamstille formene og foreslår:

har funne eller **har funni**.

En god del sterke verb kan ellers skal ha **svak supinumsform**, og mange har ulike stammevokaler. Vi viser til særskilt liste.»

Min kommentar:

Døftinga av sterke supinumsformer må deles i to. Først gjelder det endinga, å deretter stammevokalen.

1. Endinga

At **t**-en ikke skal være med i supinumsendinga, er vel dem fleste, åsså jeg, fremdeles einige om, så dette tar jeg for gidd. Men skal vokalen i endinga være **e** eller **i**? Det er ikke heilt enkelt å avgjøre hva som er vanligast av dem to vokalane. **I**-en står sterkt å er ekspansiv på Østlandet, både i flatbygdemål å i vikværsk. Jeg går inn for **i**-en, først å

fremst fordi jeg går inn for dem sørøstlandske stammevokalane, jf. neste avsnitt.

2. Stammevokalen

SNN går her inn for ei svært lite einhetlig løysing, ja jeg er frista til å seie at dem ikke har finni fram til noen løysing i det heile tatt. La meg sette opp et representativt utvalg fra den alfabetiske lista dems over sterke verb. Jeg ordner verba etter dem tradisjonelle klassene av sterke verb:

1. klasse

bite-bit/biter-beit-bite(-i)/bitt
drive-driv/driver-dreiv-dreve/drivi

2. klasse

bryte-bryt/bryter-braut;brøyt-brote(-i)/brutt/bryti
klyve-klyv/klyver-klauv/kløvv-klove(-i)klyvd/klyvi
skyve-skyv/skyver-skauv/skyvde/skøvv-skove(-i)/skyvd

3. klasse

dette-dett/detter-datt-dette(i)/dotte(-i)
rekke-rekk/rekker-rakk-rukke(-i)
finne-finn/finner-fann/fant-funne(-i)

4. klasse

bære-bær/bærer-bar-bore(-i)/båre
stele-stel/steler-stal-stole(-i) eller stjele-stjeler-stjal-stjåle
komme-kjem/kommer-kom-komme(-i)

5. klasse

ligge-ligg/ligger-lå(g)-ligge(-i)
sitte-sitt/sitter-satt-sitte(-i)
se/sjå-ser-så(g)-sett

6. klasse

fare-fer/farer-for-fare(-i)/fart
dra-drar-drog-dradd/dratt
stå-står-stod-stått

7. klasse

blåse-blæs/blåser-bles/blåste-blåst
gråte-græt/gråter-gret/gråt-grått
få-får-fikk-fått
halde-held-heldt-halde(-i) eller holde-holder-holdt-holdt

Jeg går inn for et system med konsekvente eineformer. Det systemet jeg meiner vi bør legge oss på, er det sørøstlandske, der vokalen i supinum av sterke verb (eller egentlig av alle verb) er den samme som i infinitiv å presens:

Infinitiv	Supinum
bite	biti
skyte	skyti
dette	detti
finne	finni
såve	såvi
ligge	liggi

Sju riksårs-mønster som har utvikla diverse skavanker etter langvarig man-gel på frisk luft.

SAGT OM OSS — AV BÅRD ESKELAND

(Norsk Tidend 1/91)

«Oppgåva til samnorsken er soleis m.a. å berge framtida for dansk mål i Noreg — i norske klæde. Dessutan har bokmålsstaten knesett samnorskideologien i store bolkar av detta hundreåret. Mange har trudd det var for å hjelpe fram norsk mål. (Kvifor har du so store augo, bestemor?)»

Både bokmål å talemål i alle andre landsdeler har et meir innfløkt system med vokalveksling mellom infinitiv/presens å supinum. Likevel meiner jeg samnorsk bør satse på desse variantane, av to nærskyldte grunner:

1. Det sørøstnorske systemet er så enkelt. Det er mye greiere for folk med andre system å lære det sørøstnorske systemet enn det er for sørøstlendinger å lære noe anna.

2. Det er store dialektforskjeller i supinumformene, å derfor er det ikkje noe anna talemålssystem som peiker seg klart ut. Faktisk er det svært sannsynlig at det sørøstnorske systemet blir brukt av fleire mennesker enn noe anna system. I dem fleste dialekter har det skjedd store analogiske endringer. Jeg ville tru at følgande system er det som er den største konkurrenten, nemlig det systemet som finnes i dem fleste bymåla i Trøndelag å nordover, å som dessuten finnes i omrent samme form i byane på Vestlandet, inkludert Bergen. Det karakteristiske ved dette systemet er at supinum har ein av desse vokalane, som alltid er kort: **e, ø, o, å** (i Bergen **i, y** i steden for **e, ø**), når vi ser bort fra dem verba som har «kortverb-supinum», jf. **dradd**. Her i Tromsø-formene:

Infinitiv	Supinum
bite	bette
drive	drevve
skyte	skjøtte
skyve	skjøvve
dette	dotte
finne	fonne
bære	borre/bært
kåmme	kåmme
såve	såvve
ligge	logge
sitte	sotte
græve	grovve
fære	forre
dra	dradd(drogge)
stå	stådd

Jeg har vurdert om dette var et akutelt system, men har kommi til et negativt resultat. I tillegg til det jeg skreiv ovafor trur jeg det er meir *realistisk* å satse på et sørøstnorsk system, å at det sørøstnorske systemet er *enktere å skrive*. Vi må løyse innfløkte problem for å tilpasse dette vestlandske/nordfjelske systemet til norsk ortografi.

«6. Samsvarbøyning

Nynorsken har et temmelig komplisert bøyingsmønster for perfektum partisipp i samband med verba **være** og **bli** (han vart dømd, det var dømt, dei vart dømde osv.) Bokmålet har ikke dette systemet, og det er også delvis i oppløysing i målføra, særlig ved svake verb. Vi foreslår derfor å sløyfe all samsvarbøyning av svake verb. Altså: **han, det, de/dei blei kjøpt, dømt, trudd**. I sterke verb står samsvarbøyninga sterkere, og vi foreslår å holde den ved lag som jamstilt form. Altså: **han, det, de/dei er komme/kommi**, eller: **han er kommen, det er komme/kommi, de/dei er komne**.

Uregelrette verb
framstilt som
uregelrette
menneske.

Min kommentar:

Det er trulig ein stort sidd riktig avgjørelse SNN har tatt her, men jeg foreslår ei ekstra lita oppmyking å presisering:

SNN har glømt skillet mellom perfektum partisipp i attributiv stilling i predikativ stilling. I attributiv stilling må vi hålde ved lag samsvarsbøyninga av svake verb i numerus å bestemhet, men ikkje i kjønn:

**ein separert/dømt/betrudd mann
ei separert/dømt/betrudd kvinne
et separert/dømt/betrudd menneske
noen separerte/dømte/betrudde folk
den separerte/dømte/betrudde mannen
den separerte/dømte/betrudde kvinnna
det separerte/dømte/betrudde mennesket
dem separerte/dømte/betrudde folka**

— mens vi må hålde ved lag numerusbøyninga i predikativ stilling som ei jamstilt form:

**mannen/kvinnna/mennesket er separert/dømt/betrudd
folka er separert(e)/dømt(e)/betrudd(e)**

Ved dem *sterke verba* må vi hålde ved lag, som et jamstilt system, ei noe meir komplisert bøyning. Her er det attributive systemet:

**ein nylig ankommen/ankommi mann
ei nylig ankommen/ankommi kvinne
et nylig ankomment/ankommi menneske
noen nylig ankomne/ankommi folk
den nylig ankomne/ankommi mannen
den nylig ankomne/ankommi kvinnna
det nylig ankomne/ankommi mennesket
dem nylig ankomne/ankommi folka**

— å her er det prediktive:

**mannen er kommen/kommi
kvinnna er kommen/kommi
mennesket er komment/kommi
folka er komne/kommi**

Grunnen til at jeg foreslår denne oppmykinga av systemet er at skillet mellom perfektum partisipp å adjektiv er flytande. Det finnes som kjent mange adjektiv som historisk sittet er perfektum partisipp, for eksempel **våken, hoven, sliten, voksen, fros-sen**, å det er ikkje så enkelt så trekke ei eintydig grense mellom desse to kategoriane. Det ville være uheldig om vi gikk inn for et bøyningssystem der vi trengte å trekke ei grense som er klarere enn den faktisk er. Ved å tillate full adjektivisk bøyning av perfektum partisipp er dette problemet borte.

SAGT OM OSS

«I slutten av januar kom bladet 'Språklig Samling' ut, bladet som i sume krinsar vert kalla 'Språklig Skramling.'»

— O. Hoel

Skal samnorsk følge samme ortografiske prinsipp som nynorsk å bokmål?

Eric er svært skeptisk til at jeg i samnorsknormalen min kommer med forslag til endringer av dem ortografiske prinsippa for norsk. Han meiner dette ikkje har noe med samnorsk å gjøre. «Igjen ser vi at RTE's normal mer er en gjennomgripende grammatisk og ortografisk reform av norsk skriftspråk enn et forslag til et samnorsk skriftspråk.»

La meg sitere noe av det jeg innleda artikkelen «Forslag til samnorsknormal» med:

«§ 2. Det blir ofte hevdat at ett språk er ett system. I den grad det er noe i ein slik påstand, så vil jeg heller seie at ett språk er ei *samling av systemer*. Når jeg har sett opp ett forslag til samlenormal nedafor, inneberer det at jeg har sett opp ei samling av innbyrdes ganske uavhengige systemer. Derfor er det fullt ut mulig å vere einig med meg på noen punkter men ikkje på andre. Viss ein finner ett punkt der ein ikkje er einig med meg, så betyr ikkje det at ein må forkaste heile greia. Mange detaljer kan revideres uten at det betyr noe for resten av heilheta.»

Dette poenget har jeg prøvd å understreke med denne nye artikkelen ved stort sidd å skrive han innafor grensene av samnorsknormalen min, men ved å gjøre to ting på ein annen måte: 1. Jeg har bøyd substantiva på ein mindre «provoserande» måte i bestemt fleirtal. 2. Jeg har med få unntak følgt rettskrivingsprinsippa i bokmål å/eller nynorsk. Det ser ikkje ut til at Eric har skjønt dette poenget med at samnorsknormalen min er ei samling av forslag. Han skriver som om forslaget mitt var et fiks ferdig språk der alt ville falle fra hverandre viss ei brikke blei fjerna. Som jeg skreiv i artikkelen min, så presenterte jeg det som et forslag til intern diskusjon i LSS. Jeg kan ikkje med min beste vilje tru at Eric er ueinig med meg i alt jeg har foreslådd, sjøl om det kunne se sånn ut.

SAGT OM OSS

«Me oppmodar alle til å tinga 'Språklig Samling' av di me reknar bladet for å vera eit sers godt argument for ein nasjonal målpolitikk og medlemskap i NMU.»

— Oddmund Hoel
EG 2/91

Min tanke var, å er fremdeles, at *alt* må å kan drøftes. Det skal ikkje finnes tabu-emne i laget våres. Jeg har alltid siddet som ei sentral oppgave for LSS å arbeide for et framtidig norsk skriftspråk som er bedre for folk flest, fordi det er lettere å lære. Skriftspråket blir lettere å lære viss det stemmer bedre med alminnelig talemål å viss rettskrivinga er meir regelrett. Det finnes mange svake punkt i rettskrivinga våres. Jeg tok opp et par emne som vi veit mange har problem med, nemlig det med dobbeltskriving av konsonanter å det med fordelinga av **e** og **æ**. Her skal jeg bare seie litt om dobbeltskriving av konsonanter. Bokstaven **æ** vil jeg ta opp ein annen gang.

Dobbeltskriving av konsonanter

Det tragiske med mange av inkonsvensane i dobbeltskrivingsreglane våres er at dem er så nye. Dem er jo ikke overtatt fra dansk, der reglane er svært enkle å konsekvente: *doble konsonanter finnes bare mellom vokaler*. Derfor skriver danskane for eksempel **hul-hullet** «hølhølet» eller **kæk-kække-kækt** «kjekk-kjekke-kjekt». Dette systemet er sjølsagt like lite veleigna for å skrive dansk som for å skrive norsk eller svensk. Ivar Aasen overtok ikkje dette systemet, men endra det til: *doble konsonanter finnes bare mellom vokaler å i slutten av ord*. Dette systemet innførte riksmål/bokmål i 1917. Problemet i moderne nynorsk å bokmål er at den danske regelen langt på veg har overlevd i «småord», dvs. høgfrekvente ord i små, lukka ordklasser, ved at desse bare har dobbeltskriving mellom vokaler: *konjunksjoner: at, hvis, men* i steden for **att, hviss** (men **viss**, innført i 1959), **menn**

preposisjoner: til, for i steden for **till, forr**

artikler: et, den i steden for **ett, denn**

pronomener: han, den i steden for **hann, denn**

adverb: igjen i steden for **igjenn**

modale hjelpeverb: kan, vil, skal i steden for **kann, vill, skall**

Det hadde vært ein fordel om vi kunne ha gjennomført dobbeltskrivinga av konsonanter i slutten av ord konsekvent. Så radikale må ein kunne vente at samnorskfolk er at dem ikkje viker tilbake for ei slik lita justering av rettskrivinga vår. At

svensk til dels går litt lenger i dobbeltskriving enn vi gjør ved å ha **ll** å **tt** i ordslutt i «småord», jf. **att, ett, till, vill, skall** (men ikkje **nn**, jf. **han, den** å jamvel **än** mot norsk **enn**), skulle være ei støtte for ei slik reform.

Likevel er kanskje regelen om manglande dobbeltskriving i småord ikkje så problematisk. Desse småorda er få i tal, å dem er så høgfrekvente at vi raskt lærer oss å skrive dem. Meir komplisert er spørsmålet om hva vi skal gjøre med doble konsonanter føre endinger. Vi skriver på norsk **tynn-tynnt** i steden for **tynn-tynnt**. Som kjent er ikkje dette uproblematisk. Det har blitt grundig drøfta i tidligere nummer av Språklig Samling, jf. Svein Lie: «Et profft opplegg i nullte time.» (Språklig Samling 1/2-1982) å Arne Torp: «Eit uproft opleg eter siste tiime.» (Språklig Samling 4-1988). Jeg skal ikkje gjenta poenga fra desse fine artiklane her, bare nevne kort dem kjente inkonsvensane i norsk rettskriving, jf. **full-fullt** mot **ful-fult** å **vite-visste** mot **vise-viste**. Vi dobbeltskriver foran ending i noen få tilfelle, for å hindre sammenblanding. Jeg synes Landslaget for språklig samling bør kunne gå inn for ei opprydding her. I samnorskforslaget mitt har jeg gådd inn for at dobbelt konsonant alltid blir stående under bøyning å avledning, sånn at jeg ikkje bare skriver **full-fullt**, men åsså **fylle-fyllte**, **tynn-tynnt**, **tjukk-tjukkt**, osv. Det ville uten tvil være ei forenkling av rettskrivinga våres, å derfor noe vi burde støtte.

Ikkje slik å forstå at jeg meiner LSS skal støtte alle tenkelige forslag om forenkling av norsk rettskriving. Her må vi sette klare grenser: Vi bør ta skandinaviske hensyn. Jeg synes for eksempel ikkje at vi skal vurdere for eksempel spørsmålet om å oppheve skillet mellom **sj** å **sk(j)**, jf. **sjel** mot **skjel**, for dette ville fjerne oss fra dansk å svensk. Dette med dobbeltskriving av konsonanter er noe anna. Bokmål forlot det danske systemet i 1917 å tok et steg mot det svenske. Ei meir konsekvent gjennomføring av det svenske systemet hadde vært ein fordel.

Jeg må nevne et par andre aspekt ved dobbeltskrivinga.

1. Ord som ender på konsonant pluss **-el/-er/-en** mister ofte **e-en** under bøyning å avledning, jf. **sykkel-sykler-sykle**, **dobel-doble-**

fordoble, **sikker-sikre-forsikre**, **lubben-lubne**, **frossen-frosne**, osv. Her åsså ville den doble konsonanten måtte bli ståande når endinger blir lagt til, altså **sykkel-sykler-sykle**, **dobel-doble-fordoble**, **sikker-sikre-forsikre**, **lubben-lubne**, **frossen-frossne**, osv.

2. Ei følge av pkt. 1 er at spørsmålet om enkel eller dobbel konsonant føre **l, r, n** eigentlig må bestemmes ut fra lengda på føregåande vokal, slik som i svensk. Vi måtte skrive dobbelkonsonant i verba **hykke**, **joddle**, **logg**, **mekke**, **huttre**, **flagg**, **drukkne** eller i substantiva **uggle**, **fuggler** (flt. av **fuggel**) fordi vokalen i første stavinga er kort, å vi måtte skrive enkeltkonsonant i verba **adle**, **odle**, **lagre** (jf. **lager**), **vegre** fordi vokalen i første stavinga er lang. På den måten får vi skilt **reggler** (flt. av **reggle**) å **regler** (flt. av **regel**). Dette siste eksempelet er ikkje meir radikalt enn at Andr Bjerke har foreslått skrivemåten **reggle-reggler**.

Landslaget for språklig samling må kunne ta stilling til slike spørsmål. Svein Lie gjorde i sin artikkel fra 1982 skikkelig greie for alle inkonsvensane i det systemet vi har i dag. Arne Torp meiner i sin artikkel fra 1988 at «[s]om seriøse reformforslag i dag ville desse tankane vore nettopp det som eg legg i overskrifta — eit uhyre uproft opplegg svært lenge etter siste time.» Jeg ser annleis på dette enn Arne. Som Helge Gundersen i artikkelen «Det kunne være annerledes!» i Språklig Samling 2-1990, frykter jeg ikkje «utopier». Vi må innimellom stoppe opp, for å definere idéelle målsetninger. Dette kommer jeg tilbake til i siste delen av artikkelen.

● Om «og» å «å» eller Om «og» og «å» -eventuelt Om «å» å «å» ... eller var det Om «og» og «og»?

Eric skriver:

«RTE's normal har klare innslag av ortofoni eller lydrett skrivemåte. F.eks. skriver han «å» for både «å» og «og», og det kan vel ha noe for seg, sjøl om

det kan diskuteres om det ikke er en fordel at vi i skrift skiller mellom to ulike ord med ulik funksjon. Men prinsippet blir ikke konsekvent gjennomført.

Jeg skal være kort når det gjelder påstanden om at forslaget om å skrive «å» i steden for «å» å «og» skal være et utslag eller innslag av ortofoni. Jeg har tidligere nevnt at særlig mye ortofoni er det ikkje i samnorskforslaget mitt, å dette med å fjerne skillet mellom «og» å «å» har ingenting med ortofoni å gjøre, å derfor er det ikkje til å undres over at jeg ikkje er ein konsekvent ortofonist.

Nei, tanken er primært å fjerne et plagsomt skille. Jeg meiner infinitivsmerket å den sideordnande konjunksjonen bør skrives likt. Skrivemåten i seg sjøl er ikkje hovedsaka, bare dem skrives likt. Det kan godt hende det ville være bedre å skrive begge to som **og**, fordi uttalet /åg/ blir meir å meir vanlig for begge to, å fordi det språkhistorisk trulig er mest rimelig. Meir om det siste lenger nede.

Det skulle være unødvendig å grunngi dette forslaget nærmere. Vi veit alle at nesten ingen behersker den «riktige» fordelinga av «og» å «å». Det går nesten ikkje an å slå opp i ei norsk bok eller avis uten å finne «feil» i fordelinga av «og» å «å». Andre å mindre formelle skriftlige tekster vil jeg ikkje snakke om. Som vi åsså alle veit, finnes det til å med tilfeller der ikkje ein gang «eksperiane» (jeg tenker særlig på forfatterar av lærebøker i norsk grammatikk) er einige.

Sjølsagt finnes det «klare» eksempel på infinitivsmerke å «klare» eksempel på sideordnande konjunksjon, men det finnes ei gråsone så stor som heile Barentshavet der dem fleste lurer. Det Eric kaller «[den] fordel[en] at vi i skrift skiller mellom to ulike ord med ulik funksjon» blir nøytralistet mange ganger av ulempa med å ha skille som hos mange skaper hårdninger som nærmer seg skrivevegring. Jeg meiner det er grunn til å sette dette såpass på spissen. Egentlig forbauser det meg at folk som seier dem er tilhengerer av et «skriftspråk bygd på folkemåla» (jf. prinsipprogrammet våres) ikkje har tatt opp dette meir alvorlig for lenge sia.

Er det no forresten så heilt sikkert at vi her har «to ulike ord med ulik funksjon»? Jeg er i allfall ikkje sikker på det. Det passer trulig bedre å seie at vi har *ett ord med to funksjoner*. Noen ganger har det den eine funksjonen, andre ganger den andre funksjonen, å sist, men absolutt ikkje minst, noen ganger

har det begge funksjonane. I setning (1) nedafor ser vi den sideordnande funksjonen, i (2) er det infinitivsmerke men i (3) å (4) ser vi *begge funksjonane samtidig*:

- (1) Ola å Kari var på kino i går.
- (2) Det er fint å gå på kino innimellom.
- (3) Slutt å grin!
- (4) Vi har hadd så mye å gjort i det siste.

(3) å (4) er ein type setninger som læreren gir oss raud strek for, kanskje på grunn av den «schizofrene» strukturen. Læreren kan ikkje avgjøre om det er «og» eller «å» som er «rikig», å retter det til «Slutt å grine» å «...mye å gjøre...». ikkje desto mindre er dette vanlig norsk talemål.

Interessant er det åsså at i mange, vel dem fleste, former for norsk talemål finnes både infinitivsmerket å den sideordnande konjunksjonen i to varianter, «å» å «åsså» (Bokmål/nynorsk «og-så»):

- (1a) Ole å/åsså Kari var på kino i går.
- (2a) Det er fint å/åsså gå på kino innimellom.
- (3a) Slut å/åsså grin!
- (4a) Vi har hadd så mye å/åsså gjort i det siste.

— noe som er et ekstra tegn på at «å» nettopp er *ett ord med to funksjoner*. Alternativt må vi seie at det finnes to synonyme «å» (infinitivsmerke å sideordnande konjunksjon) å to synonyme «åsså» (infinitivsmerke å sideordnande konjunksjon). Denne idéen er sjølsagt ikkje ny. Svensk å dansk talespråk har åsså sammenfall i et «å» mellom infinitivsmerket å den sideordnande konjunksjonen, å Paul Didrichsen hevder i «Elementær Dansk Grammatik» (s. 72):

«Denne Konjunktion [å] er altsaa neutral over for Modsætningen Indordning : Sideordning, idet den blot sammenknytter Led, der i en elleranden Henseende ugdør en snævrere Enhed. ... Vi har altsaa i Talesproget et helt andet Konjunktionssystem end i Skritsproget.»

La meg til slutt åsså nevne at det historiske sammenfallet i nordisk mellom infinitivsmerket (norsk **å**, svensk **att**, dansk **at**) å den sideordnande konjunksjonen (norsk/dansk **og**, svensk **och**) i ett ord med uttalet å neppe kan forklares lydlig. Uttalet å er ei lydrett utvikling av eldre nordisk **ok** (den sideordnande konjunksjonen), men ikkje av eldre nordisk **at** (infinitivsmerket). I framstillinger av norsk språkhistorie blir

det hevdat at å (skrivi «og» å «å») er utvikla fra både **ok** å **at**, men det er trulig bare fordi en tar det for gidd at vi fremdeles har å gjøre med to forskjellige ord. Det er mye meir sannsynlig at den språkhistoriske utviklinga har gått ut på at et ord å utvikla fra **ok** har fortrengt **at**, som lydrett skulle ha blitt ***a**. Ei reint lydlig utvikling ville etter mi oppfatning ha gidd den situasjonen vi finner i færøysk:

Færøysk:

Infinitivsmerket blir skrivi at å uttalt a. Den sideordnande konjunksjonen blir skrivi og å uttalt å.

Jeg hevder med andre ord at når bokmål å nynorsk skiller mellom «og» å «å», så opererer dem eigentlig med éin etymologisk å éin ortofon skrivemåte av noe som både synkront å diakront sedd er ett å samme ord! Det er mulig jeg som afrikanist burte hålle fingrane av det nordiske fatet, men det greier jeg ikkje.

● Om å definere ideelle målsetninger

Et gjennomgangstema i denne artikkelen er ønsket om å definere ideelle målsetninger. Jeg veit sjølslagt like godt som andre at det å arbeide for samnorsk er tunge saker. Noen bruker uttrykk som utopi. Jeg har kanske ei anna håldning til saka. Som Helge Gundersen (Språklig Samling 2-1990) meiner jeg at samnorsk ikkje er noen prinsipiell umulighet, å at samnorsk derfor heller ikkje er noen utopi i ordets rette mening.

SAGT OM OSS

«Det er ingen tvil om at samnorskarane er velmeinande og gilde folk.»

— Bård Eskeland
EG 1/91

Landslaget for språklig samling er ein samnorskorganisasjon. Det ville være direkte merkelig om vi ikkje drøfta konkret det som er målet våres, nemlig et samnorsk skriftspråk. Eric vil at utforminga av samnorsken må overlates til generasjoner etter oss. Det skal lissom ikkje være våres sak, vi har lissom ikkje noe med det, sia det ikkje blir noen samnorsk i våres tid. Dette er ein merkelig tankegang. Sjøl om målet ikkje blir nådd i våres tid, å jeg trur vel heller ikkje det, så har vi full rett til å uttale oss om hva vi ønsker oss av framtida. Jeg er heller ikkje særlig i tvil om at di mindre vi gjør i dag, di lengre inn i framtida vil samnorsken ligge.

Jeg nøler ikkje med å hevde at ein stor del av Norges befolkning meiner vi ein gang i framtida får ett samnorsk skriftspråk. Det må liksom gå den vegen. Det er bare et tidsspørsmål. Men mange er skeptiske, fordi dem ikkje skjønner at det går an å la to «språk» gå sammen i ett. Det er våres oppgave å vise at dét er ei enk-

el å naturlig sak. Jeg meiner åsså at den språkforma som jeg har kommi fram til, er et godt forslag til ein samnorsknormal.

Men la meg legge til at ein ikkje trenger å oppfatte samnorskforslaget mitt som noe språk i det heile tatt! Viss ein blir uvel av sånn urealistisk fabulering som denne RTE praktiserer, så kan ein ta det for det det først å fremst bør tene som i våres generasjon, nemlig ei liste over hva RTE foreslår at LSS skal meine om *retninga på norsk språknormering*. Landslaget for språklig samling er representert i Norsk språkråd. Jeg er ueinig i den defensive linja vi alltid har ført der, ei linje som kan karakteriseres med formuleringa «la oss la være å foreslå rettskrivingsendringer, så kanskje Riksmålsforbundet heller ikkje gjør det.» Men vi har sidd at Riksmålsforbundet ikkje har lati være å foreslå ting, å det finnes ikkje noe grunnlag for å tru at stillheta våres har hindra eller hemma dem på noe vis. Det er åsså heilt

misforstådd at ein ikkje skal foreslå noe viss ein ikkje trur det får gjennomslag. Vi skal stadig komme med forslag i Språkrådet, å vi skal gjøre våres beste for å gjøre forslaga våres kjente i media, rett å slett på grunn av den propagandaeffekten det vil kunne ha. Det finnes ganske enkelt ikkje noe alternativ til ein slik politikk, viss vi da ikkje ønsker at LSS bare skal ligge i ein slags dvale fram til ein gang på 2300-talet, når vi skal våkne ein mårra å oppdagje at samnorsken plutselig «selger».

Dersom vi skal meine noe konkret om norsk språk, må vi ha et program, ikkje bare et ideologisk program, men åsså et strategisk å et reinspikka filologisk. Viss vi ikkje har desse programma, å mitt samnorskforslag kan oppfattes som et utkast til det filologiske, vil vi aldri bli noen skikkelig samnorskorganisasjon.

meldingsblad for norsk målungdom

EG

nynorwegian som einaste riksmaal!

Vil du tinga «EG»?

For kr. 100 fær du 6 nummer av «EG» i postkassa i eit år framover.

Send pengane til postgirokonto 0943010.

Norsk målungdom
Nordahl Bruns gate 22
0165 Oslo 1
Tlf. 02 36 40 43

I «EG» finn du kritiske
merknader til mål-
blandarane i
«Språklig Samling»

SPRÅKLIG SAMLING

Redaktør: Knut Kvigne, Nedre Kalbakkvei 2 D,
Oslo. Tlf. 25.19.74.

EI INNSTILLING

Vogt-komiteen har i alt sitt arbeid hatt et edelt mål: å fremme forståelse og godvilje i språkstriden.

Resultatet ble derfor kompromiss, men på kostnad av visse grunnleggende prinsipp.

Vi ser det mest typisk i hovedsaka, *føremålet* med språkarbeidet. I hundre år har meininga med strevet vært å nå fram til *ett* norsk. Knut A. Knutsen sa såleis i forrige århundre at omkring 1950 trudde han en kunne nå dit.

Seinere er det blitt *lovfesta* at føremålet måtte være

«å fremja tilnærming mellom dei to skriftmåla på norsk folkemåls grunn.»

Dette våga ikke komiteen å holde oppe. Den kunne tydelig ikke bli enig om noe slikt.

Men den ønsker at Språklig Samling skal være med i det nye «Språkvernrådet». Og er samd om det. Det har vi sjølsagt ikke noe i mot.

Og vår meining om å «fremje tilnærming» behøver ikke noen å trekke i tvil.

Så kan en si at det er blitt et spørsmål om medlemskap i rådet med representanter fra Språklig Samling veger opp *lovfesting* av målet for språkrøkt.

Om det har sentralstyret i dette laget sagt klart fra: føremålsparagrafen bør framleis være med».

Kan det tenkes at et slikt språkrøtarbeide som i vårt land overhode kan eksistere om det ikke vil noen steder hen?

En av våre venner sa det slik: det kan da ikke være kinesisk vi vil fram til? Noe må det da være.

I utkastet til «Lov om offentlig målbruk og målvern» heiter det at føremålet er

«å fremja språkleg rettferd og samarbeid til vern om våre skriftmål i bygd og by».

At de skulle bli stående på samme flekken? Det er vel ikke noen som egentlig trur det.

Kanskje derfor sier Hovdhagen og Aanderaa i en merknad at de heller ville ha formulert føremålet til «Språkvernrådet» slik:

«å følge utviklingen av talemålet i bygd og by og skriftmålet i presse og litteratur, og på fritt grunnlag fremme en naturlig tilnærming av våre to skriftspråk på lang sikt».

Det var klar tale, men den kom ikke til uttrykk som komiteens meining.

Mange vil si at dette komitearbeidet kommer det ikke noe ut av. Kanskje bare en meir fordriegelig atmosfære. Men studerer vi kommentarene fra ymse hold etter at innstillinga ble offentliggjort, så viser det seg noen som synes at innstillinga skulle gi grunnlag for ei «syntese» av læreboknormalen og Riksmålsforbundets normal.

Ser vi dette på en viss historisk bakgrunn, fra virkningene av vedtaket i Oslo skolestyre i 1954 om å gå over til «moderate» former (som er blitt svært konservative) over læreboknormalen i 1959 (som i røynda var et tilbakesteg fra 1938-normalen) og fram til Vogtkomiteens innstilling av 1966 med «syntesen» som er nemnt ovafor, så er her i det minste en tendens bort fra arbeid med tilnærming. Og ut i det «store ukjente».

Nå. Dette er ei innstilling. Ei mengd med instanser skal si meininga si om den, og kirkedepartementet skal pløye gjennom dem, og regjeringa sette fram proposisjoner om lovverket.

Så skal Stortinget behandle saka.

Det kommer til å hende mye før det når så langt.

Språklig Samling: Ett språk er målet

Sentralstyret i Språklig Samling har i møte 12. april gjort dette vedtaket:

I sin innstilling konstaterer Vogt-komiteen at «de to skriftspråk i landet har nærmest seg betydelig til hverandre i løpet av de siste femti år.»

Få vil beklage denne utviklinga som er resultat av en bevisst politikk.

Språklig Samling ser det slik at denne politikken må fortsette til vi når målet: Ett norsk språk som kan samle alle nordmenn.

Derfor mener vi at dette burde ha kommet til uttrykk i Vogt-komiteens innstilling.

SPRÅKLIG SAMLING

Returadresse:
Postboks 636 Sentrum, 0106 OSLO 1

Gave til LSS

Vi takkar Halvor Dalene, ein av dei gamle, trufaste, som har gitt LSS ei gave på 500 kroner. Samtidig oppfordrar vi andre til å gjøre det same! – red.

Innhold

Rolf Theil Endresen:	
Redaksjonelt	s. 2
Arne Torp:	
Nytt fra dialektfronten	s. 3
Melding fra sekretæren	s. 3
Utdelinga av Språklig Samlings litteraturpris 1990:	
Pressemelding	s. 4
Pål Styrk Hansen:	
Kim Småge mottar litteraturprisen	s. 5
Pål Styrk Hansen:	
Ved overrekkinga av Språklig Samlings	
litteraturpris 1990 til Kim Småge	s. 6
Tomas Refsdals litteraturfond øka til	
350 000 kroner!	s. 7
Arne Torp:	
Har dialektane ei framtid?	s. 7
Helge Gundersen:	
Nynorske ord — fins dei?	s. 9
Arne Torp:	
Bokmålssekretariatet i norsk språkråd —	
eit språkpolitisk sensurorgan?	
Noen refleksjonar etter ei lærebokgodkjenning	s. 12
Rolf Theil Endresen:	
Samnorsk!	s. 17
For 25 år sia	s. 38